TUDOMÁNY ÉS HALADÁS

M. THOREZ

TANULMÁNYOK A FRANCIA FORRADALOMRÓL (1789)

25

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1949

SZIKRA

TANULMÁNYOK A FRANCIA FORRADALOMRÓL 1789

A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA:
MAURICE THOREZ
A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT FŐTITKÁRA

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1949

FORDÍTOTTA:
RÁBA GYÖRGY

Felelős kiadó: Aczél Tamás

Budapesti Szikra Nyomda N. V. 1. sz. Telepe: VIII. Conti-utca 4.
Felelős: Radnóti Károly

A SZÁZÖTVENEDIK ÉVFORDULÓ*

A Kommunista Párt különleges pompával ünnepelte meg a nagy francia forradalom százötvenedik évfordulóját. Már a múlt nyáron is egyedül a kommunisták emlékeztek meg Grenoble-ban az 1788 június 7-i Cserepek Napjáról, valamint a dauphiné-i rendi gyűlés 1788 július 22-én Vizillesben történt összehívásáról. Ez a két esemény mintegy nyitányát jelentette az 1789-ben kitört forradalomnak.

Az utóbbi hónapokban számos előadást tartottunk szerte az országban. Ezek során ismertettük a panaszkönyveket, amelyeket a nép küldöttei százötven évvel ezelőtt a XVI. Lajos által összehívott rendi országgyűlés elé tártak.

Ma Páris népét és dolgozó külvárosát hívtuk egybe a Forradalom tiszteletére rendezett nagyszabású ünnepségre. Miért is ünnepli olyan lelkesen 1789 emlékét a munkásosztály és a Kommunista Párt? Feleletül meg fogjuk vizsgálni a különböző rétegek magatartását a francia forradalom irányában.

Kezdjük a munkásosztály és általában a nép nyilt ellenségeivel, a háborúra bujtogató fasiszták-

* Elhangzott Buffaloban 1939 június 25-én, megjelent a *Cahiers du Communisme* 1939 júliusi számában „Le 150-ième anniversaire" címen.

kal. Mussolini minden alkalmat fölhasznál, hogy kirohanást intézzen „1789 halhatatlan elvei" ellen. Szembeállítja „a fasizmus világnézetét az Emberi és Honpolgári Jogok Kiáltványának alapelveivel". Megírta, hogy „a fasizmus szembeszáll mindenfajta jakobinus utópiával és újítással, továbbá reakciót jelent a XVIII. sz.-i fölvilágosodás mozgalmával és az Enciklopédiával szemben".

Hitler kijelenti, hogy „a demokrácia csupán hazugság". A pöttöm Göbbels így ír: „1789-ét kitöröljük a történelemből." Göbbels nem ismeri, vagy el akarja feledtetni a német néppel Goethének, legnagyobb költőjüknek, a Valmy-i csata estéjén, 1792 szeptember 20-án kifejtett gondolatát: „Itt és ma kezdődik a világtörténelem új korszaka és ti elmondhatjátok, hogy tanui voltatok."

A francia fasiszták külföldi ügynökei és a tőke zsoldosai, természetesen ugyancsak haragot táplálnak a Nagy Forradalom műve, az egész világon kifejezésre juttatott és elterjesztett haladás, igazság és szabadság eszméi iránt.

A P. S. F. és P. P. F. emberei, de la Rocque, Henriot, Darquier de Pellepoix, Doriot magától értetődően a hazaáruló koblenzi emigránsok hagyományait követik, akik a külfölddel szövetkeztek és a porosz királyt szolgálták az Első Köztársaság seregei ellen. Ugyanazt az álláspontot vallják, mint 1815-ben, a Restauráció ultra-reakciósai, akik megsértve 1793 forradalmárainak emlékét, Páris szívében azt a gyalázatos, ú. n. engesztelő kápolnát emelték, melynek lerombolását népünk mind a mai napig hasztalanul kérte.

Azoknak a polgároknak, akik nem rokonszenveznek a fasizmussal, más a véleményük a Nagy Forradalomról. Az ő szemükben 1789 szükséges volt és a köz javát segítette elő; mégis úgy vélekednek, hogy az 1789-es forradalom egyrészt minden kérdést véglegesen megoldott, másrészt a

Forradalom nagy napjai, a bátorság és forradalmi erély rendkívüli megnyilvánulásai legalább is sajnálatraméltó, ha nem éppen elítélendő „túlkapások."

Ez a felfogás tisztán és egyszerűen tükrözi annak a kapitalista középosztálynak az érdekeit, melyet a Forradalom juttatott hatalomra. A polgárság ideológusai örök kategóriákban akarják megrögzíteni a kapitalista társadalomban kialakult termelési viszonyokat. Örök igazságoknak tartják a burzsoázia gazdasági és politikai felsőbbségét kifejező elveket és gondolatokat. Ezek a burzsoák elfelejtik, hogy a nemességből és a papságból kikerült hűbérurak, bár a Forradalom megfosztotta őket javaiktól és kiváltságaiktól, szintén hitték, vagy úgy tettek, mintha hinnék a nép fölötti uralmuk örök igazságát. De mivel a föld nem szűnt meg forogni, új társadalmi forma, a kommunista társadalom váltja föl a kapitalista társadalmat, miként a hűbériség nyomába a kapitalista társadalom lépett.

De, mint 1789-ben, most is segíteni kell a szülésnél. Ez a forradalom feladata. A nagypolgárság még úgy sem tud okoskodni, mint Clémenceau, aki a Forradalmat, ahogy mondta „mindenestül" tudomásul vette. A burzsoázia nem akarja, vagy nem képes megérteni, hogy 1789 július 14-e, 1792 augusztus 10-e, a Jóléti Bizottság, a forradalmi erőszak nélkül nem lehetett volna eltörölni, kisöpörni a dolgok régi rendjét, a feudalizmust, hogy helyet adjon az új, a kapitalista rendszernek.

A polgárság alapjában véve jól tudja, hogy a lényegében polgári-demokratikus forradalom szükségképpen megmozgatta a nép legszegényebb és legszerencsétlenebb rétegeit, amelyre, legalább is kezdetben, támaszkodnia kellett. Miután a kapitalista rendszer a feudalizmus béklyóiból kiszaba-

dult, nemcsak a burzsoázia hatalmának adott erőt és új lendületet, hanem tetemesen megerősítette „a kapitalizmus sírásói“, az ipari proletáriátus osztályát is.

A munkásosztály öntudatos. Ismeri céljait és azt a történelmi feladatot, amely rá, mint a nép egyetemes érdekeinek, az egész emberiségnek a képviselőjére, vár. A munkásosztály már egy évszázada kibontotta zászlaját, a lyoni selyemszövőkét, 1848 párisi munkásaiét, az 1871-es kommünárokét egyaránt, azt a zászlót, amely ma már a föld egyhatodán diadalmasan lobog.

Igaz, akadnak egyesek a polgárság liberális szárnyán, akik ha nem is mennek el odáig, hogy elismerjék a munkásosztály iratlan jogát a forradalomhoz, legalább a legkövetkezetesebb polgári forradalmárok rendkívüli tetteit méltányolni tudják, különösen Robespierre és a jakobinusok esetében. Ez már figyelemreméltó haladás; Lenin számtalanszor hangsúlyozta, hogy „míg a polgári történészek a jakobinizmusban a bukást, a proletáriátus történészei az egyik legmagasabb csúcsot látják benne, melyet az elnyomott osztály a felszabadulásért vívott harcban elért. A francia jakobinusok a legjobb példát adták a demokratikus forradalomra és az ellenállásra az uralkodók ellenforradalmi koalíciójával szemben.“

De azok a ritka, haladó polgárok, akik Robespierre érdemeit elismerik, elítélik Hébert-t és Marat-t és még inkább Babeuföt, azaz mindazokat, akik a forradalmi tömegek legharcosabb és leglelkesebb s egyszersmind legszegényebb és legszerencsétlenebb csoportjának érdekeit védték. Visszautasítják Babeufot, aki korának megfelelően, szükségszerűen utópikus formában ugyan, de elsőként fogalmazott meg kommunista feleletet a kizsákmányoltak kérdésére.

Akadnak olyan „filozófusok“, „szociális böl-

cselők" is, akik ú. n. gazdasági 89-et jósolnak. Úgy látszik, mintha arról volna szó, hogy 89 politikai keretei között tökéletesítsük a társadalom gazdasági szervezetét, szolgáltassunk igazságot és a kizsákmányolók, a társadalom heréinek fölöslegét lenyesve, osszuk szét a termelő munkások és parasztok között. Ezek okoskodásukban a multat veszik alapul és visszafelé tekintenek. Nem értik meg, vagy nem akarják megérteni, hogy a munkásosztály feladata a kommunista társadalmat kibontakoztatni, megteremteni azokból az elemekből, melyek jelenleg a régi kapitalista társadalomban érnek, miként 1789 polgári forradalmárainak küldetése volt a feudális keretek szétzúzása, hogy a technika fejlődése, a hűbériség szívében növekvő termelő erők által kikerülhetetlenné tett és szükséges kapitalista termelés rendszere kialakuljon.

A francia munkásosztálynak nem 1789-et kell befejeznie, hanem olyan 1939-et, 1940-et, 1945-öt, vagy 46-ot kell teremtenie, amely a francia nép 1917-e legyen; kezébe kell ragadnia a hatalmat, meg kell valósítania a proletariátus diktaturáját, hogy megkezdhessük a szocializmus építését a kommunizmus felé vezető biztos és elkerülhetetlen úton.

Látjuk tehát, hogy rajtunk, kommunistákon kívül, eléggé megoszlanak a francia forradalmat, annak művét és következményeit illető vélemények. Még azok is, akik állandóan a Forradalomra hivatkoznak, azon buzgólkodnak, hogy ezt, vagy azt az 1789-es forradalmár csoportot, ezt vagy azt a girondista, jakobinus személyt, vagy Dantont, Robespierre-t állítsák az előtérbe. Igyekeznek elvágni azt a láncot, mely a tegnap forradalmát a ma és a holnap forradalmához köti.

Olvassuk el újra a nagy Victor Hugo sorait: „Mirabeau érzi megmozdulni az ismeretlen mély-

ségből Robespierre-t, Robespierre Marat-t, Marat Hébert-t, Hébert Babeuföt."

Mi, akik a dolgokat és az embereket kommunista szemmel, a munkásosztály képviselőiként nézzük, igazságot szolgáltathatunk, mint Hugo, mindnyájuk művének. Ugyanannak a halhatatlan és termékeny munkának az alkotóit látjuk bennük. A francia forradalom minden derék munkása emlékét az őt megillető mértékben tiszteljük. Köszöntjük azt a Mirabeau-t, aki így szólt a király követéhez: „Mondja meg az urának, hogy mi a nép akaratából vagyunk itt és csak a szuronyok erejének engedünk."

A múlt évben Barnave, a kiváló haladó polgár, a feltörekvő osztály képviselőjének emlékét ünnepeltük Grenobleban, annak a girondistának az emlékét, akit a forradalom menete letiport és eltaposott. Két hete Troyesban, szülővárosában idéztük jelmondatát annak a Dantonnak, aki szintén elbukott: „Bátorság, megint csak bátorság, mindig csak bátorság." Szülőhelyén, Arrasban ünnepeltük a dicsőséges emlékezetű Robespierret; róla mondta Mirabeau: „Sokra fogja vinni, mert hisz abban, amit mond."

Különböző mértékben mindannyian a haladás szószólói, népünk nagyszerű eposzának éltetői voltak.

Hívek maradunk emléküknöz, alkotásukhoz, tanításukhoz. Mikor előre haladunk, mikor az új forradalomra készülünk, hívek maradunk hozzájuk, mint a tengerbe ömlő folyó a forrásához.

Maurice Thorez,

Szajna megye képviselője,
a Francia Kommunista Párt főtitkára.

A FRANCIA FORRADALOM ÉS A NÉPTÖMEGEK[1]

A francia forradalom leglényegesebb történelmi eredménye a feudalizmus megdöntése és a burzsoázia hatalomra juttatása volt. Ezt azonban csak a néptömegek [illegible] érte el. A francia forradalom [illegible] forradalom volt, amely győzelmét annak köszönhette, hogy hatalmas néptömegeket [illegible] a [illegible], és megváltoztatta [illegible] hatalmat.

A párisi körzetek és a forradalom alatt kialakult népi szervezetek [illegible] kétségbevonhatatlanul megmutatják, hogy milyen szerepet — és [illegible] döntő szerepet — játszottak a [illegible], és hogyan támogatták a forradalom legradikálisabb és legkövetkezetesebb [illegible] a [illegible].

A párisi körzetek

A párisi körzetek döntő szerepet játszottak a forradalom alatt. Kezdetben csupán választási szervek voltak, de [illegible] a [illegible]. Páris népe [illegible] a [illegible] kormányzati [illegible]. Ezt

[1] A francia kiadás címe: La Révolution française et les masses populaires. Megjelent a Cahiers du Communisme 1948 júliusi számában.

[illegible]
kérdés legjobb történésze:

[illegible]
a törvényhozó hatalomra."[1]

[illegible]

[1] [illegible]
dalom alatt.

körzeteket választási [illegible] szempontokból szervezte meg, [illegible] volna és utána nyomban föloszlaniok.

A párizsi polgárok [illegible] az Alkotmányozó Nemzetgyűlés intézkedésével. A körzetek tiltakoztak az aktív (szavazó) és passzív (nincstelen) polgárok [illegible] ellen. 1791 június [illegible] a [illegible] (Paulin [illegible]) [illegible] ki, akik [illegible] kel együtt, [illegible] folyamodványt [illegible] be a Nemzetgyűlésnek. A folyamodvány a polgárok közötti megkülönböztetést [illegible] érvénytelen [illegible] 1792 július 25-én.

„Szükségesnek [illegible] az aktív honpolgári [illegible] lyebb adót fizet, [illegible], hogy a hatalom [illegible] kal, [illegible]. De még [illegible] polgárokat, akiket [illegible], hazafiakat [illegible]...

Ami a Théâtre Français [illegible] körzetét illeti, [illegible] az aktív és passzív polgárok megkülönböztetésén.

1792 augusztus 10-én Paris körzetei diadalt arattak. A királyság bukása után a Törvényhozó Nemzetgyűlés elhatározta, hogy az új nemzetgyűlést, a Konventet az általános [illegible] jog alapján választják meg. A párizsi körzetek hadjárata erősen hozzájárult a győzelemhez, és továbbra is folytatódott. A Törvényhozó Nemzetgyűlés [illegible]; [illegible] a Városházán [illegible]

[illegible] méltatlanok a nép bizalmára".

[illegible] erőre emelkedett.

[illegible]

„[illegible] többé a polgártársak figyelmét."

[illegible] Városházán ülésezhessenek.

[illegible]

elleni első nagyobb arányú tüntetés június 20-án történt. Nem járt semmi eredménnyel. A mindinkább nyugtalanító hírek előkészítették a fölkelést. Az „augusztus 10-i felkelést elsősorban megszervezték."* A megyék önkéntesei Párisban tartózkodtak; „föderált"-nak nevezték őket, mert az 1792 július 14-i ünnepségre jöttek el, mint megyéik küldöttei. Csatlakoztak a párisi körzetekhez: a marseilleiek a Théâtre François körzetéhez, a bresteiek a Saint Marceau külváros (Gobelins negyed) körzetéhez. Július 31-én a Mauconseil körzet kimondotta a trónfosztást; a körzet kijelentette, hogy nem ismeri el többé XVI. Lajost a franciák királyának. A Gravilliers körzet küldöttsége megjelent a Törvényhozó Nemzetgyűlés ülésén és bejelentette:

> Törvényhozók! Újra átengedjük nektek azt a dicsőséget, hogy megmentsétek a hazát. De ha ti nem mentitek meg, akkor nekünk magunknak kell megmentenünk.

Hiába semmisítette meg a Törvényhozó Nemzetgyűlés a Mauconseil körzet határozatait: negyvennyolcból 47 körzet megszavazta a trónfosztást. Ugyanekkor vált ismeretessé Párisban Braunschweig herceg kiáltványa. A herceg a porosz seregek főparancsnoka volt. Kiáltványt bocsátott ki, amelyet tulajdonképpen Marie-Antoinette sugallt és az emigráns de Limon adott ki; a kiáltvány Párist teljes elpusztítással fenyegette. A szolgaság helyett a körzetek a harc kockázatát vállalták. Augusztus 4-én a Quinze-Vingts körzet ultimátumot tett közzé: ha a nép kívánságára augusztus 9-én, esti 11 óráig nem fosztják meg trónjától a királyt, „éjfélkor megkondulnak a vészharangok, megharsannak a kürtök és megindul az általános felkelés". Augusztus 9-e közeledett és a

* Mathiez: Augusztus 10-e, 85. old.

Törvényhozó Nemzetgyűlés semmiféle intézkedést nem foganatosított. Augusztus [illegible] a Mauconseil szekció javasolta, hogy valamennyi Szekció válasszon hat megbízottat, akik, egyesülve [illegible] hatalommal [illegible] körrel, a Városházán üléseznek. Augusztus 9-én esti 11 órakor a [illegible] szekció [illegible] határozatot hoz. Elhatározza:

[illegible] három biztost kell választani, akik [illegible], és [illegible] nyílnak, hogy megmentsék a hazát. E célból csupán a [illegible] egyhangúlag megnyilvánult többsége hozhat rendeletet.

A javaslatot minden [illegible] tudomására adták. [illegible] a Városházára vonultak. A [illegible] megalakította a Felkelő [illegible]. Megkezdődött a fölkelés. Páris [illegible] a [illegible] a megyei [illegible] a [illegible]

Az [illegible] ban [illegible]

Mi történt [illegible] augusztus 9-ről 10-re virradó [illegible] a Poissonnière-kerületet, a mai [illegible] vidékén. A kerület lakói este 9 órakor gyülekeztek a Saint-Lazare templomban, ahol különben is ülésezni szoktak. A [illegible] elhatározza, hogy [illegible] bizottságot küld a [illegible] a Városházára. Elmozdítják a Saint-Lazare [illegible] valamennyi tisztjét, mert „[illegible] tisztjeik [illegible], akiket [illegible] neveztek ki." [illegible] új [illegible] választanak. Ez már [illegible] — a [illegible] Az [illegible] a Poissonnière [illegible] a [illegible] elismerve [illegible]

[illegible]

A gyűlés a helyszínen [illegible] Saint-Lazare [illegible]

[illegible]

> [illegible] Saint-Antoine [illegible]

[illegible] Hegypárt [illegible] a girondisták fölött.

[illegible] nyuj-totta be a Konventnek:

Népképviselők! Itt az idő, hogy megmentsük a hazát. V[illegible] tabb ellenségei, [illegible] tönkretették, kiéheztetik és [illegible] a népet, [illegible] a bűnt és [illegible] büntetlenül [illegible]. Jó törvények nélkül nincs szabadság, és nincs egyenlőség, amíg az emberek egyik osztálya büntetlenül kiéheztetheti a másikat és büntetlenül elárulhatja érdekeit.

Népképviselők, [illegible] hogy az egész ország to[illegible] [illegible] és [illegible] ket, a [illegible] és a gyümölcs [illegible] hon[illegible] [illegible]. Ezek az emberek [illegible], az [illegible] tönkretették, [illegible] fontosabb cikkeket [illegible] fel, [illegible] mindenkinek [illegible] joga van ettől a pillanattól kezdve, hogy megölje őket. A reátok bízott hatalommal [illegible] e tigrisek ellen!

...A hazának joga van rendelkezni [illegible] kel. De [illegible] gyonból [illegible], [illegible] távolságban nyomorognak. Meg kell tanítaniok a [illegible] az árulóktól, akik [illegible] akarnak [illegible]. Végül számba kell venni a nép életét, [illegible] szükségleteit és mindent el kell követni [illegible] gulásukért, [illegible] nem akarnak [illegible] élni és az árulók halálával halni, mint a franciák utolsó királya.

A körzetek [illegible] alakult Forradalmi Bizottságok kinyomozták, szemmel tartották és letartóztatták a gyanús elemeket. [illegible] őket, noha legtöbbször [illegible] mindenképpen nagy politikai érzékkel jártak el. A [illegible]-körzet bizottsága ezt tűzte ki jelmondatul: „A [illegible] csak közérdek legyen és sohasem személyes viszály". Az egyes körzetek jóléti bizottsága biztosí-

[illegible] ínségesei [illegible]. A *[illegible]* és a *[illegible]* [illegible] foglalhatták. A kör[illegible] is szervezték a [illegible] földek meg[illegible] minden körzet[illegible], aki a keres[illegible] igazolta; [illegible] végrehajtását is.*

A [illegible] a Forradalom haladó [illegible] a körze[illegible] megvonja az [illegible] 40 sou ülésdíjat [illegible], „akik csu[illegible]". A körzeti gyű[illegible] pedig azelőtt [illegible] ülésezték. A [illegible] be vereségüket. [illegible] megmozdulásaiban, a [illegible] (1795 [illegible], megkez[illegible] és 1795 október 9-én betiltják a körzeti gyűléseket.

A népi társaságok és a klubok

A [illegible] kebelében, [illegible] a népi társaságok és a klubok [illegible] egységei a Forradalom alatt. [illegible] a legismertebb a Jakobinus-klub.

[illegible] parlamentáris jellegű klub volt. A Harmadik Rend bre[illegible] Versailles-ban klubot alapítottak [illegible]. A tagok foly-

* [illegible] (A [illegible] a népmozgalom).

tatták általuk azután is, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlés Párizsba költözött. Vezetői egyáltalán nem forradalmi és radikálisak, mint Robespierre, csak olyan mérsékelt elvű képviselők voltak: Barnave, a Lameth, Duport, Pétion, az újságíró és Brissot, valamint Robespierre későbbi hagymázai. A klubot azért nevezték el Jakobinus-klubnak, mert a Saint-Honoré utcai jakobinus-kolostorban volt a székhelye. A megyék követték a példát. 1790 augusztusában 152 fiókja volt már a párizsi Jakobinus-klubnak, Lille-ben, Strasbourgban, Nancyban, Lyonban, Marseille-ben, Toulouse-ban, Bordeaux-ban stb. Kezdetben igen magas tagdíjat kellett fizetni: 24 livre-t Párizsban, ugyanannyit Nîmes-ben, 18 livre 8 sout Toulouse-ban, 14 livre 8 sout és 6 livre belépődíjat Metzben. Mindamellett idővel számuk növekedett, hogy a kevésbé tehetősek előtt is megnyíljanak a klubok. Montaubanban változóan a vagyonnal arányos tagdíjat állapítottak meg: 24, 18, 12, illetve 6 livre évenként, a szegény polgárokat pedig díjtalanul veszik föl. A többi klub hasonlóképpen jár el. De a Jakobinus-klub tagjai főként a polgárok közül kerültek ki. Egy parasztembert is megválaszthatták, lényegesek a Forradalomban, de ... a ... A Jakobinus-klubok számos tagja támogatta kezdetben, Robespierre-rel szemben, a Nemzetgyűlés által javasolt cenzusos választójogot.

A népi rétegek véleményének a népi társaságok adtak hangot. Párizsban kerületenként egy vagy több is működött. Marat alapított egy ilyen érdekes volt a népnevelésre, ösztönözte a népi társaságok születését. Megérdemelte a testvéri társaságok atyja nevet. 1791-ben azt írja a népi társaságokról:

„Ha a népi társaságok jó hazafiakból alakulnak, akik megismerik és megismertetik egymást, a haza javát a szívükön viselik, akkor a pártoskodás nem fogja elhatalmazni, az ármánykodás

[illegible] ...

[illegible] előbb min- [illegible] A szoba- [illegible]

[illegible] Claude Damert [illegible] alapított. [illegible] februárjában [illegible] novemberében [illegible] róla:

[illegible] hazafiui érzelemtől ve- [illegible] Saint H[illegible] utcai termei- [illegible] gyűlöl[illegible] tanítsa őket [illegible] Mindig [illegible] fény, [illegible]

* [illegible] cikke idézi a „Forradalmi Évkönyvek"-ben.

[illegible] tíz óráig meghosszabbították."

A [illegible] népszerűbbek. Ezeké a legszegényebb elemeké: [illegible], a [illegible] polgárokat, [illegible] hogy [illegible] havi 2 [illegible] Club (Club des Cordeliers) nevét. Tagjai közül [illegible] Camille Desmoulins-t, [illegible] a Konvent [illegible] Marat-t, Danton-t, Hébert-t, aki a „Duchesne apó" c. lapot [illegible]. A „[illegible]" [illegible] megfogalmazta. [illegible]

[illegible] is keletkeznek. [illegible] Saint-Antoine-külvárosban [illegible] az *emberi jogok* [illegible] Palais-Royal [illegible] a *Nemzeti Konvent* [illegible] a Quatre-Nations [illegible] a *Sainte-Geneviève* [illegible] *stb.*

A [illegible] döntő kihatású volt. A cenzusos választási rendszer elleni harcban [illegible]. Párisban, mint egyébként Londonban is, [illegible] a szövetkezést [illegible] a passzív és aktív polgárok [illegible] a népben. [illegible] Robespierre [illegible] hogy a Törvényhozó Nemzetgyűlés [illegible] A „[illegible]" [illegible] Robes-

[illegible]. A [illegible] *Szabadság ba-rátainak* [illegible] állást foglalt. [illegible]: Olyan törvény, amely egyik vagy másik [illegible] megválasztha-tónak csak azt tartja, aki bizonyos összeget lefizet, nem [illegible], mert az Emberi jogok VI. cikkelyében [illegible] ellenkezik, hogy annak nevezzük [illegible] nyilvánítsuk. „1791 [illegible] *Központi bizottsága* [illegible] hirdetményt füg-geszt ki [illegible] biztosai írnak alá. Íme egyik részlete:

> ... [illegible] vagy [illegible] [illegible], [illegible] a köz-[illegible] [illegible] polgá-[illegible] a vá-[illegible] nyíltan [illegible] kiáltványát, a haza [illegible] 1791 július [illegible] Paris városa [illegible]. A [illegible] elég [illegible]. [illegible] a két ada-tot és ítéljetek.

A [illegible] volt. Nagy [illegible] oko-zott a [illegible], amely nem [illegible], hogy a [illegible] a [illegible]. [illegible] a *[illegible] Ba-rátja* [illegible]: „Valamennyi [illegible], ame-lyen [illegible] ki-látásba [illegible], ha a [illegible] nem [illegible] ... 25,000 fegyveresről [illegible]. A [illegible] a Párisban [illegible] írták alá ... Itt az ideje, hogy minden párt [illegible] összefogja-

nak a közös ellenség ellen. Már nem is a szabadságról van szó, az egyenlőségen [illegible]."

Az általános választójogért vívott harcban tehát a népi társaságok az elsők szerepét játszották, sőt egyesek még tovább mentek. Néha egyenlőségi követelményeket vallottak, mint pl. a „Szociális Kör”, melyet Marx is említ.[1] Fauchet abbé alapította ezt a kört; több mint 3000 tagja volt. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés minden eszközzel igyekezett gátat vetni a népi társaságok fejlődésének. Rendeletileg korlátozza [illegible] kollektív petíció- és plakátragasztási jogukat. Hatástalan eljárás: a népi társaságok továbbfolytatják és fokozzák a küzdelmet, mint ennek Varennesben, a király szökésekor bizonyítékát is láthatjuk.

⁂

1791 júniusában XVI. Lajos kísérletet tesz Páris elhagyására, hogy csatlakozzék a pártütő Bouillé táborához, Metz parancsnokához. XVI. Lajos elutazása előtt kiáltványt küldött az országhoz. Megbélyegzi az *Alkotmánybarátok Társaságát*, melynek tagjai „hatalmasabb és veszélyesebb testületet képeznek, mint a valaha is fennállott társaságok”. Minő elismerése a népi társaságok működésének! Tudjuk, hogy a királyt Varennesben letartóztatták, [illegible], a király árulásának [illegible] leleplezése [illegible] megmozdulást idézett elő, melynek élén a népi társaságok álltak. Mikor Párisban kitudódik a király szökése, a kerületek és a klubok [illegible] helyezkednek. A „Cordeliers” klubja [illegible] a polgárőrség vezérét, [illegible] a [illegible] hűségígérettől, továbbá elhatározzák egy határozottan köztársasági jellegű kérelmény [illegible]:

[1] Marx: A szent család. Francia kiad. II. köt. 212. o.

„Törvényhozók, elosztogattátok a nemzeti hatalmat, melynek ti képviselői vagytok. Mértéktelen hatalomhoz juttattátok XVI. Lajost; a zsarnokságot azzal szentesítettétek, hogy örökös királlyá kiáltottátok ki. Szentesítettétek a franciák szolgaságát azzal, hogy kijelentettétek, Franciaország monarchia.

A derék polgárok nyögtek, heves véleménykülönbségek támadtak, de a törvényt már becikkelyezték és mi engedelmeskedtünk neki. A haladástól, a felvilágosodástól, a filozófiától vártuk boldogulásunkat.

De megváltoztak az idők. Nem létezik többé a nép állítólagos megegyezése a királlyal. Lajos lemondott a trónról. Lajos többé semmit sem jelent számunkra, hacsak nem válik ellenségünkké."

A jakobinusok még haboztak. Azt követelték, hallgassák ki nyilvánosan a királyt, hogy „példát adjanak a föld zsarnokainak arról a szent jogról, amelynek alapján a nép ítélkezhet fölöttük". Ám a forrongás növekedett. A mérsékeltek tisztázni akarták a királyt, de a nép ragaszkodott hozzá, hogy bírái elé állítsák és elítéljék. Július 12-én a Club des Cordeliers új felhívást intézett a nemzethez. A Mars-mezőn folyamodványt helyeznek el a haza oltárán és a polgárokat felszólítják, hogy írják alá. Az összeütközések napirenden vannak és 1791 július 17-én agyonlövik az első köztársaságiakat. Az elnyomatás kemény ez, de a visszaesés után a népi társaságok újra megszerveződnek.

Maguknak a Jakobinus-klubnak a jellege is megváltozik. Amíg az események kibontakoznak, a Jakobinus-klub mindinkább megnyitja kapuit a népi elemek előtt. A Törvényhozó Nemzetgyűlés összeül, de a helyzet súlyosbodik. 1792 április 20-a, a hadüzenet óta, az ellenforradalmi tevékenység megerősödött. A király árulása napvilágra kerül. A népi társaságok, a Jakobinus-klub, amelyben

Robespierre [illegible], mind részt-vesznek a [illegible] harcában.

1792 augusztus 10-e után új szakasz kezdődik a népi társaságok történetében. A forradalmi kormány támaszai lesznek, közvetítőkként jön létre a [illegible] a kormány és a nép között. A Jakobinus-klub ettől kezdve a Hegypárt központja. Levelezést [illegible] állnak összeköttetésben a vidéki társaságokkal. [illegible] javasol, a kormánynak [illegible] De [illegible] hárul a nevük, a népi társaságok [illegible] a szerepet játszanak a Konvent határozatainak végrehajtásában, [illegible] és felolvassák a [illegible] a Konvent [illegible] ról van szó, amelyben a [illegible] a kapcsolata a [illegible] A népi társaságok megszervezik a [illegible] előállítását. [illegible] hat a családokat, melyektől [illegible] a [illegible] Saját hatáskörükben [illegible] hivatalokat [illegible] törvényét és a [illegible] kovetését. Különösen a [illegible] forradalmi [illegible] A [illegible] kérik a Konventtől, hogy [illegible] vagy [illegible], akik [illegible] [illegible] vagy [illegible] állami [illegible] a [illegible] hogy [illegible] a [illegible] A népi társaságok [illegible] saját [illegible] kották, akikben a [illegible] a [illegible] és népi [illegible] munkatársakat találtak.

A népi társaságok [illegible] nélkül [illegible]

[illegible]
szerint:

[illegible]

2 kovács,
2 ügynök,
1 bognár,
3 kőműves,
1 molnár,
1 kereskedő,
2 szabó,
2 varga,
1 szakács,
1 fuvaros.

[illegible]
meg:

Foglalkozás:	C[illegible]	G[illegible]	L[illegible]	L[illegible]	N[illegible]	N[illegible]	R[illegible]	Thann	Toulouse	[illegible]
Papok	37	13	30	9	36	2	26	6	17	[illegible]
T[illegible]tek	25	15	179	3	5	11	4	5	8	[illegible]
J[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	10	[illegible]
Egyéb szabadfoglalkozásúak	50	29	80	17	33	8	33	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Kereskedők	48	52	102	24	30	11	27	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ki[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Iparosok	113	66	139	13	35	69	55	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Parasztok	34	5	4	3	5	46	4	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Katonák	110	2	77	—	5	3	10	[illegible]	[illegible]	[illegible]
T[illegible]tviselők	95	22	90	36	111	—	78	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ismeretlen [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	65	[illegible]	[illegible]

[illegible] mind [illegible] csak asszonyokból álltak.

[illegible]

ban a néptömegek megfelelően voltak képviselve és a többséget mindenütt kispolgárok és iparosok alkották.

Hogy működtek a népi társaságok? L. de Cardenal: A vidék a francia forradalomban című könyvéből kölcsönözzük a következő részletet:[1]

A termekben általában korlát választotta el a szavazó tagokat a közönségtől. A fal hosszában húzódó karzatot hölgyek foglalták el vagy a hallgatók, akiknek lent már nem jutott hely. A nőknek többnyire külön helyük volt a karzaton. Néhány társaság szabályzata különleges rendelkezéssel megtiltotta, hogy tizenhat évnél fiatalabb gyerekek és asszonyok megjelenjenek a termekben.

Közben sok volt az iroda, szegényes az ülésterem, a trikolórral, zászlókkal, falikárpittal és az így feldíszített egyszerű hazafias helyiség, melyet kevés tárgy díszített.

A falakon francia nyelvű feliratok függtek: táblákon olvasható, Rousseau Emberi Jogok Kiáltványának kihirdetését, a Lelkiismereti Fabre-Havillétől, vagy a nemzeti himnusz vagy a Forradalomban különböző kamarák szövegét. Palloy hatalmas bontási vállalkozása nyomán a Bastille romjaiból kivágott kőlapok foglalták el a díszhelyet.[2]

Olvashatunk ernyőkről, melyeken „a királyság és a hűbériség igazi véleményeiből" szedett jelszavak fel. Egyelőre a király képe vagy szobra is ott díszelgett és néhány híres emberé: Rousseau, Franklin és halála után Mirabeau képmása.[3]

---

[1] Isabelle Bourdin: A párizsi népi társaságok története a francia forradalom alatt a királyság bukásáig. Páris, 1937.

[2] Palloy kezdte meg a Bastille lerombolását; nagy üzletet csinált az ereklyék árusításával.

[3] E szobrot eltávolították, amikor Mirabeau árulása kiderült.

Végül a [illegible] vagy [illegible] [illegible] és egy-[illegible] [illegible] Angliát,* az Egyesült Államokat és Lengyelországot.

Augustus [illegible] Saint-Jean-de-Luzben ezt írták az [illegible]: *[illegible] a királyoknak, minden [illegible] a [illegible]!* A [illegible] [illegible]: *Szabadság, egyenlőség, testvériség vagy a halál!*

Elvben minden [illegible], [illegible] bizonyos [illegible], [illegible] a [illegible], ez csak a [illegible] [illegible].

Néha a régi rend [illegible] maradványai [illegible], mint pl. Grenoble-ban az [illegible]. A szabadság és a [illegible], a [illegible] védőinek [illegible], az [illegible] polgárok [illegible] … stb. [illegible] díszítését, ami [illegible] volt; akik ülni akartak, [illegible] magukkal.

Az említett [illegible] egy [illegible] ülés szokásos programját:

1. Névsorolvasás.
2. Éljenzés: „Éljen a [illegible]!" „[illegible] a [illegible]!" „Éljen a [illegible]!" stb.
3. Köztársasági [illegible] vagy [illegible] a szabadsághoz.
4. [illegible], [illegible], [illegible] viselők, [illegible] tisztviselők fogadása.
5. Az [illegible].
6. A [illegible].

---

* [illegible] elleni háború.

7. Új tagok fölvétele.
8. Napirendi kérdések tárgyalása.
9. Jelentések és följelentések.
10. Előzőleg kijelölt szónok beszéde.
11. Himnusz a szabadsághoz.
12. Éljenzés.

A thermidor 9-i [illegible] után a népi társaságok kísérletet tesznek az [illegible] sére. A jakobinusok társasága [illegible] Robespierre-rel. Olyan embereket, mint Tallien és Fréron, akik a thermidor 9-i [illegible] zői voltak, kizárnak a párizsi jakobinusok. De a thermidori Konvent [illegible] áll. [illegible] a népi társaságokat „a [illegible], [illegible], a [illegible] kollektív levelezés, mint [illegible] és a [illegible] ság egyenlőség [illegible]”. [illegible] oszlatják a párizsi népi társaságokat. [illegible] egyiket. Babeuf [illegible] a népi társaságok hagyományait. Babeuf [illegible] a Panthéon-klubot, amelyet a Direktórium 1796 februárjában bezárt, — majd az Egyenlők [illegible], mely a babeufisták bukása után [illegible].

Kétségtelen, hogy a népi társaságok és a Jakobinus-klub [illegible] a [illegible] látják. A legnehezebb pillanatokban [illegible] a francia egység [illegible]. [illegible], milyenekre [illegible] népnek. [illegible] nélkül [illegible] a Közjóléti Bizottság nem teljesíthette volna [illegible]: nem tapodhatta volna le a külső és belső ellenséget.

•

Tanulmányunkból két [illegible] vonhatunk le:

1. A párizsi [illegible] és a népi társaságok [illegible] nete a nép [illegible].

[illegible] korlátozni [illegible] törvényhozói és válasz-
tási szervezetek, a kultúr [illegible] akadémikus jel-
legű szervezetek voltak. Mégpedig [illegible] demokra-
tikus szervezetekért nyílt harcot [illegible], amelyek kez-
dettől fogva harcoltak a feudalizmus védelmezői
ellen, majd átformálták a forradalmi kormányzat
gyakorlatát. Elég a francia [illegible]hez,
hogy egy [illegible] történelmi [illegible] le,
egy másik [illegible] használhatunk. „Az
októberi politikai [illegible] napjaiban, a
[illegible], a [illegible]
[illegible] fegyvert hozott
létre a Munkásküldöttek [illegible]."[11]

2. Ez a történelmi múlt [illegible] véti, hogy
[illegible] forradalmi kormány nem nélkülözheti a
[illegible]. Ma a következő elmélet harapód-
zik el: ha az [illegible] nem engedik,
hogy a nép szavát hallassa, elnapolják a parlamen-
tet, monopolizálják az [illegible] jog gyakorlá-
sának alkalmát. [illegible] nem a jakobiniz-
mus ideje. Az 1793—94-es években, amikor átlép-
ték határainkat, a jakobinusok úgy gondolták,
hogy a [illegible] nem boldo-
gulhatnak. A [illegible] a [illegible]
[illegible] hogy éppen
[illegible] egyszer-
smind a demokráciát.

Jean Bruhat,
egyetemi magántanár.

---

[11] A [illegible] (Bolsevik) Párt-
nak [illegible] old.

A MUNKÁSOSZTÁLY AZ 1789-ES FORRADALOMBAN[1]

Az 1789-es forradalom polgári demokratikus forradalom.

Megszünteti a feudális termelési és tulajdonviszonyokat, amelyek akadályozták az ipar, a kereskedelem, a feudális társadalmon belül kialakult és megerősödött kapitalista gazdasági rend fejlődését. Kiragadja a nemesség kezéből a politikai hatalmat és új osztály, a feltörekvő polgárság kezére adja. Ebben az értelemben polgári forradalom.

De az 1789-es forradalom nem csupán a feltörekvő polgárság műve. Olyan forradalom, amelynek során

„az egész nép többsége, a legalacsonyabb társadalmi rétegek, amelyeket legjobban sujtott az elnyomás és a kizsákmányolás, önként felkeltek és rányomták bélyegüket a forradalom egész menetére követeléseikkel és azzal a kísérletükkel, hogy a lerombolt régi társadalom helyére a maguk módján újat építsenek."[2]

---

[1] A francia eredeti címe: La classe ouvrière dans la révolution de 1789, megjelent a Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

[2] Lenin összes művei XV. kötet, orosz kiadás, 396. old.

Ebben az értelemben népi, demokratikus forradalom.

Ma, midőn a történelem napirendjére került egy új forradalom, a proletárforradalom, amelynek az a feladata, hogy megszüntesse a halálraítélt kapitalista termelési viszonyokat és az egész dolgozó néppel szövetkezett munkásosztály részére biztosítsa a hatalmat, érdemes megvizsgálnunk a munkásosztály, a bérmunkások osztálya által az 1789-es francia társadalomban elfoglalt helyet és azt a szerepet, amelyet ez az osztály a nagy forradalom folyamán játszott.

A francia munkásosztály az 1789-es forradalom előestéjén

A francia munkásosztály a kapitalista termeléssel egyidejűleg alakult ki és vele együtt fejlődött. Az új piacoknak (Amerika, India, Kína) a XVI. század végén történt felfedezése, majd a gyáriparnak a XVII. században meginduló fellendülése következtében nőtt meg.

1789 előestéjének francia munkásosztálya azonban nagyon különbözik a mai francia munkásosztálytól.

Még csak születőben levő osztály. Míg ma Franciaországban az iparban és a kereskedelemben 10,000.000 bérmunkást számlálnak, vagyis a dolgozó lakosságnak több mint a felét, addig a legtöbb történész [illegible]-re becsüli, 25 millió népesség után, a bérből élők számát 1789-ben.

[illegible] a legfontosabb ipari városok [illegible] Marseille [illegible] Lyon [illegible] Rouen [illegible] Quentin [illegible] fonóipar, [illegible] Lille [illegible]. Páris inkább

a kézműipari formák keretében. Ami az összes bányászati és kohászati vállalatot illeti, már 1789-ben is tízezrével foglalkoztatják, de nem hasonlíthatjuk őket ahhoz, amivé azóta lettek.

Az 1789-es francia munkásosztály hasonlíthatatlan a mainak és rendkívül szétszórtan él. Igaz, Franciaországban már gépesíteni kezdenek; a gyapjúiparban 900 angol gépet alkalmaznak (Jouy); az anzini bányatársulat 12 gőzgépet szerzett be. Látható már a kapitalista koncentráció, a gépesítés közvetlen következménye is, a textiliparban (1200 munkás és munkásnő a Van Robais gyárban, Abbeville-ben) és a bányászatban (4000 munkás az anzini bányában).

Ám mindez csak előjele a nagyipar kifejlődésének. A céhrendszer, a rendi kiváltságok gátolják a kapitalista versenyt, a tőkefelhalmozást, a kereskedelmet és ennek következtében az ipari koncentrációt. A kisipar a város gazdálkodásának uralkodó formája marad; például Orléans-ban harisnyagyártásra 2987 munkást alkalmaz 35 egymástól független vállalat.

Egyszóval az ország munkáslakosságát szétszórtan, szétaprózva találjuk.

A proletariátus nem egységes

Ezenkívül az 1789-es Franciaországban a proletariátus kizsákmányolásának formái nem olyan egységesek, mint a mi korunkban.

A proletariátus két pontosan megkülönböztethető csoportot foglal magában: a vállalkozók munkásait és a céhtestületek munkásait.

Az előbbiek olyan vállalatoknál dolgoznak, ahol már jól észrevehető a kapitalista társadalmi jelleggel együtt, a munkaadók és a munkások közti osztályhatár.

Az [illegible] [illegible] [illegible] kis [illegible] dolgoznak egy munkással, aki maga is ki van szolgáltatva a [illegible] [illegible]-elők-nek, [illegible] a [illegible] [illegible] lakásnak, [illegible] [illegible] [illegible] és a munkaadó [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] csak nagyon elmosódottan jelentek meg előttük.

Ilyen feltételek mellett hiányzik a proletariátusnál az az egyöntetűség, amely nélkül nem valósíthatja kollektív érdekeit, [illegible].

A munkás helyzete 1789-ben

Hosszú oldalakon át vizsgálhatnánk részletesen a különböző francia vidékek munkásosztályának élet- és munkafeltételeit 1789-ben. Arra kell szorítkoznunk, hogy a munkaidőről, a munkabérekről és [illegible] vett néhány adattal megmutassuk, milyen siralmasak voltak ezek a feltételek.

A munkanap általában 16 órából áll, reggel 4 órától este 8 óráig tart. Azok az iparágak, ahol csak 14 órát dolgoznak, mint például a nyomdászat, kivételek.

Nézzünk néhány számot az 1789-es napibérekre vonatkozóan: egy [illegible] [illegible] 2.30 livret kapott naponta, egy [illegible] [illegible] 0.75 livret, egy [illegible] [illegible] 1.25 livret, egy [illegible] [illegible] 0.20 livret, egy [illegible] [illegible] 1 livretől 1.25 livreig.

Hogy megközelítő fogalmat kapjunk ezeknek a béreknek a vásárlóerejéről, gondoljunk meg, hogy a [illegible] kilója 1789-ben Párizsban 1.30 livre volt, vidéken általában 0.80 [illegible] [illegible] egy kiló [illegible] [illegible] 1.20 livre. [illegible] [illegible] 6 font kenyér árának felelt meg.

A forradalom [illegible] hogy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

gyorsabban fakadt a harc egyházi pontjainál; azután jelent meg hát vagy lett a munkások nemesen. Henri Sée felvilágosítást ad arról, hogy amidőn egyszer választ a lázadásnak nagyszámú munkás egyenesen a kolostorra követeléssel.[1]

Ez volt a munkások helyzete Franciaországban, az 1789-es forradalom hajnalán.

Mik voltak ebben a helyzetben a francia munkások különleges követelései, és hogyan nyilvánultak meg?

Munkásmozgalmak 1789-ben

Az 1789-es választási panaszfüzetek, amelyek kiadatlan bőséges anyagot tartalmaznak, a kézmunkások követeléseinek csak gyönge visszhangját nyujtják.

Ennek az a magyarázata, hogy a városokban rendszerint a Harmadik Rend legmódosabb, legtekintélyesebb, legbefolyásosabb elemei, a polgárok szerkesztették meg a füzeteket. A munkások többnyire nem vettek részt a választói bizottságokban. Igy Párisban a választási szabályzat, amely hat livres közvetlen adót kívánt meg, kizárta a választás jogából a legszegényebb 80,000 munkást, a tulajdonképpeni munkásokat.

Az 1789-es munkásosztálynak nem volt meg sem a megfelelő száma, sem a megfelelő szervezettsége, sem a megfelelő öntudata ahhoz, hogy rányomja bélyegét a nemzetgyűlési választásokra.

Néhány füzet mégis helyet ad a munkások követeléseinek.

A marseillei „Harmadik Rend" füzete:

---

[1] Henri Sée, Franciaország gazdasági és társadalmi helyzete a XVIII. században. 147. old.

[illegible]
családját ellátni".

[illegible]

[illegible]
ellen kell irányítania támadásait.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] a munka [illegible] bérharcok gyakran a véres erőszak formáját öltik (1744-ben, a lyoni munkások a város urai voltak néhány napon át, halállal és gályarabsággal sújtó ítéleteket is mondtak ki). De mégis a mozgalmukra jellemző a helyi szellemű jelleg: a központi szervezet, az egész francia munkásosztálynak irányt adó egységes politika hiánya. Vannak kisebb szövetségek, amelyek egyesítették magukban a munkások egy részét, de még több időt szenteltek a munkások egymásközti versenyének szabályozására, mint a munkaadók elleni harcra.

Egy osztály, mely csak most van születőben, kezdetleges, öntudatlan és ösztönszerű jellege, nem ismeri jövőjét és gyakran pillanatnyi, meghatározott érdekeit sem: ilyen volt a munkásosztály 1789 előestéjén.

A következő évszázadban, a kapitalista fellendülés századában, meg fog erősödni, összpontosulni fog az [illegible] szervezkedni fog, a tudatára ébred az új történelmi szerepének az emberiség felszabadításáért vívott küzdelemben.

1789-ben a társadalmi fejlődésnek egy másik szakaszánál tartunk. A feudalizmus lerombolásának, a feltörő ifjú kapitalizmusnak korában az akkor még forradalmi és haladó polgárság kellett, hogy vállalja a vezetőszerepet. A kialakulóban lévő proletariátus ebben a küzdelemben csak a tartalék szerepét játszhatta.

„Ebben az időpontban — írja Marx és Engels a Kommunista Kiáltványban, — a proletariátus olyan tömeget alkot, amely szétforgácsolódik az egész országban és amelyet felőröl a verseny. Ha megtörténik, hogy a munkások tömegekként szervezkednek, ez még nem saját egységük eredménye, hanem a polgárságé, amely politikai céljainak elérése kedvéért [illegible] hogy mozgásba az egész proletariátust és egyelőre ezt még

[illegible]
ellen harcolnak.

[illegible]
zelem."

[illegible]
Ancien Régime ellen.

[illegible]
hány döntő pillanatát.

A munkásosztály és július 14-e

[illegible]
dalmi napok közül.

[illegible]

ben a munkások gazdasági igényeivel; ellenszegül a néptömegek politikai jogokra irányuló követeléseinek és kizárja őket az alkotmányozó nemzetgyűlés által a szavazati jogból.

1791-től forr ki az ellentét a kapitalista burzsoázia és a többi hűbériség-ellenes osztály, kivált a munkásosztály, elkülönülése.

A Le Chapelier-törvény és a Champ de Mars-i sortűz

1791 tavaszán Páris építőmunkásai nyomorúságos bérük megjavításáért küzdenek. Az ipari burzsoázia képviselői, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés urai pedig június 14-én megszavazzák a hírhedt Le Chapelier-féle törvényt.

Ez a törvény megtiltja a munkásoknak a gyülekezést, a szervezkedést; azok ellen a munkások ellen, akik áthágják ezt a rendelkezést, súlyos pénzbírságot és börtönbüntetést szab ki. Egyik első megnyilatkozása ez a hatalomra került új kizsákmányoló osztály önzésének.

Egy hónappal később, július 17-én, midőn a párisi munkások és kispolgárok XVI. Lajos letételét és a politikai jogok kiszélesítését követelik, a La Fayette parancsnoksága alatt álló nemzetőrség figyelmeztetés nélkül tüzel a Champ de Mars-on összegyűlt tömegre: ötven munkást megölnek.

A forradalom egész új szakaszába érkezik; az Ancien Regime elleni harc új küzdelemmel fonódik egybe: ez az új küzdelem a nagypolgárok harca a munkások, a kézművesek ellen, a néptömegek ellen, amelyek a köztársaság és a demokrácia zászlaja alatt menetelnek.

Marat, a nagy forradalmár, mintegy megsejtette a jövő eseményeket. Így írt 1791 május 8-án:

„Ne várjatok semmit a gazdag és jómódú emberektől, sem az elpuhult ágyban és élvezetek között felnövekedett emberektől, a kapzsi emberektől, akik csak az aranyat szeretik. Nem szabadíthatják meg hitvány rabszolgák a polgárokat. Csak a földművesek, a kiskereskedők, a mesteremberek és a munkások, a kézművesek és, ahogy a szemérmetlen gazdagok nevezik őket, a proletárok, alkothatnak szabad népet. Csak ők nem tűrik az elnyomás igáját és mindig készen állnak, hogy lerázzák.\"*

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés munkájának eredményei jellemzők az osztályellentmondásoknak erre a kettős arculatára. A Nemzetgyűlés elsőrendű progresszív feladatot teljesített a feudális társadalom jogi alapjainak lerombolásával, de az általa kidolgozott 1791-es alkotmány arra szolgál, hogy a hatalmat a gazdagok és ne a nép kezébe adja; kizárja a politikai életből, a fegyveres erőből a passzív polgárokat, azokat, akik nem fizetnek egy bizonyos minimális összegű adót, vagyis a proletárokat; csak a gazdag polgárokat ruházza fel a Törvényhozó Nemzetgyűlésbe választhatóság jogával, azokat, akik legalább 54 [illegible] rendelkeznek [illegible] pénzbeli [illegible].

Augusztus tizedike

Lenin pártunk zászlóul állította 1792 augusztus 10-ét 1789 július 14-ével. Amint megjegyzi, augusztus tizedike jelenti a valóban demokratikus népi forradalom kezdetét.

Július 14-én a munkások [illegible] a burzsoázia oldalán állnak a feudalizmus [illegible] ellen.

Augusztus 10-én tagjuk a párizsi szekciónak, Szent Marceau külváros munkásaival együtt. [illegible]

* Lenin: Összes művei VIII. kötet, [illegible] 269. old.

[illegible]

A munkásosztály és a Konvent

[illegible]

hogy

[illegible]

bennak olyan mű[illegible] találjuk itt, amelyben teljesen [illegible] — nem a nagy- vagy a középp[illegible], hanem az alsó nép[illegible]osztály, a szegény elemek, vagyis éppen az a réteg, amelyet ma proletariátusnak és parasztságnak nevezünk." [5]

A népm[illegible] forradalmi [illegible] különösen [illegible] játszik a munkás[illegible], elsősorban Párisban.

1793 május 31-én a munkások [illegible]ben vannak a fegyveres nép között, amely megrohanja a Konventet és ezzel előkészíti június 2-át, a girondisták bukását, a [illegible] a gazdag polgárság felett aratott győzelmét. Az ezután következő időben állandóan a [illegible] harc első sorában találjuk őket.

De az 1793-as év egyben a külföldi beavatkozás feletti győzelem éve. Ennek a győzelemnek megszervezésében döntő tényező volt a munkásosztály.

A munkások a nemzeti függetlenség megvédéséhez és a francia [illegible]jogok megvalósításához nemcsak azzal járultak hozzá, hogy résztvettek az 1793 [illegible] tömegfelkelésben. A katona[illegible]hoz, a nép általános kötelezettségéhez, számukra még egy [illegible] és döntő feladat járult: fegyvereket kellett előteremteniök.

A Jóléti Bizottságot 1793 augusztus 23-án megbízták, „hogy léptesse életbe a szükséges rendszabályokat minden[illegible] fegyver [illegible] előállítására, mert így kívánja a francia nép lendülete és energiája". A munkásosztály lelkesen felelt a Forradalom felhívására.

A francia munkások [illegible] [illegible]nek sikerült hamarosan megtízszereznie a [illegible]ártott

---

[5] [illegible] orosz [illegible], 217. old.

[illegible], amennyiben 1793 novemberében [illegible] az új pénzt [illegible], [illegible] a Konventnek [illegible] saját [illegible] javára [illegible] hogy [illegible]. A [illegible], amely 1791-ben [illegible] 1796-ban havonta [illegible].

[illegible] mind a [illegible], mind a [illegible] az [illegible] a [illegible] a [illegible] és a [illegible] tényezője.

[illegible] a [illegible]. [illegible] a [illegible] százados bukásának előjátékát.

[illegible] a [illegible] a [illegible].

A kommunizmus első előfutára: Babeuf

A forradalom [illegible] a [illegible].

[illegible]

[illegible] kommuniz-
mus tudományos megalapozásához.

[illegible] hivatkozunk: Gracchus Babeufre.

[illegible]
vében:

„[illegible] a Pantheon-nál [illegible]
helyét."*

[illegible]

*) [illegible]
nete, VII. kötet, 48. old.

társadalom országában internálása, és az emberi ember által való kizsákmányolásától.

Ennek következtében Babeuf „Új forradalom előkészítőjét" látja az 1789-es forradalomban: a szocialista forradalomét, amely az utolsó lesz, mivel meg fogja szabadítani a társadalmat minden osztályellentéttől.

Sőt, bizonyos az 1789-es polgári demokratikus forradalom tanulságait. Babeuf megállapítja, hogy a munkásosztálynak ugyanazokkal a diktatórikus módszerekkel kell majd harcolnia, ha meg akarja dönteni a tőke uralmát. Megállapíthatjuk, gondolatai között csírájában a proletárdiktatúra fogalmát, olyan államgépezetét, amely diktatúra a kizsákmányoló kisebbség ellenében, a társadalomban példátlanul álló [illegible].

Igaz, Babeuf kommunizmusa túl korán érkezett. Babeuf akciója megbukott. Ő maga guillotin alá került 1797. május 27-én. Babeufról szólva, ezt mondja Marx és Engels a Kommunista Kiáltványban:

„A proletariátus első közvetlen kísérletei saját osztályérdekeinek érvényesítésére az általános forrongás, a feudális társadalom felborulása idején történtek, és szükségképpen el kellett bukniok, mivel a proletariátus maga is kifejletlen állapotban volt és hiányoztak felszabadulásának anyagi feltételei is, amelyek csak a burzsoá korszak termékei lehetnek. A forradalmi irodalomnak, amely a proletariátusnak ezeket az első mozgalmait kísérte, szükségszerűen reakciós tartalma van. Általános aszketizmust és durva egyenlősdit hirdet."

De Marx másutt rámutat Babeuf és a kommunizmus francia előfutárai gondolatainak és működésének jelentőségére:

„A francia forradalom olyan gondolatokat termelt ki, amelyek túlmutatnak a régi világ álla-

ait túlnőnek eszméin. Annak a forradalmi mozgalomnak a révén, amely 1789-ben kezdődött a Cercle Socialban, amelynek fejlődése során Leclerc és Roux voltak főbb képviselői és amely egy időre letűnt Babeuf összeesküvésével együtt, kibontakozott a kommunista gondolat; eszméjét Buonarroti, Babeuf barátja, újra meghonosította Franciaországban az 1830-as forradalom után. Ez a gondolat, amelynek jelentősége következményeiben rejlik, a régiek új államát fejezi ki.[27]

Tanulságok

Az 1789-es forradalom jelentősége nemcsak abban áll, hogy véget vetett a feudális abszolutizmusnak és megajándékozta Franciaországot és a világot a demokrácia elveivel.

Megszabadítja a termelőerőket a feudális béklyóktól és szabad teret enged a kapitalista termelés fejlődésének, egyidejűleg megerősíti a modern proletariátust számban, szervezettségben, osztályöntudatban.

Babeuf és mozgalma nemcsak előhírnökei voltak a tudományos szocializmusnak, a mai munkásosztály küldetésének hirdetői: a munka és a tőke közötti harcnak, valamint a ... előtti összecsapásnak csupán előjátékait jelentették a munkásosztály tömeges, szervezett akciójának a mi napjainkban.

A nagyipari termelés társadalmi jellege megköveteli a nagy termelőeszközök köztulajdonát; ezért harcol a munkásosztály a kapitalista uralom megsemmisítéséért, ahogyan a polgárság 1789-ben a feudális uralom megsemmisítéséért harcolt.

Ha a munkásosztály harca nem állíthat a megdöntött uralkodóosztályok helyébe a társadalom

[27] Marx: Filozófiai művek, III. kötet, 130. old.

fejlődésnek következő szakaszában új osztály-ellentéteket, mert az osztályharc

„...a mi napjainkban olyan fokozatot érkezett el, midőn a kizsákmányolt és elnyomott osztály (a proletariátus) nem szabadíthatja meg magát az őt kizsákmányoló és elnyomó osztálytól anélkül, hogy ugyanakkor [illegible] örökre ne szabadítsa a társadalmat minden kizsákmányolástól, minden elnyomástól, minden osztályharctól.”*

Etienne Fajon,
a szajnai kerület képviselője,
a Központi Bizottság tagja.

* Marx—Engels: Kommunista Kiáltvány. Engels előszava.

A PARASZTOK A FORRADALOMBAN[1]

A parasztok fölbecsülhetetlen szerepet játszottak 1789-ben és a forradalom alatt. Ebben az időben a lakosságnak túlnyomó többségét alkották és legnagyobb mértékben érdekük volt az őket nyomorúságban és szolgaságban tartó feudális társadalmi rend megdöntése. Ennek legfontosabb tényezőjét képezték ők, az ellenállhatatlan agrár mozgalomnak, amelynek a polgári társadalom születését köszönheti.

Csak hosszú harcok után érhették el a feudális szolgáltatások teljes és kártérítés nélküli eltörlését, csak így kaphatták meg annak a földnek birtokbavételét, amelyet eddig a világi vagy egyházi földesurak számára műveltek meg. De ha végül mégis felszabadították a földet és az embert a kiváltságosok [illegible] uralmától, nagyon sokan közülük nem juthattak saját birtokhoz.

A burzsoáziának, amely azért ragadta magához a hatalmat, hogy a kapitalista termelési rendszer fejlődését biztosítsa, nem állott érdekében hogy parasztok milliói meggyökeresedjenek földjeiken: csak arra a feudalizmus bukása

[1] A cikk eredeti címe: Les paysans dans la révolution. Megjelent a Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

[illegible] felszabaduló [illegible] volt [illegible]sége, amelyet ez a tömeg számára jelentett. Így érthető, hogy ellenállt a szegényparasztok földhöz juttatására irányuló rendszabályoknak és elgáncsolta a jakobinusok agrárterveit, melyek [illegible] kisbirtokosok társadalmának [illegible] alapultak. Ebből azonban nem szabad azt a következtetést levonni — mint erre némelyek hajlamosak —, hogy a parasztok, összességükben, semmit sem kevesen nyertek a forradalmon, és hogy az Ancien Régime bukása tulajdonképpen egyedül a polgárságnak vált hasznára.

Ellenkezőleg, azt látjuk, hogy [illegible] 150 évvel ezelőtti nagy haladó tette levette a parasztok nyakáról a földesúri igát, a [illegible] uralmat, [illegible]ság és a nemesi előjogok helyébe az emberi jogokat iktatta és ezáltal előttük is megnyitotta, ámbár csak a proletárok előtt, a végleges felszabadulás útját.

A francia parasztság a forradalom idején

A XVIII. század-végi Franciaország, huszonnégy-huszonötmillió lakosára kb. 22 millió paraszt jutott, vagyis az egész lakosság 90 százalékán. Ez az egy adat is eléggé megmutatja, mekkora jelentőséget kell tulajdonítanunk a vidék [illegible]nak a forradalom idején.

A középkor óta alaposan megváltozott a parasztok helyzete. A forradalom előestéjén már csak 1 millió földhözkötött jobbágyot találunk néhány tartományban (Normandia, Franche-Comté, Lotharingia, Berry, Nivernais, Auvergne). De a feudális tulajdon rendszere lényegében fennmaradt. Valójában a földről közvetlenül vagy közvetve, a földesúr rendelkezett.

Ezért ha meg akarjuk érteni a parasztok 1789-es felkelésének jelentőségét, meg kell ismer-

[illegible] a föld [illegible], valamint az arra háruló terheket.

A nagybirtokot [illegible] a nemesség és a papság tulajdonát alkották. A nemesi birtokok, pl. a [illegible] tartományban a terület 40%-át foglalták magukban: Bourgogneban 35%-át; Picardiában [illegible]; a Toulouse tartományban 28%-át, a Limousin [illegible]; Artois-ban és Béarn-ban 20%-át. [illegible] Bretagneban, Normandiában, Poitouban, Ile de France-ban csak a birtokok kiterjedtebbek voltak, mint a többi tartományban.

Az egyházé volt átlag az egész terület 10%-a; a Laon-i tartományban 20%-a; Picardiában 18%-a; Bourgogneban 11%-a; Berry-ben 10%-a. Mindenütt [illegible] földekkel javadalmazták a kolostorokat, apátságokat, püspökségeket.

A polgároknak: kereskedőknek, gyárosoknak, bankároknak is voltak majorságai és kastélyai a városok környékén.

Jelentős parasztbirtok, az ú. n. „földművesek-nek”, amelyet [illegible] osztálya művelte meg a „szabad birtokosok”, ezeket adhatták, vehették és örökségül is hagyhatták. Ezek a „szabad örökségek” a föld [illegible] tették Limousin-ben és Languedoc-ban, harmadát Dauphiné-ben; [illegible] Picardiában, Artois-ban, az [illegible] tartományban, Bourgogne-ban egy-[illegible] Poitou-ben, Normandiában és Bretagne-ban.

Akadtak azonban [illegible] parasztok, akiknek [illegible] hogy [illegible] kellett valamennyi [illegible] a kereskedők [illegible] vagy napszámosnak mentek.

[illegible] a falusi lakosság nagy tömegét alkották majorosokat, bérlőket, napszámosokat, cselédeket és jobbágyokat

Ez akármilyen is volt a parasztok jogi helyzete, kétségtelen, hogy [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] — [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] nem [illegible] kötelezettségek.

Robottal, vámmal tartoztak neki. Kényszeríthette őket, hogy gabonájukat az uradalmi malomba vigyék, szőlőjüket, almájukat vagy olajtermésüket az uradalmi présen, kenyeret az uradalmi kemencében kellett sütniük. A tartozások behajtásával megbízott tisztviselők személyeskedő módon zaklatták őket, hisz a jogilag is a kastély bírái alá tartoztak. Nem ölhették meg a vetéseket pusztító vadat. A földesurak megtilthatták a parasztoknak, hogy előbb adják el gabonájukat vagy borukat, mint az uradalom a maga termékeit. Ragaszkodtak ahhoz, hogy [illegible] természetben tartozásukat behordják az uradalmi csűrökbe vagy pincékbe, ahonnan [illegible] nem vihették volna jogos részüket.

A „szabad bérmények" sem jártak teljes tulajdonjoggal. A földet állandó és örökös tartozás terhelte meg, [illegible] adónak hívták, ha pénzben kellett fizetni és gabonaadónak, ha természetben törlesztették.

Minden gazdasági tényleges fizetési kötelezettséggel járt együtt (adás-vételi illeték). Az új bérlőt a földesúr iktatta be. A járadékokra vonatkozó követelések sohasem évültek el és a község parasztjai egyetemlegesen voltak felelősek a fizetésképtelenekért.

Az egyház viszont a dézsmát hajtotta be, amely a [illegible] termékeknek szerint tizedrészét, [illegible] [illegible] jelentette.

A királyi adók [illegible] adó, [illegible], huszad, harmincad, sóilleték különösen súlyosak voltak. [illegible] a [illegible] évi jövedelem negyedét tették

... Limousinban harmadát és a Dauphiné-i kormányban 36%-át.

Ugyanakkor a [illegible] a parasztság helyzetében [illegible] gyökeres változás [illegible] következett. A vidék lakossága nagyon [illegible] táplálkozott. A legszegényebbek [illegible] kenyeret ettek. A kalibák nyomorúságosak voltak: emberek és állatok legtöbbször együtt éltek, hajlékaik tisztátalanságban. A járványok egész nemzedékeket tizedeltek meg. A kanyaró, a himlő, a tífusz és a különböző [illegible] minden évben ezerszámra szedték áldozataikat. 1741-ben több, mint 80 ezer halálesetet állapítottak meg Bretagne-ban.

A [illegible] leginkább a parasztok azért harcoltak, hogy felszabaduljanak a jobbágyságból. Az abszolút monarchia idején több ízben felkeltek a királyi adók vagy a feudális jogok ellen. 1662-ben, Boulonnais-ban, fegyvert fogtak egy új adónem ellen. Béarn-ban, 1664-ben a sójövedék ellen lázongtak. Ugyanúgy, 1675-ben a papír bélyegzése, a sójövedék emelése és a dohánymonopólium ellen [illegible]. Ugyanabban az időpontban Alsó-Bretagne [illegible] az új adónemek ellen és szintén [illegible] a földesúri jogok és az uradalmi előjogok ellen támadt. A [illegible] paraszt [illegible] feleket [illegible]: az ún. „paraszt jegyzőkönyvet”, az 1789-es paraszt [illegible] előharcosát. Ezeket a zendüléseket kíméletlenül letörték.

A parasztok, ha nyugodtnak látszottak is, mély gyűlöletet tápláltak elnyomóikkal szemben. És e gyűlölet egyre növekedett az Ancien Régime utolsó éveiben, mégpedig a [illegible] feudális támadás [illegible].

Sőt a hűbériség területén a nemesek kohol[illegible] jogok újjáélesztésén fáradoztak és [illegible] a már érvényben levőkhöz akartak [illegible]; [illegible] megtalálhatjuk már a parlamentekben is. Meg akarták [illegible] a [illegible], amelyeket [illegible] a paraszti községek voltak [illegible]. Jámbo-

[illegible]
[illegible] a falvakat.

Érthető, hogy nagy reményeket keltett a parasztokban a rendek összehívásának híre.

Alkalmunk volt leírni a választóknak és a panaszfüzetek szerkesztésének módját ezekben a Füzetekben. Most nem térünk erre vissza. Idézzük mégis emlékezetünkbe a paraszti követelések lényegét, hogy a következőkben helyesebben állíthassuk fel a forradalom eredményeinek mérlegét. A parasztok 1789-ben egyhangúan követelték a feudális jogok eltörlését, a vagyonok és jövedelmek arányában történő általános adózás bevezetését. Ezeket a reformokat tekintették ebben az időpontban leginkább szívügyüknek. Később, az egyház és az emigránsok tulajdonának elárverezésekor, a földnélküli parasztok azt kérik majd, hogy bárki megszerezhesse ezeknek a javaknak egy részét ingyen, vagy legalább is mérsékelt áron, illetve részletre.

[illegible] a feudális jogok eltörlését

A feudális jogok eltörlése nem volt ingyen ajándék. Súlyos harcába került a parasztoknak. A nemesek és a főpapok osztályönzésükben mindent megtettek kiváltságaik megvédéséért.

A parasztok, akik a választási hadjárat alatt a gabona és a legszükségesebb élelmiszerek üzérkedői elleni zendülésekkel nyilvánították ki azt az akaratukat, hogy javítani akarnak nyomorúságos sorsukon, a rendek első ülésétől fogva figyelemmel kísérték a versailles-i eseményeket.

Jókor észrevették az udvar és az arisztokraták taktikáját a Harmadik Rend képviselőivel szemben. A nép képviselői ellen irányuló összeesküvés híre futótűzként terjedt el a vidéken. [illegible] megtudták a Bastille bevételét, a nagyon kibővült

[illegible] Mindenütt megtámadták a [illegible] [illegible]. Összegyűltek a [illegible], megrohanták a kastélyokat, megsemmisítették a régi hűbéri okiratokat és jegyzékeket, [illegible] a jogszokásokat felírták.

A [illegible] az egyházak [illegible] megdöntésére. [illegible] el kellett ismerniük a kész tényt, vagy legalább a [illegible].

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlést megrendítették az események. 17[illegible] augusztus [illegible] a kiren[illegible] bizottság [illegible] ismertette a helyzetet. A [illegible] [illegible] [illegible] számolt be. [illegible], sőt [illegible] a parasztok eljárását. Ezt mondja:

„[illegible] tulajdon [illegible] mindenkor [illegible] a [illegible] a kolostorokat, a [illegible] szolgálatukra a [illegible] hűbéri kötelezettségek tel[illegible] A törvények elvesztették [illegible], a hatóságok tekintélyüket, [illegible] találjuk a törvényszékeken."

Mit [illegible] a nemzetgyűlés ellen? Eleget kellett tenni követeléseinek.

Augusztus 4-én két arisztokrata, Noailles gróf és [illegible] herceg, azt indítványozta, hogy tegyék meg a döntő lépést.

A Nemzetgyűlés elfogadta Noailles grófnak, La Fayette sógorának következő határozati javaslatát:

1. [illegible] a bizottság tervei alapján el[illegible] a nemzet törvényhozásának [illegible] az [illegible] [illegible] valamennyi [illegible] [illegible].

2. Jövőben a közterheket mindenki egyenlően fogja viselni.

3. A községek minden feudális jogot megválthatnak pénzen, vagy kiegyenlíthetnek; a váltságdíjat tíz gazdasági év után, mostani becslés szerint és az átlagos évi termés alapján kell megállapítani.

4. A földesúri robotot, a jobbágyságot és a többi személyes szolgaságot megváltás nélkül el kell törölni.

Augusztus 6-án a Nemzetgyűlés magáévá tette a következő végleges szöveget:

„A Nemzetgyűlés teljességgel eltörli a feudális rendszert; elrendeli, hogy mind a hűbéri, mind a pénzbeli jogok és kötelezettségek, s akár dologi, akár személyes függőség, a személyes jobbágyság következményeikkel együtt, kártérítés nélkül töröltessenek el. Az összes többi kötelezettség megváltható: a megváltás összegét és módozatait a Nemzetgyűlés fogja megszabni. A fentebb említett jogszokások közül azok, amelyeket e határozat nem szüntet meg, továbbra is érvényesek egészen megváltásukig."

Augusztus 11-én a Nemzetgyűlés eltörölte a dézsmát.

Milyen jelentőséget tulajdoníthatunk a Nemzetgyűlés által megszavazott határozatnak? Érdeme a feudális rendszer elvi megszüntetése s ez fontos eredmény. De a földre vonatkozó jogok megváltását előíró záradék gyakorlatilag a [illegible] folytonosságát jelentette, mert a parasztság nagy részének nem állt módjában a terhek [illegible]. [illegible] esetben a nemesség és a [illegible] az [illegible] megvesztett összeg [illegible] alkalmával. A kiváltságosak tehát megőrizték a [illegible] járadékaikat. A [illegible] lelkesedés [illegible], akiket megrémített a paraszt[illegible]

zadó hendői[1]-t, a fenyegetett arisztokraták segítségére siettek.

Könnyen elképzelhetjük, milyen csalódást okozott ez a vidéken. A parasztok elégedetlensége zúgolódásban kezdett megnyilvánulni, különösen azután, hogy a Nemzetgyűlés 1790 március 15-i határozata megsúlyosbította az 1789 augusztusi rendelkezéseket.

A kiváltságosak nyomására elhatározták, hogy a megváltható jogok csoportjához csatolnak bizonyos személyes függőségi viszonyokat is és ezeket pénzbeli tartozásokká alakítják át.

Az adószedő hivatalnokok — derék polgárok — kiáltványban fordultak a parasztokhoz és a törvény nevében nyugalomra és engedelmességre buzdították őket. De a türelmüket vesztett parasztok nem hallgattak rájuk. Több községben megakadályozták a helyi tisztviselőket a kiáltvány felolvasásában. Máshol május-fákat ültetnek, mint a hatóságok megállapítják, „a fölkelésnek ehhez az egységes jeléhez folyamodnak, amely az év kezdete óta tűnt fel a királyság egy részében.“ Több helyen akasztófákat állítanak — teszik hozzá — azok számára, akik megfizetik és akik beszedik a járandóságokat.“

A Szajna-és-Marne-i megye direktóriuma ugyanebben az időpontban kijelenti, hogy „véget vetettek a kerületben a „décesse“ és a gabonadézsma megtagadása miatt kitört zavaroknak“.

1791 januárjában az egyik Périgord-i képviselő, Loys, a Nemzetgyűléshez intézett emlékiratában arról a makacsságról és összetartásról beszél, amellyel a parasztok Périgord-ban, Quercy-ben és a boulognei vidéken megtagadják a fizetést.

Ezt jegyzi fel: „A parasztok valamennyien egyhangúlag [illegible] csoportosulnak, szövetséget [illegible] [illegible] ellen elhatározzák, hogy

[1] Egy régi adónem.

[illegible] nem fogja megfizetni a járandóságokat és [illegible]

„Betódultak a [illegible], a papok [illegible] személyek [illegible]. [illegible] tízezrek [illegible] a járandóságok [illegible] és nyugtot [illegible], akik [illegible] képviselőinek alapján [illegible]."

Eközben a Nemzetgyűlés [illegible] munkáját.

A Törvényhozó Nemzetgyűlés [illegible] után, hogy megkezdte működését (1791 [illegible]), új nehézségekkel találta magát szemben. Ez a testület, amelyet az általános [illegible] jog alapján választottak, és amelyben a [illegible] nagypolgárság és a bankok képviselői [illegible] a vezérszerepet, [illegible] tudja a papok elleni [illegible] rendszabályok megszavazását.

De a forrongás tovább tart. A [illegible] helyzet [illegible] a legsúlyosabb [illegible] kell. A püspökök tudják, hogy [illegible] és a [illegible], a király [illegible] a feudalizmus és a [illegible]. A [illegible] Rhone megyei [illegible], 1791 [illegible] tett feljegyzés [illegible] nek:

„Boldog [illegible] állapot [illegible] — [illegible] hogy a [illegible] [illegible] és [illegible]. Meg kell látnunk, [illegible] hogy a szabadság és a [illegible] egymással.

Valóban [illegible]

urának, aki a határon túl szervezi az ellenforradalom hadseregét.

És aztán, honnan vegyék az igazságtalan jogok megváltásához szükséges pénzt.

Ezt a kérdést teszi fel megindító módon egy aláírásokkal elhalmozott kérvény, amelyet a Chateaubriand-i (Alsó-Loire megye) kerület juttatott el a Törvényhozó Nemzetgyűléshez:

„Miért kényszerüljön egy nyomorult jobbágy — jegyzik meg a kérvényezők — kis atyai öröksége egyrészének eladására, hogy a másik részt mentesítse a szolgaság és az elnyomás alól? De kinek is adhatná el ősi birtokának ezt a darabját? Az úgynevezett földesuraknak, régi zsarnokainak? Így ezek saját kezükben összpontosíthatják Franciaország minden pénzét és felvásárolhatják minden gazdagságát."

Egy másik, Capelle-Brion nevű (Lot-et-Garonne-i kerület) község részéről fennmaradt dokumentum hangsúlyozza a kérdés jelentőségét. Nyomatékosan rámutat arra, hogy „a földjáradék és a többi, az 1791 március 15-i határozat által meghagyott és megválthatónak nyilvánított feudális jogszokás egymagában polgárháborúhoz vezetne, ha a Nemzetgyűlés nem hozna bölcs módosító rendszabályokat az Alkotmányozó Nemzetgyűlés által elrendelt megváltásnak mind érdemi részét, mind pedig módozatait illetőleg."

Az aláírók nem riadnak vissza olyan kijelentésektől sem, hogy „a parasztok erőszakkal fognak felelni az erőszakra" és „életüket is szíves-örömest feláldozzák".

A jakobinusok szembefordulnak a girondisták népellenes politikájával és egyszerre védik a vidék és a városok népét.

Couthon, Puy-de-Dome-i követ, Robespierre barátja, 1792 [illegible] beszédében felemelte szavát a parasztok [illegible] érde-

[illegible]

és különösen a parasztoknak.

[illegible]

hivatal elleni üzelmeket.

[illegible]

[illegible]

tásuk díjául . . .

[illegible]

csak szívvel-lélekkel, hanem tettel is.

[illegible]

szát."

[illegible]

van szüksége, és azt ajánlja, hogy [illegible] a Forradalom [illegible] könnyítsenek az Alkotmányozó Nemzetgyűlés határozatán. Végül így kiált fel:

„Akarják-e biztosítani, Uraim, [illegible] lehetséges? Meg akarják-e [illegible] a papírpénz értékét? Fel akarják-e számolni az [illegible] dást? Hathatósan [illegible] a vallási ürüggyel kitört zavargásoknak? Meg akarják-e [illegible] be akarják-e fejezni a forradalmat? Akkor ilyen törvényeket hozzanak, akkor gondoskodjunk a népről!“

De a Törvényhozó Nemzetgyűlés habozik.

1792 tavaszán megmozdul a nép. [illegible] parasztok követelik a gabonárak maximálását.

Seine-et-Marne, Seine-et-Oise, Eure, Eure-et-Loir, Loir-et-Cher, Loiret megyék parasztjai [illegible] ben (Eure megye) [illegible] dékok fizetése ellen.

A Törvényhozó Nemzetgyűlés [illegible]

további tanácskozás után megszavazták a következő határozatot:

„Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elrendeli, hogy azok a feudális jogok, amelyek nem régi adás-vételi szerződésen alapulnak, kártérítés nélkül töröltessenek el."

Még csak az évi tartozások megváltásának eltörléséről van szó, de a Törvényhozó Nemzetgyűlés megtette ezzel az első, bár óvatos lépést a régi állapot nyomasztó terheinek csökkentése terén.

1792 augusztus 10-e! Páris népe éppen leverte a királyságot. XVI. Lajos börtönben ül. A parasztok tevékenysége ennek a győzelemnek buzdító hatására megkettőződik. Kérvényeik áradnak a Törvényhozó Nemzetgyűléshez. Ez utóbbi, a népi erők nyomására, augusztus 16-án elrendeli a „*volt feudális*" kötelezettségek nemteljesítéséért indított eljárások eltörlését és ismét a reform kérdésének vizsgálatához fog. Augusztus 25-én elrendeli, hogy valamennyi adójellegű és évenkénti feudális jog, az esetenkénti jogokhoz hasonlóan, megszűnik, ha csak nem bizonyítható, hogy ingatlan átengedésének ellenértékét képezi."

Így dőltek sorjában halomra a parasztok akaratának akadályai. Még maradt azonban egy utolsó megszorítás. A jakobinusok feladata volt ennek eltávolítása. 1793 július 17-én, a girondisták bukása után, a Konvent egyszerűen és teljesen kimondta valamennyi feudális jog kártérítés nélküli megszűntét. A parasztok ügye végül is győzött.

A nemzeti javak elárverezése és a földkérdés

A forradalom a nemzeti javak elárverezésének alkalmával vetette fel a földosztás kérdését, de nem oldotta meg ugyanolyan gyökeresen, mint a feudális jogok ügyében. Szegény parasztoknak nem állt módjában földhöz jutni.

1789 októberében az Alkotmányozó Nemzetgyűlés az állami hitelnek fedezésére irányuló törekvésében az egyházi javak elkobzására gondolt.

Az egyház, mint láttuk, gazdag javadalmak ura volt, amelyeknek teljes jövedelme meghaladta a 100 millió livret és amelyeknek megközelítő értékét 3—4 milliárdra becsülhetjük: ez mai pénzben tekintélyes összeget, körülbelül 45—60 milliárdot jelent. Elkobzásuk kérdése a panaszfüzetekben merült fel. Autun püspöke, Talleyrand Périgord, 1789 október 10-én kifejtette a gyűlés előtt a legfontosabb érveket, amelyek a reform mellett szóltak.

„Szerintem bizonyos — mondta —, hogy az egyház tulajdonjoga különbözik más tulajdonosokétól, hiszen a javakat, amelyeknek haszonélvezete az övé, de amelyek felett nem rendelkezhetik, nem egyes személyek érdekében, hanem bizonyos funkciók ellátása kedvéért adományozták."

Valóban, azokat az adományokat és ingóságokat, amelyeket az egyház kapott, a hitélet fenntartására és a jótékonysági intézmények fejlesztésére szánták. Talleyrand érvelését nem lehetett megcáfolni: győzött és 1789 november 2-án az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elrendelte, hogy „minden egyházi vagyon a nemzeté; az egyházi költségek kielégítő ellátását, a lelkipásztorok javadalmazását és a szegények segélyezését kell fedezni belőlük."

Ezek a javak, nemzeti tulajdonba vételük után, az államkincstár megkönnyítésére forgalomba hozott assignaták fedezetéül szolgáltak; elárverezésük bevételéből törlesztették a nemzeti adósságot.

Mi itt csak a nemzeti javak elárverezésével fogunk foglalkozni, mert ez mélyreható változásokat idézett elő a föld megoszlásában.

1790 május 14-én határozta el az Alkotmányozó Nemzetgyűlés ezt a műveletet, de csak 1791 elején kezdődött meg.

Az árverezési feltételek, bizonyos, legalábbis a kisparaszt tendenciáknak kedvező módozatok ellenére főkép a gazdagok és a jómódúak számára tették lehetővé a birtokszerzést. Előbb a teljes nagy uradalmak kerültek eladásra. A Nemzetgyűlés előrelátóan úgy rendelkezett, hogy ha a törvényes felhatalmazás alapján történő részleges árverések összege eléri a teljes árverését, sorsolás utján folytatják a felosztást. Azt is megszabták, hogy a vevőknek jogában álljon az árnak csak 10%-át kifizetni és az egészet 12 éven át törleszteni. De nagyon nehéz volt a szegényparasztoknak egyenlő fegyverekkel megküzdeni az üzérkedőkkel és gyakorlatilag sok árverés teljes nagy uradalmonként történt. Elkésve tette a jakobinus irányítású Konvent 1793 június 3-án a kisbirtokonként való eladást általános szabállyá.

Eddig az időpontig a gazdag polgárok, a spekulánsok kedvükre intézhették a dolgot. Vagyonokat nyerhettek azáltal, hogy a felvásárolt birtokokat darabonként újra eladták.

Ez volt az egyetlen módja a kisparasztok földhözjuttatásának, — különben drágán meg is kellett fizetniük érte. Egyes vidékeken szervezetten védekeztek a gazdagok és a spekulánsok üzelmei ellen. Szövetkezeteket alakítottak Észak-Franciaországban, a Pas-de-Calais-i, Aisne-i, Somme-i megyékben. Ezek a szövetkezetek a megszerzett uradalmakat felosztották tagjaik között. 20, 30, 40 vagy 100 tagot csoportosítottak [illegible]. De aránylag kisszámú hasonló példát találunk az egész országban.

Az árverezés kezdetén a [illegible] felhatalmazást kaptak bizonyos [illegible]. Sokan közülük nagyvásárlók [illegible] földeket. [illegible] [illegible]

[illegible] felhasználták az alkalmat pénzük biztos és előnyös elhelyezésére.

Később a [illegible] megismételték az elárverezett javak [illegible].

A dolgok nem [illegible] mindig egészen szabályosan. Akad példa a törvény fondorlatos megkerülésére [illegible] ajánlatokkal próbálták [illegible] a [illegible]. Magának a Konventnek [illegible] 1793 augusztus 24-én be kellett [illegible], hogy [illegible] sokféle visszaélésnek.

1792-ben [illegible] javait. A Törvényhozó [illegible] tilalom alá helyezte [illegible] az eladás módját. A [illegible] valna, hogy [illegible] a földet, de a Nemzetgyűlés a [illegible] bízta meg az [illegible] nek megvalósítását. [illegible] a jakobi[illegible] mint ahogy azt már említettük.

[illegible] polgári birto[illegible] [illegible] amint azt a jegyzőkönyvek [illegible], több [illegible] földmű[illegible]. A [illegible] (Gironde [illegible] 17 [illegible] nemes, 12 egyházi férfi, [illegible] 14 föld birtokos, 7 [illegible] 1 ügyvéd, [illegible] 13 [illegible] a polgárok [illegible] a földművelők [illegible] a polgárok [illegible] Gard-ban a [illegible]

[illegible] függetlenül élhettek volna.

[illegible] a vagyontalanokat.

[illegible] hogy erre az útra térjenek.

[illegible] mouriez árulása idején.

[illegible] akarják fordítani.

[illegible]

megyei jóléti bizottságok komisszáriusaként. Néhányan a kiküldött képviselőkkel együttműködve, megkezdik a helyi vagyonelkobzásokat. 1793 szeptemberében a Haute-Vienne-i Jóléti Bizottság lefoglalja a megye gyanusainak vagyonát, kezelésébe veszi és a hasznot a birtokosokat sujtó rendkívüli adók kifizetésére fordítja. Fouché, nièvre-i kiküldetése során szintén elrendeli a gyanusak tulajdonának zárlatát. Roux Fazillac Dordogne-ban a szökevények javait foglalja le és tanácsára általános zárlási törvényt készít a Jóléti Bizottság.

Hadd idézzünk itt egy dokumentumot, amely jól kifejezi a sansculotte-ok hangulatát ebben a válságos időszakban, midőn a Forradalomnak egyszerre kellett szembenéznie a belső és a külső veszéllyel. A sedani klub által 1793 szeptember 16-án elfogadott javaslatról van szó.

„Ugy látszik — jegyzik meg az itteni jakobinusok —, hogy a Forradalom nem ért el mást, mint hogy a vagyoni kiváltságot helyezte a születési kiváltság helyébe... Attól a meggyőződéstől vezetve, hogy a gazdagok nem jobbak a nemeseknél”, a sedani hazafiak a következő tartalmú határozat kibocsátását ajánlják a Konventnek:

1. Ha bármely városban a gazdag polgárok fondorlatai következtében ellenforradalmi mozgalmak támadnak, zendülőnek kell a várost nyilvánítani; 2. a kiáltványt az illető város hű polgáraihoz forduló sürgető felhívásnak kell kisérnie, hogy [illegible] le a [illegible] értelmi szerzőit és álljanak a köztársaság ügye mellé; 3. azokról a polgárokról, akiknek sikerült elfojtaniok a lázadást, közzé kell tenni, hogy érdemeket szereztek a haza szolgálatában; jutalmul a lázadás értelmi szerzőinek tulajdonát képező ingó és ingatlan vagyon fele illeti őket, a másik felét a Köztársaság javára kell elkobozni; 4. [illegible] az [illegible]nak igazságos elosztásával a törvényes hatóságokat

kell meghívni: 3. a lázadás folyamán vezetőinek halálbüntetés jár, a tanúikat deportálni kell."

A radikálisok harca nem áll meg itt. Henriot, a nemzetőrség parancsnoka 1793 október 28-án kijelenti a párizsi jakobinusoknak, hogy „mindazt, amit az arisztokratáktól elvesznek, a hazafiaknak kell adni". Így folytatja: „Házakat, földeket, mindent azok között kell felosztani, akik résztvesznek a gonoszlevők levernésében".

December 3-án a Chalons-sur-Marne-i Köztársasági Társaság kéri a Konventtől a gyanúsak vagyonának lefoglalását a Köztársaság javára. Ugyanakkor a Thonon-i sansculotteok is a gyanúsak vagyonának lefoglalását kérik, hogy a háború elején mentesítsék az államkincstárt a hadiköltségektől.

Az 1793 szeptember 17-i törvény elrendelte, hogy a bebörtönzött „gyanús elemek" ellátásuk és őrizetük költségeit maguk viseljék. Most további lépés következik.

Couthon 1794 elején visszatér a vagyonelkobzás kérdésére. Így a gazdagokat védelmező mérsékeltek intrikái ellenére a Konvent a II. év ventôse 8-án (1794 február 26-án) megszavazza egy Saint-Just által előterjesztett határozati javaslatot, amely kimondja, hogy „a Köztársaság ellenségeinek nyilvánított személyek vagyonát le kell foglalni a Köztársaság javára; ezek a személyek a háború befejeztéig letartóztatásban maradnak, aztán életfogytiglan száműzetésre ítéltetnek".

Ezt az első döntést azonnal kiegészítette egy másik rendelet, a II. év ventôse 13-i (1794 március 3); ez gondoskodik a vagyontalan nélkülöző hazafiak összeírásáról és az elkobzott javakat kártalanításukra fordítja:

I. cikk: A Köztársaság valamennyi községe készítsen jegyzéket a területén élő nélkülöző hazafiakról nevüknek, életkoruknak, foglalkozásuk

nak, gyermekeik [illegible] az [illegible] megjelölé-sével. A kerületi [illegible] küldjék el azokat a jegyzékkel a legrövidebb időn belül a Jóléti Bizottsághoz.

II. cikk. A Jóléti Bizottság, amint megkapja ezeket a jegyzékeket, [illegible] vala-mennyi [illegible] a köztársaság ellenségeinek [illegible], a Közbiztonsági Bizott-ság [illegible] szerint."

Robespierre, Saint-Just és a jakobinusok célja az volt, hogy halálos csapást mérjenek a köztár-saság ellenségeire. [illegible] a [illegible] nagy-[illegible] vagyon új [illegible]. Ezeknek a [illegible] kifejtését megtaláljuk Saint-Just-nak a Konventhez intézett [illegible] jellemző részletek: „A külföld [illegible] hogy a forrada-lom [illegible] rendeletek [illegible] ellene irányulnak, [illegible] a [illegible] és [illegible]jának akadályozására. [illegible] megszün-tetésére; [illegible] kell valósítani a forradalmat. Ha [illegible] nyomorgó-nak, ha [illegible] a földet minden [illegible], nyugodtan [illegible], [illegible] a forradalom [illegible]... Tudjátok, mi a [illegible]! Az [illegible] osztály, amely [illegible], amely nem [illegible], amelyet [illegible] az unal-mat, az [illegible] élet [illegible] hogy valami [illegible] és vala-milyen [illegible] vá-[illegible]. Milyen jogon [illegible] arak-nak, akik [illegible] nem [illegible]?...'

A [illegible] értük a Konventet, de [illegible] támadt

a birt[illegible]or a vagyo[illegible] nyugt[illegible] A [illegible] hadjárat[illegible] ellen. Annak [illegible] (1794 február 26-i [illegible] „szent-nek [illegible] azt a hírt terjesztették, [illegible] kétségbe-vonnak, [illegible] lefoglalják és felosztják. A [illegible] Fréron-ok, a Barras-k [illegible] politikai spekulánsa aki félt a [illegible]ürte a levet a [illegible] thermidor 9-én (1794 július 27-én) Robespierre, Saint-Just és Couthon megbukott a [illegible] együttes támadására.

A jakobinusok [illegible] nem sikerülhetett. [illegible] előrelátással fejti ki Marx a Szent Család-ban:

„Robespierre, Saint-Just és híveik — írja — elbuktak, mert nem [illegible] a különbséget a valóságos [illegible] realista és demokratikus antik [illegible] szabadságjogokat [illegible] és demokratikus modern [illegible] állam, a polgári társadalom között.“

„Micsoda [illegible]teni az ‚emberi jogok’ [illegible] a modern polgári társadalmat [illegible], a saját céljukat [illegible] az anarchia, az [illegible] természeti és szellemi [illegible] és ugyanakkor [illegible] e társadalom [illegible] antik bom[illegible]!“

„Tragikus [illegible] a tévedés, midőn Saint-Just [illegible] rámutatott az em[illegible] kifüggesztett

[illegible] fel [illegible]: „És [illegible] a tábla olyan ember [illegible] azonos az antik emberrel. [illegible] feltételek, amelyek [illegible] [illegible] ."

A [illegible] a fennálló rendet [illegible] befejezte a forradalmat. Az Ancien Régime [illegible] nem [illegible] már megszilárdíthatja [illegible]. Ilyen körülmények között [illegible] támaszkodott, [illegible] a munkásoktól és a szegényparasztoktól.

Összefoglalás

[illegible] vázolhattuk fel a nagy forradalom [illegible] szerepét. Végső fokon [illegible] a feudális iga alól. [illegible] nemzettel a szabad[illegible] kellett megvédeniük [illegible] a így [illegible] a demokrácia szeretete.

A [illegible] többsége nem juthatott [illegible], de [illegible] ez másképp olyan [illegible], amely, bár tagadhatatlanul [illegible] ember által [illegible]. Még ma is csaknem 4 millió [illegible] a birtokos parasztok [illegible] arányú csökkenést [illegible] Thorez a l'Humanité [illegible] világosan kimutatja: [illegible] hektárnál kisebb [illegible] több mint harmada [illegible] tönkretesz [illegible]

De a kapitalista társadalomnak ebben a hanyatlási korszakában a parasztok előtt, a trösztök, bankok, spekulánsok és nagyvállalatok áldozatai előtt megnyílik teljes felszabadulásuk perspektívája: a szocializmus, amely teljesen fel fogja szabadítani őket és amely már valóság a Szovjetunióban, e fokozatosan a kommunizmus felé haladó országban.

A munkásosztályt száma és politikai érettsége a nemzet és a haladás történetének döntő tényezőjévé tette. A parasztság hatalmas tömegének érdekei megegyeznek az övéivel: a munkások és parasztok szövetsége fogja népünket a haladásnak a reakció feletti új győzelmére vezetni.

Már a mi pártunk által kezdeményezett népfront részéről is komoly előnyökhöz jutottak a parasztok, például a gabonahivatalhoz és a mezőgazdasági termények új árszabályozásához. Igaz, hogy a Daladier-kormány reakciós politikája által kiszolgált bankoligarchia újjáéledő támadásával találják magukat szemben, ám éppen a munkásosztállyal kötött szövetségükön fog megtörni a nagytőke offenzívája.

1789-ben őseiknek jelentékeny részük volt a demokrácia megalapításában, mert szövetkeztek a városok népével. Ma is meg fogják menteni ezt a szent, másfél évszázadra visszanyúló örökséget testvéreikkel, a gyárak, vállalatok és ipari telepek dolgozóival együtt, minden eddiginél elszántabb harcot vívnak a fasizmus által fenyegetett szabadság oltalmáért. Ez a legfőbb feltétele a teljes demokrácia egyre közelebb jövő győzelmének.

Paul Bouthonnier,
a történelem tanára

A FORRADALOM PÉNZÜGYEI[1]

I

Kétségkívül kevés olyan területe van a Forradalom tevékenységének, amelyet annyira támadtak volna, mint a pénzügyeit. Akik el akarják hitetni, hogy demokrácia és pénzügyi zűrzavar azonos fogalmak, hogy az infláció a szabadságmozgalmak elkerülhetetlen kísérője, azok meghamisítják a történelmi igazságot. Például el akarták hitetni, hogy a Forradalom pénzügyi tevékenysége az asszignáták végtelen megsokszorozásában merült ki és állandó nyomor kísérte, pedig, mint látni fogjuk, a nagy inflációt a Direktórium, a forradalmi demokrácia szellemének hátat fordító elemek idézték elő, akik ezzel a bankárok uralmát készítették elő. Amikor pl. Jèze azt írja: „Az asszignáták története a csőd és az összeomlás, a felbomló köz- és magánerkölcsök, a spekuláció és a közvagyon pazarlásának története"[2] — nem Robespierre-t, Marat-t, Saint-Just-öt, hanem a vészthozó politika gyökeréig hatolva a spekulánsokat, a bankárokat és a többi nyerészkedőt bírálja. Valóban a Forradalom pénzügyeinek története egyben története az egész népnek, amely kétségbeejtő pénz-

[1] A francia eredeti címe: Les finances de la révolution. Megjelent a *Cahiers du Communisme* 1939 júliusi számában.

[2] Jèze: [illegible] Paris 192[illegible]

ügyi helyzetet [illegible] hasonlóan [illegible] Európá-val, ami [illegible] újabb [illegible], újabb [illegible] forrása. A függetlenség[illegible] és [illegible] harcot [illegible] [illegible], hogy [illegible] [illegible] vagy a [illegible].

I.

[illegible] a [illegible] pénzügyeit [illegible], hogy az [illegible] 1789 pénzügyi helyzetét [illegible].

Háromfajta egyenesadót [illegible] ki: a taille-t, a fejadót és a huszadot.

A jövedelemadót úgy [illegible], hogy a király minden évben megjelölte [illegible], amelyet ezen a címen be akart hajtani. Az összeget [illegible] osztották az adófizetők között [illegible] a jövedelmét véve alapul. A kiváltságos osztályokat, azaz a nemességet és a papságot, [illegible] adó fizetése alól mentesítették. Az adó kivetésénél a legnagyobb önkény [illegible]: [illegible] belül a kivetett adók [illegible] egymáshoz, mint 1 a 4-hez.

A fejpénz eredetileg a jövedelemadó egyik fajtája volt 1695-ben. [illegible] 22 osztályba sorolták az adófizetőket: az első osztály — a trónörökös [illegible] — 2000 livre-el fizetett évente, míg a legszegényebb [illegible] osztály évi fejpénze egy livre volt. De később [illegible] osztás útján [illegible] meg és a jövedelemadóhoz csatolták. [illegible] a kiváltságos [illegible] is [illegible]ták. De a papság a reá eső évi 4 millió livre új pénzt megváltotta 24 millió livre [illegible] történt kifizetésével. A [illegible] a [illegible] jegyzi meg Jaurès: „[illegible] van róla, hogy a [illegible] és a király [illegible] a jövedelemadót [illegible] [illegible]

[illegible] ellenőr nem mert [illegible].¹

A huszad [illegible] jövedelemadó volt. Nevét arról nyerte, hogy [illegible] kezdetben jövedelmük [illegible] fizették le, de az állam később a [illegible] növelte. Ezt az adót a [illegible] Ebben az ipari és kereskedelmi [illegible] lényegében [illegible] volt. 1789-ben 74—75,5 millió livrényi [illegible] Az Egyház 1710-ben 8 millió livrényi [illegible] mindenkorra [illegible].

Tehát az [illegible] csak a parasztok, a [illegible] sujtották, a [illegible] Egyházat nem [illegible] a maga [illegible] a következő táblázatot készítette:

	Összeg
Papság — — — — — — — —	7.628
Nemesség — — — — — — —	396
[illegible] — — — —	238
Harmadik Rend — — — —	189.625

Mint látjuk, [illegible] a Harmadik Rend [illegible] Vegyünk egy másik [illegible] városkában ([illegible]) grófnő több mint [illegible] jövedelme után [illegible] Bru-[illegible] keve-sebb, [illegible] livre adót ([illegible]) [illegible] adókulcs szerint [illegible].

¹ Jaurès: A francia forradalom gazdasági okai. 14. o.

1[illegible] [illegible]
190 [illegible]
[illegible] [illegible] milli[illegible]
V[illegible] [illegible] Volt
[illegible]
[illegible] —
1600 [illegible]
[illegible] A
[illegible] meg,
[illegible]
[illegible]
[illegible] járt [illegible]
[illegible] C[illegible]
[illegible] ki-
vonata.[4]

„Ha a [illegible] el-
[illegible] a [illegible]
[illegible], akkor
[illegible] irovat-
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
het [illegible] a [illegible],
mint [illegible]."

(Antouillet, Normandia.)

„A [illegible] vi-
[illegible]
[illegible].
[illegible] a
nem[illegible]
tási [illegible]."

(Nemours.)

„[illegible] minden
[illegible], [illegible]
[illegible] má-
[illegible], [illegible]

[4] [illegible] a dol-
gozók.

papírra, olajra, sörre, lőporra, kenyérsütő-
fára, tehénbőrre, halra, ezüstre, aranyra;
egyszóval az élelmiszerek minden termékből
számot kíván. Míg ennek a hárpiának egyre
növekvő étvágyát kell kielégíteni, a régiek közül egyet
sem enged ki a kezéből."

(Beauvais egyházközség.)

De leginkább a sójövedék, a sóra kivetett adó volt a nép leggyűlöltebb tárgya. A magas só-[illegible] országrészeken minden [illegible] volt köteles, amelynek legalább 9 [illegible] font súlyú sót kellett vásárolnia a sóhivataltól: ez volt „a fazék és sótartó számára kötelező" mennyiség, tehát a konyha céljaira kiutalt só. Fűszerezésre nem lehetett használni, mert a sóellenőrök egész serege vigyázott a törvény megtartására; a legsúlyosabb büntetéseket — többek között gályarabságot — is kiszabhatták.

A sójövedék kivetése Franciaországban nem minden részén volt egyforma mértékű, ezért megkülönböztették a *nagy* és *kisebb sójövedék*, a [illegible] és a *sójövedékmentes* vidékeit, s ez különösen felkavarta a [illegible]. Só- és dohánycsempészésért évente 300 embert ítéltek a gályákra: ez a szám a kényszermunkások egyharmada. Hogy érzékeltessük ennek az adónak a terhességét, elég rámutatnunk, hogy a só fontja 12 sou-ba került 1789-ben a magasabb [illegible] vidékeken, 1790-ben pedig ugyanott egy sou-ba [illegible], mert az Alkotmányozó Nemzetgyűlés eltörölte a közvetett adókat.

A sóadót az állam nem közvetlenül fölözte le: kiadta bérbe egy [illegible], aki az államnak [illegible] fizethetett. Ez az engedélyes a kezében [illegible] 30,000 tisztviselő [illegible] a Generális bérlők társasága volt, melynek minden egyes tagja 300.000 livre évi jövedelme

[illegible]zott. A nép úgy látta, hogy csak a személyek a [illegible] állásból, a [illegible] [illegible]nak. A nép fölháborodva figyelte, hogy a főadóbérlők maguknak merítenek az adókból, ezzel az adót még nyomasztóbbá teszik az adófizetőknek és kevésbbé hasznossá az államnak.

Ezek voltak a népre rótt adók 1789-ben. De ne feledjük el, hogy a dézsma, a hűbéri [illegible] gok még ekkor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] előtt. Dupont de Nemours [illegible] [illegible] a dézsma, az úrbér és más hűbéri [illegible] [illegible] haromnegyedrészét tették ki annak, amit a király ka[illegible]. Láthatjuk, milyen [illegible] helyzetbe kerültek a parasztok, a [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] az adót az [illegible] [illegible]. [illegible] hatjuk azt is, a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a pénzügyi helyzet. Marion [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] volt [illegible] [illegible] [illegible].

Ezt [illegible] [illegible], hogy a királyság az adók ellenére a legnagyobb pénzügyi nehézségekkel küzdött. Az udvar [illegible], a [illegible], a [illegible] [illegible] [illegible] és az [illegible] háború költségei a [illegible] [illegible] idézték elő. Az [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] jövedelmének [illegible] [illegible], a 12.000 nemesi [illegible] [illegible] [illegible]. Mivel a kiváltságosok nem fizettek adót, az [illegible] tás kérdésén [illegible] [illegible] [illegible] folyamodni: ezért [illegible] a [illegible] nagyobb részét [illegible] [illegible]. Az állam adóssága XVI. Lajos [illegible] [illegible] uralma alatt [illegible]. 1774-ben [illegible] kamatot évi [illegible] millióra [illegible], az [illegible] költségvetésben már [illegible] millió [illegible], tehát a kiadásoknak több mint a felét. A [illegible] kiadágítása végett [illegible] [illegible], hogy elkerül

[illegible] Mindenki látta, hogy a helyzet reménytelen.

Jaurès megjegyzi, hogy [illegible] volna. [illegible] mint a király.[5]

Nem szükséges külön emlékeztetnem arra, hogy a [illegible]

[5] Jaurès: Id. m.

[illegible] [illegible] még [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] összehívására.

II.

A pénzügyi és adóügyi kérdések hosszú idő óta foglalkoztatták a kabinetet. Miközben a burzsoázia tekintélye emelkedett a kereskedelemben és az iparban, a [illegible] [illegible] megértésé-[illegible] nagy érdeklődése [illegible] [illegible] [illegible]nak a világ megértésére és [illegible] irányuló kísérletet. Itt a fiziokratákra gondolunk. Néhány szót kell szólnunk róluk, ha [illegible] számba akarjuk venni a 80-as [illegible] a pénzügyi nehézségek leküzdésére [illegible] tevékenységét.

„A polgári társadalomban — írja Marx[1] — a fiziokratákat illeti az az érdem, hogy a tőke szerepét elemezték. Ők a modern közgazdaságtan igazi megteremtői." Rendszerük, melynek legjelentősebb képviselői Quesnay, [illegible], Turgot, Le Trosne, Dupont de Nemours stb., az akkori Franciaország mezőgazdasági jellegét tükrözi. „Tehát az akkori burzsoá társadalomból és a feudális rendszerből születik. Szülőhelye a [illegible] jellegű Franciaország és nem Anglia, ahol a kereskedelem, az ipar és a tengeri hajózás jut döntő szerephez." A mezőgazdaságban [illegible] [illegible] legvilágosabban az értéktöbbletet [illegible]. „A [illegible] jó évben, rossz évben egyaránt [illegible] [illegible], mint amennyit termel… A [illegible] közvetlenül láthatjuk a [illegible] [illegible] szemben a termelés értéktöbbletét, [illegible] [illegible] az érték általános [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible]

[1] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] kiadás

rozam." Ez az összefüggés leginkább kézzelfogható az iparban. Ezért volt a fiziokraták szemében a mezőgazdasági munka az egyedüli termelő munka, amelyben értéktöbblet keletkezik. Szerintük az ipar csak átalakította, módosította az értéktöbbletet és nem termelte. Tehát a földmunka minden gazdagság forrása. Marx azt mondja, hogy „a feudális társadalomból kibontakozó kapitalista termelés ellentmondásainak köszönhetjük ezt a burzsoá magyarázatot."

De az elméletnek az adókra vonatkozó következménye világos volt: ha minden gazdagság forrása a földmunka, egyedül a föld hozamát kell megadóztatni. Marx gúnyosan megjegyzi, hogy „a földbirtok szembeötlő dicsőítése ugyanannak a földbirtoknak a gazdasági tagadásához és a kapitalista termelés megerősítéséhez vezet. Valamennyi adó a földjáradékot terheli. Másszóval a földbirtokot részben elkobozzák. Legalább is erre tettek kísérletet a francia Forradalom törvényhozói."

Az elméletre bírálatok feleltek. Voltaire „L'homme aux quarante écus" c. regényében ragyogó, de csípős ismertetést közöl. Ellenkezett a józan ésszel, hogy a tőkések megadóztatását fölöslegesnek tekintsék azon a címen, hogy minden adó végeredményben visszahárul a földre. A vélemények tehát megoszlottak: meg fogjuk látni, hogy ez a véleménykülönbség milyen következményekkel járt a Forradalom kialakulására.

Az Enciklopédia „Adó" c. fejezete — Jaucourt lovag munkája — merészen fogalmazza meg a progresszív adó elvét: „A jómódúakat nagyobb mértékben kell megterhelni, de a nép utolsó rétegét semmiképpen sem. Jóllehet minden alattvaló egyformán élvezi a kormányzat védelmét és biztonságát, vagyonuk s az abból származó haszon egyenlőtlensége ennek az egyenlőtlenségnek megfelelő adókivetést igényel. Az adók mintegy mérlani ha-

ladvány szerint [illegible], [illegible], [illegible]szorosan, [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible]gokra, mert ez [illegible] a [illegible] nem [illegible]heti.“ A cikk végén megjelent néhány [illegible], melyek „a nyomdai [illegible] [illegible]“ [illegible] „1. Pártolni kell a [illegible], az ipart és a kereskedelmet, az uralkodó és az [illegible] [illegible] [illegible] … 3. A [illegible] [illegible]nokat és [illegible] [illegible] [illegible] kell. 5. Meg kell szüntetni a [illegible] és a [illegible] rendszert. 6. Orvosolni kell a [illegible] [illegible] a [illegible] és a [illegible] [illegible]seket. 10. Végül [illegible] kell az [illegible] és az [illegible] [illegible] [illegible] kell [illegible], [illegible] igazság nevében. [illegible] [illegible]kodnak a királyok a földön. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] az elveket alkalmaznák. [illegible] dereng-e már [illegible] nap hajnala?“

Számtalan [illegible] [illegible] el az [illegible] megjelenése óta. A [illegible] [illegible] [illegible] Pártjának [illegible] [illegible] [illegible] új termelőerők és a régi termelési viszonyok közötti összeütközés, a társadalom új gazdasági szükségletei teremtik meg az új [illegible] [illegible]. Az új eszmék szervezik meg és mozgósítják a tömegeket.“

Az 1789. évi [illegible] [illegible] [illegible]pontból [illegible] [illegible] a tömegek [illegible]ról. Egyetlen [illegible] sem akad, amelyik [illegible] ne a [illegible] [illegible]. Melyek az általános követelések? [illegible] [illegible] [illegible] minden [illegible] [illegible] és a [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible], valamint a [illegible]vétlenek [illegible]. Saint Cyr [illegible] [illegible] [illegible].

S. I. Csarán a nemzeti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

lyozni és hadsereget adni, kölcsönöket eszközölni és hivatalokat fölállítani.

7. §. Csak a rendi országgyűlés beleegyezésével lehetséges a pénz értékét megváltoztatni."

Egyes füzetek a király, mások az udvar kiadásainak csökkentését kérik. De egy lényeges pontban valamennyien megegyeznek: a közvetett adók eltörlésében és a közteherviselés egyenlőségében. Íme a Versailles melletti Chesnay füzetének véleménye:

„2. §. Kívánjuk a jövedelemadó és járulékai eltörlését, a ... és a sójövedék, az ellenőrzés és a dohányjövedék megszüntetését és ... a termelőket sértő, megalázó és zaklató adók eltörlését."

Saint-Cyr füzete mintha az Emberi Jogok Kiáltványának szavait használná:

„6. §. Mivel minden honpolgárnak kötelessége adót fizetni, történjék ez minden rang- és osztálykülönbség nélkül, pusztán a vagyont és jövedelmet véve alapul."

Jegyezzük fel még Fosses füzetének megrázó panaszát:

„Nincs igazságtalanabbul, igazságtalanabbul és nevetségesebben kirótt adó, mint a sójövedék. Akik kieszelték, — úgy látszik —, azt mondták: módot kell találni arra, hogy a szegényeket ugyanúgy vagy mennyiségileg úgy adóztassuk meg, mint a gazdagokat ... nem sújthatjuk őket jövedelemadóval és járulékaival, ipari illetékekkel, tizeddel, fejadóval, huszaddal.. mert nem tudnák megfizetni és biztosítékra nem számíthatnánk náluk... hát fizettessük meg velük drágábban a sót! Így a ... kárpótol bennünket a kimondhatatlan ... —, ilyen kegyetlenül okoskodtak a pénzügyi tisztviselők, amikor ezt a gyűlöletes adót kivetették."

A füzetek tiltakoznak a legszegényebb réteg megadóztatása ellen, mert „... ... két-

hoz munkájuk [illegible] fenntartására sem elég. Így az adót csak hitvány, zsoldos lelkek találhatták ki, akik nem ismerik az iparűzőséget és nem [illegible] a termelő [illegible] ([illegible]). A férfiak azt kívánják, hogy a [illegible] és a kereskedők is vállalják a rájuk eső részt az adóterhekből". Végeredményben a Harmadik Rend panaszfüzeteinek követelését a következőképpen lehet összefoglalni:

1. Adót kivetni egyedül a nemzet illetékes.
2. A közvetett adókat el kell törölni.
3. Vessenek ki [illegible] egyenlő-[illegible], a [illegible], a legszegényebbeknek [illegible] adómentességet.

Közel száz évvel később, 1880 június 30-án a l'Egalité közli a Francia Munkáspárt programját, melyet Jules Guesde Marx és Engels tanácsával dolgozott ki. Az egyik programpont így hangzik:

„A közvetett adókat el kell törölni és az egyenes adókat át kell alakítani egyetlen, csupán a 3000 frankon felüli jövedelmeket érintő adóvá."

III.

Láttuk, milyen volt a pénzügyi helyzet, akkor a rendi országgyűlés 1789 május 5-én Versailles-ban összeült. „A királyi kincstár kimerült — mondta Necker pénzügyminiszter —, az általános ínség annyira szembeszökő, hogy nem titkolhatjuk tovább a pénzügyek döntő válságát."

Ha meg akarnánk írni a Forradalom pénzügyeinek történetét, magának a Forradalomnak a történetét kellene megírnunk. Pusztán arra szorít-

[7] Roger Picard: Id. m.

kezdjük tehát, hogy a legfontosabb dátumokat és eseményeket megjelöljük.

A Nemzetgyűlés első lépései nehézségekbe ütköznek annál is inkább, mert a megszavazott reformok csak növelik a deficitet. A különböző tisztségek megszüntetése 500 millióba kerül; eltörlik a dézsmát, de az államnak kell viselnie az Egyház költségeit, ami évente kb. 100 milliót tesz ki.

Az adórendszer átszervezése megmutathatta volna a kivezető utat a nehézségekből, de időbe került volna, viszont halaszthatatlan szükség volt pénzre különösen azért, mert az éhínség enyhítésére külföldön gabonát kellett vásárolni. A Nemzetgyűlés ezért megszavazott egy ú. n. pótadót, melynek fizetésére a jövedelemadó és a fejpénz alól mentesek is kötelesek az év hátralevő második felére. Egyidejűleg elrendelték, hogy készítsék el a huszadfizetők második listáját is az 1790. esztendőre; erre a listára felvették mindazokat, akik az elsőn nem szerepeltek. Mindamellett tüstént szükség lett volna pénzre.

Alkalmazzák a kölcsön már klasszikussá vált módszerét.[1] 1789 augusztus 9-én 30 milliós kölcsönt szavaznak meg 4.5%-os kamatra, de Necker augusztus 27-én bejelenti, hogy a kölcsön terve megbukott, mert a kamatlábat alacsonyra szabták: alig folyt be több, mint két és fél millió. Uj kölcsönt készítenek elő, ezúttal 5%-os kamatra, melyet részint pénzben, részint kötvényekben lehet jegyezni. Nagyobb a siker, de a várt 80 millió helyett alig folyik be 52 millió. Mindenki előtt világos, hogy ez az eredmény nem kielégítő.

Az éhínséggel együtt növekednek a tömegmozgalmak. Október 5-én és 6-án a párisiak Versail-

---

[1] A kölcsönökre vonatkozóan Aurejac: Kölcsönök a Forradalom alatt c. művét használtuk föl. (A francia forradalom füzetei 7. sz.)

sem voltak, hogy nagylelkűségüket kifejezzék és a királyt, valamint a Nemzetgyűlést Párisba, a nép kezé hozzák vissza. Nem véletlen tehát, hogy 1789 október 6-án szavazza meg a Nemzetgyűlés a „hazafiúi hozzájárulást". Híressé vált Mirabeau kijelentése: „Itt van a földbirtokosok névjegyzéke. Franciák, válasszatok a leggazdagabbak közül, hogy minél kevesebb polgárt kelljen föláldoznunk... Nos, ennek a kétezer embernek van miből kifizetnie a deficitet. Teremtsenek pénzügyi rendet, békét és bőséget!"

Mi is volt az a „hazafiúi hozzájárulás"? Először is szemérmesen ügyeltek, hogy az adó szót helyettesítsék a „hozzájárulás"-sal. Ezzel azt akarták jelezni, hogy ez az intézkedés nem kényszer, hanem a nemzet önként vállalt áldozata.

A hozzájárulás a jövedelem negyedrészét tette ki. A készpénzvagyonok és az ékszerek értékének 2.5 százalékát kellett befizetni. A panaszfüzetek egyik legjelentősebb követelésére a 400 livre alatti jövedelmek adómentességet kaptak. A hozzájárulás első harmadát 1790 április 1-ig, a hátralevő részt a következő két évben kellett befizetni. Egyébként gondot fordítottak annak bejelentésére, hogy a hitelezőket nyomban kielégítik, mihelyt mód lesz rá. Tehát valóban kényszerkölcsönről volt szó.

Mi volt az eredménye ennek a pénzügyi műveletnek? Már ebben a kérdésben kialakul és a továbbiak során egyre világosabb lesz, hogy a gazdag polgárság nem támogatja úgy a Forradalmat, mint a parasztok és a munkások. 1790 március 10-én Dubois de Crancé kijelentette, hogy a szegények, mivel híven végrehajtották a Nemzetgyűlés rendeleteit, anyagilag kimerültek, míg a gazdagok kímélték magukat. 1790 július 18-án a Nemzetgyűlés pénzügyi bizottsága tudtul adja, hogy „a leggazdagabb réteg kíméli magát leginkább, jóllehet, csak fölöslegéhez vagy tartalékaihoz kellene nyúlnia, hogy az

államot megmentse. A kezdetben lelkes réteg vi- szont, [illegible] hallgatva, nem mérlegelte anyagi erejét és szabadságára nem akarta [illegible] [illegible], sőt a legszükségesebbtől is megfosztotta magát."

A Nemzetgyűlés egy évvel [illegible] formá- [illegible], hogy a [illegible] bevételét elő- [illegible]. [illegible] 100 millió folyt be. De akkor már a [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible], hogy a [illegible] a közös ügy támogatására bírják.

Egyébként az Alkotmányozó Nemzetgyűlés [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible]. Miután [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], 1789 augusz- tus 26-án [illegible] [illegible] az Emberi Jogok Kiáltványában szögezte le, melyre már többször hivatkoztunk:

> XIII. §. Az állam hatalmának fenntartására és a kormányzati költségekre elengedhetetlen a közös anyagi hozzájárulás, ezt egyformán a hon- polgárok között [illegible], teherviselőképességük szerint kell elosztani.
>
> XIV. §. A honpolgároknak jogukban áll, hogy maguk vagy képviselőik útján a hozzá- járulás szükségességét megállapítsák, ebbe sza- badon beleegyezzenek, felhasználását nyomon kísérjék és az összegét, a rájuk eső részt, a [illegible], valamint annak időtartamát meghatározzák.

1789 szeptember [illegible] megszavazták a sójöve- dék [illegible] [illegible] [illegible]; 1790 március elején [illegible] is eltörölték. Majd az Alkotmá- nyozó Nemzetgyűlés áttért az adórendszer újjá- szervezésére. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adóval pótolták a [illegible][1] [illegible] [illegible] [illegible],

23-án), az ingó javakra kivetett adóval (1791 jan. 13) és az iparadóval (1791 márc. 2)

A földadó a földek és a házak jövedelmére kirótt adó volt és a jövedelem hatodrészénél nem tehetett ki nagyobb összeget. 300 milliót kellett hoznia az államkincstárnak.

Az ingó javakra kivetett adót szintén fölosztás útján állapították meg. Ez elsősorban háromnapi kötelező munkát jelentett, de nem vonatkozott a nélkülözőkre; a huszad arányában állapították meg az ipari jövedelmekre és az ingó javakra kivetett összeget, mely utóbbit a házbér szerint, a gyermekek számát figyelembe véve határozták meg. Ez az adó jelentette továbbá a szolgákra kivetett progresszív adót, valamint a lovak és öszvérek után járó fizetséget. Nyilvánvaló, hogy e két utóbbi illeték különösen a legnagyobb jövedelmüeket sujtotta. Végeredményben ez az adó összesen 60 milliót jövedelmezett.

Végül az iparadót ugyanaz az 1791 március 2-i törvény léptette életbe, amelyik a monopóliumokat és a céhkényszert eltörölte. A kereskedőket és az iparosokat sujtotta és a telephely, valamint az üzemi helyiségek értékét figyelembe véve határozták meg.

De a kincstári reform végrehajtása számos nehézségbe ütközött. A hozzájárulások fölbecsülése és kivetése a községtanácsok feladata volt, ezek azonban nem voltak kellőképen fölkészülve rá. 1792 februárjáig 40.000 községtanácsból csupán 5448 tett eleget kötelességének. A hozzájárulásnak a jövedelemmel arányos mértéke helységek szerint változott, de egy közösségen belül az arányosság elve érvényesült a fölosztásnál. Kevesebb igazságtalanságot követtek el ezzel az eljárással, mint amennyiről cikkem elején beszámoltam. Ezen a téren jelentős haladás történt.

IV.

A „hozzájárulás" nagyon nehezen folyt be. Az adórendszer újjászervezése csak jóval később hozhatta meg gyümölcsét, a pénz pedig nyomban kellett a hivatalnokok fizetésére, a tisztségek díjazására, az államadósság kiegyenlítésének biztosítására, a nyomorúságra és általában a szociális kérdések megoldására. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés felállította a „Szegénységi Bizottság"-ot, melynek elnöke de la Rochefoucauld-Liancourt herceg lett. A bizottság kijelentette, hogy a vagyontalan réteg segítése „éppúgy az állam kötelessége mint a köztisztviselők fizetése, mint az Egyház támogatása, mint minden egyéb közteher viselése".

Talleyrand és Mirabeau a következő megoldást javasolták: a nemzet vegye birtokába az Egyház javait. A nemzet magára vállalná az Egyház kötelezettségeit, de birtokába jutna a roppant vagyon, melynek értéke a becslés szerint két és négy milliárd között ingadozott. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés hosszú vita után 568 szavazattal 346 ellenében, 1789 október 10-én megszavazta a hatalmas egyházi birtokok kisajátítását az államadósság zálogául. „Mit tegyünk, amikor nem akarjuk és nem tudjuk többé kivetni jövedelmeinket, hanem éppen ellenkezőleg fel akarjuk szabadítani? Azt kell tennünk, amit a becsületes földbirtokosok, ha hasonló helyzetbe kerülnek: el kell adnunk az örökséget"* — mondotta Lecoulteux de Canteleu képviselő 1789 december 17-én.

Valóban a Nemzetgyűlés elhatározta a birtokok eladását 400 millióért. Ennek alapján ezen összeg értékében utalványokat bocsátottak ki a legsürgetőbb kölcsönök kiegyenlítésére, melyet az állam az akkor

* Mathiez: A francia forradalom

[illegible] irányítóinál is a [illegible] [illegible], a Caisse d'Escompte nevű [illegible] vett föl. A kibocsátott utalványok [illegible] az állam az egyházi javakat foglalta le. Nem pénzkibocsátásról volt szó; az utalványokra [illegible] kamat járt és a Caisse d'Escompte feladata volt, hogy a [illegible]. Az utalványokat valóban az egyházi vagyonnal [illegible] fordították. A [illegible] arányában tértek vissza az utalványok az államkasszába, ahol [illegible] nyukat vesztették. [illegible] az államadósság, [illegible] nem a mai [illegible] értelmében vett papírpénzről volt szó, hanem a kincstári utalványokra hasonlító [illegible], *asszignátákról.*

De a pénzügyi [illegible] nem sikerült: az emberek [illegible], hogy az Egyház javait [illegible]. Még [illegible], a nemzet végleg birtokába veszi az egyházi vagyont. A Nemzetgyűlésnek [illegible] alkalmaznia. 1790 március 17-én elhatározták, hogy a javak a községeknek közvetítésével kerülnek eladásra, mert a vásárlók és a régi tulajdonosok közvetlen kapcsolata csak így volt elkerülhető. Megszüntették az első asszignátákat és 1790 április 17-én újakat bocsátottak ki, amelyek csak 3%-os kamatra. Elhatározták továbbá, hogy kamatozó asszignátákkal [illegible] az állam és az Egyház [illegible] 400, [illegible] 1200 millió [illegible] ki. Azonfelül az április 17-i [illegible] kikötötte, hogy [illegible] [illegible] [illegible] és az állami, [illegible] [illegible] nem [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] 1000 [illegible]

bocsátották ki. Tizenkét esztendő után tehát a legtöbbször be kellett cserélni. Ennek következtében az assignáták árfolyama aránylag az aranyhoz viszonyult.

Az assignáták mindinkább leértékelődtek: íme néhány adat a 24 livre értékű Lajos-aranyban kifejezett assignáta árfolyamáról. A 24 livre-es Lajos-aranyért kapható volt

1790 január .	24	livre	17	sol	assignátákban
1790 június .	25	„	—	„	„
1790 december	26	„	2	„	„
1791 március .	26	„	15	„	„
1791 június . .	28	„	—	„	„
1791 december	35	„	5	„	„

Tehát a leértékelés már tekintélyes volt. Milyen okok idézték elő? Először is a politikai bizonytalanság. Az emberek szívesebben tartottak maguknál aranyat és ezüstöt, mint assignátákat, ami erős kínálatot eredményezett papírpénzben. Másrészt az emigránsok fölbecsülhetetlen értékű készpénzt vittek külföldre. Ezenkívül az állam vásárlásokat eszközölt külföldön, a régi kölcsönök visszafizetésére törekedett s ez pedig csak pengőpénzben történhetett.

Másfelől azonban az egyházi javak kiárusítása jól haladt, ami elsőrendű politikai eredményt jelentett, mert az egyházi vagyon birtokbavételének végleges jelleget adott. Megerősítette azon érvek egyikét, melyek az assignáták kibocsátását alátámasztották: „Arról van szó — mondta egyik szószólója —, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlést erősebbé tegyük, ellenségeit megfosszuk e reménytől és saját érdeküknél fogva kapcsoljuk őket az új rendhez.“ 1791 novemberében 1520 millió értékű egyházi vagyont adtak el, pedig az assignáták kibocsátási értéke sem volt több 1800 milliónál. (1790 szeptember 29-én 1200 millió, 1791 május 17-én újabb 600 millió.) De az Alkotmányozó Nem-

zetgyűlés a nemzeti javak fizetését tizenkét évi részletre engedélyezte és a vásárlók bőven éltek is ezzel a könnyítéssel. Következésképpen az asszignáták lassan folytak be és majdnem valamennyi forgalomban maradt: a kibocsátott 1800 millióból alig 100 került vissza. Azonfelül elhatározták, hogy a tisztségeket egytől-egyig visszaváltják. Elismervényekkel fizettek, melyek épen úgy nemzeti javak vásárlására jogosítottak, mint az asszignáták. A tisztségek fölbecsülése 800 millióba került és a fizetőeszközök újabb tetemes inflációját idézte elő.

Nehézséget okozott az is, hogy az asszignáták, mint láttuk, nagy időközökben kerültek forgalomba. A munkásokat, a kézműveseket pénzben fizették: munkaadójuk kénytelen volt asszignátáit pénzre váltani, ami már veszteséget jelentett. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés sokáig vonakodott kisebb értékű asszignátákat nyomatni, mert úgy látta, hogy beváltás esetén a munkások és a kézművesek járnának rosszul, hiszen a beváltási veszteség őket terhelné.[19] De az ezüstöt és az aranyat fölhalmozták, egyre kevesebb forgott közkézen, a bankok, községtanácsok és magánosok pedig fizetség gyanánt hitelleveleket adtak, mint az elmult háború végén történt hasonló körülmények között. Rövid idő multán kitűnt, hogy a rengeteg hitellevél nagyon hátrányos az asszignátákra és a Nemzetgyűlés 1791 december 23-án kisebb értékű: 50, 25, 15 és 10 sous-asszignáták nyomtatására kényszerült. Egyidejűleg megtiltották további hitlevelek forgalomba hozatalát, a kibocsátottakat pedig 1792 végéig be kellett vonni.

Végeredményben a nemzeti javak elkeltek, az állam kifizette külső és belső adósságait, biztosította függetlenségét és átalakította a kincstári rendszer

[19] A. Mathiez: Drágaság és szociális mozgalom a forradalom alatt.

szükséges átszervezését. Az assignáták jelentős értékcsökkenése ellenére sem emelkedtek lényegesen az árak.

A háború és a Girondenak a Törvényhozó Nemzetgyűlésben folytatott politikája megnehezítették a gazdasági helyzetet. Szemben álltak egymással az iparos és kereskedő nagypolgárság képviselői, a girondisták és a forradalmár demokraták: a jakobinusok.

A Törvényhozó Nemzetgyűlés ülésszaka alatt egyszer sem folyamodtak kölcsönhöz, csupán asszignátákat bocsátottak ki. Az asszignáták forgalma az 1791 május 17-i 980 millióról 1700 millióra emelkedett 1792 április 30-án és közel 2000 millióra 1792 szeptemberében. És a kiadás egyre növekszik. November 13-án Cambon, a jövendő évek nagy pénzembere, kijelenti, hogy november hóra az előrelátható bevétel 28 és a kiadás 138 millió. 1792 decemberében az előrelátható bevétel 39 millió és pusztán a háborús kiadások 228 millióra rúgnak.

„Ha a Gironde-ot" — mondja Mathiez[11] — „nem osztályérdekek irányították volna, a háború költségeit az új vagyonokra hárította volna és kölcsönök szerzéséhez, valamint új adók megszavazásához folyamodott volna. Mindenáron gátat kellett volna vetnie az asszignáták özönlésének, amely következésképpen az élet gyors megdrágulásához vezetett. Marat, Saint-Just, Chabot, Jacob Dupont a pénzügyek szanálásának politikáját támogatták, de nem hallgattak rájuk.

E pillanatban a Nemzetgyűlés pénzügyi szakembere, Cambon kereskedő, aki megveti a községtanácsot, meg az anarchistákat és a könnyebbik megoldáshoz, az asszignáták további szaporításához folyamodik. November 13-án Jacob Duponttal szemben javasolja a meglevő adók csökkentését, az

[11] A francia forradalomban.

ingó javakra kivetett adó és az [illegible] eltörlését, valamint a földadó csökkentését 40 millióval.

Jacob Dupont és a Hegypárt a következőket akarták: vonják be az asszignátákat és a nemzeti javak vevőinek fizetési határidejét rövidítsék meg; az adóhátralékot egyenlítsék ki nyugtákkal, melyek pusztán az emigránsok vagyonának megvásárlására szolgálnának; folyamodjanak kényszerkölcsönhöz és a földadó fizetését természetben követeljék. Ezt az inflációellenes politikát még csak komolyan számításba se vették!“

Látni fogjuk, hogy alakul ez a küzdelem a Konventben. A Törvényhozó Nemzetgyűlés még föloszlása előtt — 1792 október 17-én — új asszignáták kibocsátására ad fölhatalmazást, ami a forgalomban levő bankjegyek értékét összesen 2 milliárd 400 millióra emeli. Ilyen volt a nagypolgárság politikája.

V.

Tehát akik azt tartják, hogy jakobinizmus és infláció rokon fogalmak, kétségkívül kihívást intéznek a történelmi igazság ellen. Erre mutat Saint-Just beszéde, melyet 1792 november 29-én mondott el a Konventben:

„Nagyon sok a kedvező jelenség, de kevés az eredmény. Egyensúlyba kell hoznunk a kedvező jelenségeket, a termelést és a szükségletet: ez a gazdasági közigazgatás titka. Elvem szerint az egyedül lehetséges mód ez a bizalom helyreállítására és az élelmiszerek forgalomba hozására, hogy csökkentsük az eddig kibocsátott papírpénz mennyiségét és újabb nyomatásával takarékoskodjunk.“

Ezzel szemben a girondisták, a hatalom birtokosai, fokozzák az inflációt, 3 milliárd 600 millió asszignátát nyomatnak csak a Konvent megalakulásától 1793 júniusáig, tehát többet, mint az addig közkézen forgó bankjegyek értéke összesen. Nem is

mérlegű, ha az assignáták értéke állandóan hanyatlik:

	egy Lajos-arany assignáta-értéke
1792 november	34 livre 10 sol
1793 január	43 livre 15 sol
1793 március	55 livre — sol
1793 június	72 livre — sol

Az élet napról napra drágább lesz, a nép elégedetlensége [illegible]. A hatalom [illegible] girondistákat [illegible]. Gazdasági politikájuk szabad [illegible] volt a gazdagoknak, a kufároknak, a nép [illegible] gyanúsította őket, hogy egyhúron pendülnek az uzsorásokkal és a külfölddel: nem utolsó sorban az [illegible] bukásukhoz és a Hegypárt sikeréhez.

De mi volt [illegible] politikája? A jakobinusok a [illegible] és az infláció által tönkretett népréteg [illegible] fejezték ki, amikor a pénzvédelem politikáját követték. Ez a politika 3 pontból állt:

1. a pénzforgalom csökkentése,
2. az assignáták hitelének növelése,
3. az árak ellenőrzése.

[illegible] a pénz revalorizációján de vásárlóértékének [illegible] volt, legalább is ma így [illegible]. A következő tábla 24 livre Lajos-aranyban fejezi ki az assignátának az infláció [illegible] értékváltozását:

1793 január	43 livre 15 sol
1793 június	72 livre — sol
1793 augusztus	76 livre — sol
1793 október	81 livre — sol
1793 november	55 livre — sol
1793 december	46 livre 10 sol
1794 február	58 livre — sol
1794 május	71 livre — sol

1794 július (thermidor)	71 livre — ról
1794 december	120 livre — ról
1795 december	4.385 livre — ről
1796 június	12.325 livre — tól

Ez a táblázat sok rágalmat megcáfol. Láthatjuk, hogy milyen nagyfokú inflációt okozott a girondisták politikája 1793 első felében. Amikor Robespierre és barátai kerülnek uralomra, 1793 második felében megjavítják az asszignáta értékét. Kétségtelen, hogy a pénzügyek története alig ismer hasonló mértékű fölemelkedést. Munkájukat ugyan nem tudják folytatni, de a thermidori reakció ugyanolyan színvonalon találja az asszignátát, mint amilyenen volt, amikor a jakobinusok átvették a hatalmat. De aztán megfigyelhetjük, hogy Robespierre bukása után az asszignáta továbbromlik és 1795-ben az infláció tovább fokozódik az 1796-i államcsődig.

Robespierre-nek és barátainak sikerült megmenteniök Franciaországot az ellenforradalmár külföld inváziójától, valamint a pénzt megszilárdítaniok, bár az arisztokraták és a külföld ügynökei zendüléseket szítottak francia földön.

A jakobinusok először is — a girondisták akarata ellenére — egymilliárdos kényszerkölcsönt szavaztatnak meg. Az 1793 május 20-i törvény megállapítja: „Egymilliárdos kényszerkölcsönt eszközlünk a gazdag polgárok terhére." A törvényt 1793 szeptember 3-án szavazták meg végleges formájában.

Az agglegények és a gyermektelen özvegyek 1000 livre, a nős emberek és gyermekes özvegyek 1500 livre jövedelemig élveznek kedvezményt; a feleség, minden gyermek és minden más háztartási tag után 1000 livre alapú pótkedvezményt kap. Ezt figyelembe véve állították föl a következő táblázatot:

Tiszta jövedelem		Kölcsön	
1000	livre	100	livre
1500	„	200	„
2000	„	300	„
3000	„	600	„
4000	„	1000	„
5000	„	1500	„
6000	„	2100	„
7000	„	2800	„
8000	„	3600	„
9000	„	4500	„
10.000	„	5500	„
11.000	„	6500	„

[illegible] decemberben, [illegible]. A kölcsön [illegible] csökkenése [illegible] a kölcsön [illegible] őket. olyan [illegible] nem adott a [illegible].

A [illegible] Joseph [illegible]

A [illegible]

véleményüket. Thuriot, a Konvent tagja, 1793 május 20-án kijelenti:

„Nagy győzelmet jelent, ha kölcsönöket csinálunk a gazdagoktól. Ezek az emberek összeforrtak az ellenforradalommal, a vagyonos polgárokat pénzükkel és kölcsönükkel az engedelmességre. Kötelezzük őket, hogy kincseiket adják oda a Köztársaság védelmére és hozzanak áldozatot ügyünk érdekében."

1793 augusztus 24-én a Konvent bejelenti, hogy kiadják az Államadóssági Nagykönyvet; feljegyzik az állam valamennyi kötelezettségét, tekintet nélkül származására: az Ancien Régime adósságait az újakkal együtt könyvelik. Így lesz a Forradalom előtti hitelezők érdeke éppúgy, mint az újaké, a Forradalom győzelme. Az egyik rendelet megadta a lehetőséget, hogy az assignátákat becseréljék — ha elérik az 3000 livres összeget — a Nagykönyvbe történő bejegyzésnek. Minden beírásért 5% kamatot fizettek. Az így bevezetett assignátákat beszámították a könyvelésbe. Láthatjuk tehát, milyen eszközöket használt föl a Konvent, hogy a forgalomban levő assignáták számát csökkentse. 1793 június 7-én rendelettel ígértek jutalmat az állami birtokok vevőinek, akik fizetési kötelezettségüknek előre eleget tesznek.

Míg a Konvent igyekezett az assignáták számát csökkenteni, egyidejűleg növelte kibocsátásukat. A két és fél milliárd értékben kiadott egyházi javak mellett az emigránsok kétmilliárd értékű javait is elkobozták; ehhez járultak még az uradalmi erdők 2 milliárd 200 millió értékben és a máltai lovagrend 400 millió vagyona. A fokozódó bankjegyforgalomnak fokozódó árak feleltek meg.

De föl kellett venni a harcot a spekulációval, a külföld ügynökeivel is. A londoni ellenforradalmár Calonne, XVI. Lajos volt pénzügyminiszterének irányítása alatt hamis assignátákat gyártot-

tak és b[illegible] az országba, ahol a pénz értékét rontották velük. Előkerültek egy angol kém utasításai:[12]

„Növelje 3000 livre-re egy font sterling beváltási értékét… [illegible] hitelét, ahogy csak lehet. [illegible] a pénzt, amelyen nincs a király képmása. Az élelmi szerárakat [illegible] adjon utasítást a megbízható [illegible] hogy vásárolják össze minden [illegible] cikket. Ha rá tudja bírni Cottot… hogy [illegible] és gyertyát vegyen minden áron, [illegible] 5 livre-ért."

A Konvent nem maradt tétlen. Szigorú intézkedéseket foganatosított a Köztársaság pénzének hitelrontói ellen. A [illegible] árfolyamát. Pitt hitelt nyújt [illegible] hogy Londonban fizetendő [illegible] küldjenek [illegible]; a tőke kimenekítésével akarta [illegible] a francia pénz árfolyamát. (Pitt kapcsolatban állt Boyd és Perregaux bankárokkal.)[13] A Jóléti Bizottság 1793 július 17-én elrendelte a tőzsde bezáratását, augusztus 1-én megtiltja a tőke kicsempészését és augusztus 6-án zár alá veszik az idegen kézen levő bankokat.[14]

[illegible] a [illegible]. Ebben rejlett Robespierre és barátai nagy ötlete: kötelezni akarták a gazdagokat, akiknek köztársasági érzelmeit joggal vonták kétségbe, hogy járuljanak hozzá a Forradalom védelméhez. „Mikor lesz azonos a gazdagok érdeke a népével? Soha!" — írja Robespierre jegyzetében. Később ezt jegyzi fel. „Úgy kell [illegible] hogy végre a [illegible] Ro-

12 Mathiez: Id. m.
13 [illegible] A francia forradalom.
14 Lefebvre: Id. m.

hazafiakat és katonai felé mindenütt egy a politikát vitték keresztül, amelynek jelszava: *fizessenek a gazdagok!*

Ezt a népszerű elvet politikát hangsúlyozza Robespierre az Emberi Jogok Kiáltványa tervezetének 12. cikkelyében. A kiáltványt a jakobinusok 1793 április 21-én magukévá tették.

> 12. §. Azok a honpolgárok, akiknek jövedelme csupán a létfenntartáshoz elég, mentesek a közterhek viselése alól. A többiek vagyonuk arányában szerint, progresszíven adóznak.

Lássunk néhány példát. Saint-Just és Lebas, a Konvent Strassburgba küldött megbízottjai, kifüggesztik a következő hirdetményüket: „A hadseregben 10.000 mezítlábas van; holnapra Strassburg valamennyi arisztokratájának vesse le a lábbelijét és holnap reggel 10 órára 10.000 cipő legyen a főhadiszálláson.“

Lyonban Fouché és Collot d'Herbois rendeletére „valamennyi beteg és öreg honpolgárt a gazdagok terhére táplálnak, öltöztetnek és szállásolnak el“.

Couthon és Maignet megbízottak elrendelik, hogy Clermont „nagy gazdagjai“ 24 órán belül 15.000 livre-t fizessenek: 8000-et négy szegény, a hazát védő rokkanttól származó leány kiházasítására, 7000-et a szűkölködőknek, 300-at egy népiskola költségeire. Thermidor után a kincstárnok ezt írta, hogy „soha adót nem hajtottak be pontosabban és gyorsabban, és soha nem volt igazságtalanabb a tiltakozás“.

1793 szeptember 24-én Laplanche megbízott jelentést tesz Bourges-ból a Jóléti Bizottságnak: „A forradalmi adók csodát művelnek... Tegnap 300,000 livre értékű adót vetettem ki földbirtokosi rétegekre és nélkülöző családok segítése céljából. Ezzel egy csomó hívet szerezhettem a nép kor-

ben, hiszen ezek a forradalmi módszerek csak a [illegible] megfelelte-nak a Forradalomnak."

VI.

A híres Jóléti Bizottság utolsó fegyvere az árak maximálása volt, i. e. az élelmiszerek árának megállapítása a központi hatalom által. Az ármegállapítást a [illegible] hozta a [illegible] az élelmiszerhiány miatt."

A [illegible] 1793 február 14-i határozata [illegible] megakadályozni a kenyér [illegible] Két hónappal később [illegible] „a kenyér [illegible] Franciaországban [illegible] áráról [illegible] Az áremelkedés [illegible] Konvent elhatározza: „A [illegible] részén, ahol a kenyér [illegible] kerestével [illegible] a szegények [illegible] járra [illegible] súlyosan [illegible] árának a [illegible]."

Hosszas vita után 1793 szeptember 29-én megszavazták az ármaximálást. Az ország kerületeinek feladata volt, hogy az élelmiszerek [illegible] megállapítsák. A [illegible] 1790-es [illegible] növelték. Később, — 1793 október 22-én — a Konvent [illegible] amely [illegible] sát. Ez a bizottság vezette a Kormánynak az import és az export lebonyolítását.

[illegible] a Terror korában.

Nehéz egységes véleményt alkotni az ármaximálás eredményeiről. Egyesek azt tartják, hogy zűrzavart keltett, hatására eltűntek az árucikkek és pangott a kereskedelem. Anélkül, hogy tagadnók a fölmerült gyakorlati nehézségeket, egy ellenséges érzelmű megfigyelőt, Mallet du Pant[16], idézzük, aki a külföldi hatalmaknak jelenti: „A Konvent az ármaximálással nagyon gazdaságos és nagyon népszerű intézkedést hajtott végre." Lefebvre így ír:[17] „Az emberek munkáját és a cikkek árát arányosan kiértékelték. Az ármaximálás tekintetbe vette a kereskedelem hasznát és hagyott jövedelmet a termelőknek is. Az elterjedt véleményekkel ellentétben nem minden vállalat dolgozott ráfizetéssel a Köztársaság II. évében, legföljebb nem hajtottak olyan jelentékeny hasznot, mintha ezt a nemzet terhére tehették volna. Azt az elvet tartották szem előtt, hogy senkinek sincs joga a veszélyben forgó haza számlájára üzérkedni."

A fizetéseket a felével, az árucikkek árát egyharmaddal növelik az 1790-es színvonalhoz képest. Másszóval a fizetések összege egyhatoddal emelkedik. De a munkások már amúgyis magasabb fizetést élveztek és a maximum csökkentette keresetüket. Tudjuk, hogy az ebből fakadó elégedetlenség könnyíti meg a „rothadtak" támadását a „megvesztegethetetlen" Robespierre ellen thermidor 9-én és bukását okozza anélkül, hogy ez a népben különösebb fölháborodást keltene.

De ne felejtsük el, bár Robespierre kezében volt a hatalom, mégsem tudta teljes mértékben végrehajtani pénzügyi politikáját. Thermidor 8-án tartott beszédében hevesen támadja Cambon-t: „Az ellenforradalom befészkőzött a pénzügyek igazgatásába." Azzal vádolja, hogy „. könyökhöz juttatja

[16] Jaurès: Id. m.
[17] Id. m

VII.

kiadás.

okhoz és bankárokhoz fordul, akik egyszerre nagy pénzt kölcsönözni, amiért viszont az államhatalomra könnyebben elutalják őket."[29]

Amikor a Konvent utolsó ülésén a demokraták progresszív adótervezeti javaslatot, egyik képviselő kijelenti: „Kevesen a parlamentben korül ményekre való tekintettel kell megfontolnunk, mennyi hasznot hajtottak a nagytőkepitalisták a Köztársaságunknak." A demokratáknak harcolniok kell a bankalapítási kísérletek ellen. (A későbbi Banque de France-ról van szó.) Robert Lindet kiáltja: „Nem kételkedem, hogy ez az intézmény kedvező lesz részvényeseinek, de gyászt hoz Franciaországra. Hosszú időn át fogják látni, hogy a Köztársaság vállalóit milliókat harácsolnak és elértéktelenítik az assignátákat." Egy másik képviselő a következőket mondja: „Megremegek a bankalapítás gondolatától: hiszen a bankárok ládájába helyezzük az 1789-es eszményt!" De már késő: „Robespierre-rel, Saint-Just-tel, Couthonnal kialudt a Forradalom lobogása. Perregaux, Mallet és más bankárok lendületesen hozzáfognak Bonaparte tábornokot államcsínye végrehajtásához, olyan polgári alkotmány előállításához, amely elfojtja a francia Forradalmat és csak azokat az eredményeket őrzi meg, amelyek előnyben részesítik a nagyburzsoáziát."

VIII.

Foglaljuk össze megállapításainkat. Kísérletünk arra irányult, hogy kissé derítsünk a Forradalom elhanyagolt pénzügyi problémáira. Rámenyi összehasonlítási lehetőség is kínálkozik e tanulmány alkalmából, de tartózkodjunk attól, hogy a multat a jelen szempontjaival világítsuk meg, a tényeket helyezzük, ahogy azok a történeti esemé

[29] Mathiez: A Direktórium.

nyeinek a terméke, amelyek kivívták és létrehozták.

Ha Jaurès egyik meghatározása szerint a Francia Forradalomban a jelenkor valamennyi politikai problémájának magyarázatát valóban megtalálhatjuk, akkor különösen pénzügyi téren bizonyítja a Forradalom, a jakobinusok törekvése, hogy a demokrácia megmentette a pénzügyeket, a nagypolgárság viszont zsákutcába juttatta, majd a saját hasznára fordította, ezzel romlását okozta. Tanulmányunk rámutat arra, milyen nagyvonalú módszerekkel foganatosították a jakobinusok: a vagyonosok megadóztatását, a tőke kivitelének megtiltását, a bankok ellenőrzését, amely lehetőséget nyujtott a köztársaság függetlenségének megvédésére a koblenzi emigránsok és külföldi szövetségeseik ellen. Amikor a mi Francia Kommunista Pártunk Robespierre, Jules Guesde nyomán követeli a közvetett adók eltörlését és a progresszív jövedelemadó bevezetését, a nagyvagyonok különadóját, a monopóliumok államosítását, visszatérést a bankok ellenőrzéséhez, — akkor a francia forradalmárok legtisztább hagyományait követi. Lenin szavai szerint „követi mindazt, ami rendkívülit, felejthetetlent és elpusztíthatatlant a XVIII. századi jakobinusok alkottak.“

Jacques Solomon,
a tudományok doktora

A [illegible]

A [illegible]

1700 [illegible] az [illegible] Nemzet-gyűlés kihirdeti:

> „A [illegible]

Öt [illegible]

[illegible]

Így [illegible]

[illegible]

A [illegible]

[illegible] mában.

területi gyarapodásokat megtestesítő szerződések között él, [illegible] tett az Európa történetének leggazdagabb és legválságosabb évei. Milyen rúgók irányították a nagy Forradalom embereinek külpolitikáját, hogyan jutottak el az 1790 februári nyilatkozattól az 1[illegible]-ban kötött szerződésekig? Másszóval, milyen volt a forradalmi Franciaország diplomáciája?

1789 [illegible] nem látszik Európán, hogy a háború [illegible] Európán legkevésbbé. Az osztrák [illegible] a porosz [illegible], az orosz cárnőt a Keleti ügyek foglalkoztatják. A két előbbi közül a második Lengyelországban akar kárpótlást szerezni azokért az előnyökért, melyeket a többiek Törökországban szereznek. Mikor néhány hónap mulva Artois gróf az osztrák császár közbelépését sürgeti a Forradalom ellen, az uralkodó mérsékletre inti és türelmességet tanácsol neki.

De múlik az idő. A Forradalom körvonalai kirajzolódnak és a határokon túl fokozódik az érdeklődés. A Forradalom nyilatkozatai egyetemes jellegű volt és ezt különben egyáltalán nem szándékozott eltitkolni. A példa ragadós. 1790 júniusában Avignon lakosai fellázadnak a pápa ellen! A grófságban tartott népi tanácskozás kijelenti a csatlakozást Franciaországhoz. A Rajna völgyében a parasztok és a polgárok rokonszenvüket fejezik ki a Forradalom iránt.

Az uralkodók nyugtalankodnak. 1790 szeptemberében a porosz király tervet terjesztett elő az osztrák császárnak a franciaországi beavatkozásra. XVI. Lajos titokban sürgeti a közbelépést. 1791 utolsó hónapjaiban két súlyos probléma sietteti az események kibontakozását.

II.

Mikor Elzász 1648 óta francia lett, a szerződések meghagyták a német hercegeknek birtokjogi tulajdonjogaikat, melyek [illegible] [illegible]. A francia [illegible], [illegible]. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés határozatai a hűbéri jogok eltörlésével [illegible] az [illegible]. „Mit érzek Elzász népének, mit érzek a francia népnek — felel rá Merlin de Douai — a megállapodások, melyek a zsarnokság korában egyesítették őt magával a [illegible]. Nem szabad a megállapodásoknak [illegible], hogy [illegible] [illegible] az egyesülést. Az elzászi nép egyesült a Franciával, mivel így akarta. Egyedül akarata hajtotta végre, nem [illegible] az egyesülést."

[illegible] így [illegible]: „[illegible] letűnt [illegible] [illegible] egy [illegible], [illegible] meg akkor, amikor a [illegible] [illegible]."

[illegible] a hercegek [illegible] Versaillestól [illegible] [illegible], mely a [illegible] [illegible] a hercegeket [illegible] [illegible].

[illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] a trónt [illegible]. Az Alkotmányozó, majd a Törvényhozó Nemzetgyűlés a gyülekezések [illegible] a [illegible]. Lipót császár követelte, hogy [illegible] a [illegible] meghívja a trónt [illegible] [illegible] értelmű[illegible] [illegible]. [illegible] — Robespierre 1792 januári beszédében kimutatta — az udvar kívánta a háborút. [illegible] XVI. Lajos [illegible] diplomáciájának [illegible]. A Törvényhozó Nemzetgyűlés [illegible] és [illegible] tevékenysége [illegible] [illegible]. [illegible] hirtelen [illegible] Lipót [illegible]. [illegible] a trónon [illegible] a francia [illegible], hogy [illegible]

meg Franciaországban „mindazt, ami a többi államot nyugtalanítja."

A háború, 1792 április 15-i. Öt nappal később a Törvényhozó Nemzetgyűlés megszavazza a hadüzenetet az osztrák ház fejének, akit „Csehország és Magyarország királyának" nevez.

Ez február 7-e óta szerződés köti a porosz királyt az osztrák császárhoz. Franciaország szemben találja magát Poroszországgal és Ausztriával. A háború vereséggel kezdődik. Longwy, Verdun megadja magát. Szeptember 12-én a poroszok betörnek a Champagne-ba. Szeptember 20-án a Valmy-i csata megmenti a hazát. Egy hónappal utána a poroszok már visszavonultak a határon és a francia hadsereg minden arcvonalon támadásba lendült.

A háborúnak ebben a szakaszában Anglia még nem vett részt. Saint Martin-de Front gróf, Savoya londoni követe, udvarának azt írja, hogy Anglia „tevékenységét titkos tárgyalásokra korlátozza, hogy nyugtalanítsa Franciaországot és az anarchiát fenntartsa." „Pitt csak Németalföldre gondol." Anglia ragaszkodik hozzá, hogy Németalföld semleges maradjon, mert ez az a lánc, mely Angliát a kontinenshez köti" — mondja lord Grenville. 1792 május 25-én Talleyrand ígéretet nyer a londoni kormánytól, hogy nem avatkozik a háborúba, amíg csupán Belgium déli tartományai forognak kockán és a francia seregek nem fenyegetik sem Belgiumot, sem Hollandiát.

A jemappesi diadal után, mely kiűzte az osztrákokat Belgiumból, a Konvent kihirdeti, hogy „szabadságot és testvériséget hoz minden népnek, mely a szabadságát akarja visszaszerezni". 1792 december 15-én törvénybe iktatja, hogy minden, a francia csapatoktól megszállt országban megszűnnek a hűbéri jogok, a nemesség, valamennyi kiváltság és hogy „a hercegek és csaló-

nik, valamint a világi és egyházi hatalmasok vagyonát a Köztársaság lábaihoz helyezi."
A hódítás mérsékeltebb [illegible] Danton Belgiumból visszatérve kimondja a végzetes szót: „Határainkat a természet jelöli ki". Egyik ellenfelének, aki azt mondja: „Semmi hódítást!", így felel: „Csak észszerű hódítást!"

Január 31-én megfogalmazza ennek a politikának az alapelvét: „Hiába akarnák előttünk félelmes színben feltüntetni, hogy túlmegy a köztársaság területe. Határait a természet jelöli ki. [illegible] juk őket négy irányban, a Rajnánál, az óceánnál és az Alpesek oldalán."

III.

Megkezdődik a nagy küzdelem Európa, és különösen Anglia ellen.

Jaurès így jellemzi Európát 1792 végén, amikor megalakul a második koalíció a forradalmi Franciaország ellen.

„1792 végén a világon mindenütt titokban megszervezték a Forradalommal szembenálló erőket. A világ megrendült, de kezdte, hogy erőszakkal fojtsa el a szabadság eszméit és gondolatokat, melyek [illegible]. Az egyetemes lelkiismeret megzavarodott és lelkesült ugyan egy pillanatra, de aztán visszavonult, magába zárkózott és [illegible], féltékenységgel és félelemmel várta [illegible]."

Anglia nem engedi Franciaországnak az Escaut torkolatáig terjeszkedni. Már 1793 január 31-én kitör a háború, Pitt, III. György miniszterelnöke kijelenti róla, hogy „irtó háború" lesz.

1793 és 1795 között Franciaországnak általános koalícióval kellett szembenéznie. Elveszti hódításait és területe újra [illegible], belülről pedig a vendéei [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Carnot és Jourdain Wattigniesnél aratott győzelme megállítja a [illegible] [illegible] [illegible]. Hoche Wissenbourgnál elért diadala után [illegible] [illegible]. Belgiumot vissza-szerzik. Bázelben és Hágában megkötik a békét. A koalíció felbomlik. A Direktórium Francia-országot [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], Bonaparte [illegible] olaszországi hadjárata után a campo-formiói szerződést dik-tálja.

Mikor Franciaországot megtámadták, két ízben is a keleteurópai politika gondjai hozták az ellen-ség [illegible]. Valmy után a lengyel ügyek kény-szerítették II. Frigyes Vilmost arra, hogy abba-hagyja a [illegible]. 1795 elején a porosz király kény-telen [illegible] [illegible] a Visztulán túlra [illegible] és a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Az orosz II. Katalin nem [illegible] be a forradalmárok ellen, mert [illegible] [illegible] előbb a „len-gyel [illegible]” [illegible] kell rendezniök. Lengyel-ország [illegible] [illegible] elterelte a Rajnától a [illegible] [illegible] [illegible] és megmenti Francia-országot az elözönléstől.

IV.

Ezekben a megpróbáltatásokban milyen esz-mék irányították a Forradalom embereit Európá-val [illegible] [illegible]? „A francia forra-dalom megváltoztatta a világot" — jelenti ki Robespierre 1793 november 18-i beszédében.

Milyen volt a [illegible] és az eredménye ennek a megváltoztatásnak? És mik voltak a határai?

Franciaország szellemi tevékenysége, különö-sen a XVIII. századi filozófusoké, nagy hatást kel-tett Németországban.

Már idéztük azt a véleményt, melyet Schubart [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Schubart élet-

[illegible] hogy a [illegible] polgári forradalmának magasztalt [illegible] ünnepélyén [illegible] a [illegible] üdvözli — és [illegible] — a Franciaországgal való [illegible] Kimondja, hogy [illegible] melyet a [illegible] [illegible] „[illegible] honfitársainak — ha a francia [illegible] határain kívül [illegible], akkor [illegible] végével [illegible]" [illegible] határozottan a [illegible] [illegible] áll: „Hulljon le a királyok [illegible] — ha a [illegible] ontott királyi vér [illegible] a népek [illegible] az emberi jogokra." [illegible] „A francia forradalom [illegible] — [illegible] az emberi jogok és az [illegible]."

Mint a francia [illegible] a szabadsághoz való [illegible] a feudális rendszerrel [illegible]. De [illegible] is elmegy. [illegible] hogy valamennyi [illegible] alapjában véve nem [illegible] alapuló [illegible]. [illegible] hat Németországra, [illegible] hatol Németországba a francia forradalom minden eleme és minden áramlata.

De eljut Angliába is. Mackintosh [illegible] az asszignátákért: „A [illegible] dásának ez a pompája [illegible] mint Franciaország valódi [illegible], azé a Franciaországé, melyet a forradalom lelkesít és tüzel föl." A [illegible] az oligarchikus képviselői [illegible] az általános választójog [illegible]. Thomas Paine *Az ember jogai* című [illegible] politikai radikalizmus [illegible] evangéliumául. Az alsóházban Fox [illegible] [illegible] „[illegible] — [illegible] — [illegible]

francia kormány jól látja el feladatát, mert boldoggá akarja tenni alattvalóit. Szükségesnek tartom, hogy megmondjam: szeretném Franciaország alkotmányát."

A költő szabad folyást engedhet ujjongásának. Burns megpendíti a szabadság lantját. Coleridge ódát ír Franciaországhoz. Wordsworth Párisban éli át a forradalom nagy napjait.

És a megrészegültség nem kíméli meg Svájcot, Franciaország szomszédjait sem. Genf és Grenoble között megszakítatlan az összeköttetés. A Dauphinének és [illegible] megmozdulása visszhangot talál Genfben. A város polgárai követelik az alkotmányt, a nem választható ágának [illegible]. A parasztok folyamodványt nyújtanak be az [illegible] és politikai egyenlőséget [illegible] „[illegible] droit"-hoz. A [illegible].

Íme, a [illegible] és a szabadság ragályos. A lendületet átveszik, a megrészegültség kétségtelen. A francia forradalom terjeszti hatását a népekben és csatlakozásra hívja az elnyomottakat. Avignon, Franche-Comté, Savoya, Nizza csatlakoznak Franciaországhoz. A francia forradalmárok, a nép barátai, azt az óhajukat fejezik ki, hogy minden nemzet kövesse példájukat.

De miért nem követik mégsem a példát? Miért nem borítják fel forradalommal a trónusokat? Miért találja szemben magát már 1792 tavaszán Franciaország, a népek barátja, az európai koalícióval?

V

Kíséreljünk meg a feleletet a kettős kérdésre, megvonva a forradalmi megrészegültség határait Európa két legfontosabb országában.

Bármilyen merészen gondolkodtak a német filozófusok, bármennyire rajongtak az Angli-

[illegible] nagy [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] még [illegible] nem volt forradalmi [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] a forradalmi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a politikai [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alig élt [illegible] [illegible] [illegible]. A [illegible] [illegible] [illegible] volt politikai [illegible] és Ausztria [illegible] Poroszország [illegible] a [illegible], hogy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], Németország ter- [illegible] [illegible] [illegible] a hatalmas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. A né- met [illegible] [illegible], a [illegible] [illegible] [illegible] és [illegible] képviselője volt, Marx és Engels [illegible] a Kommunista Kiáltványban, hogy a német [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tette a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alkal- mazását Németországban.

Angliában, [illegible] a francia forradalom [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], a nagy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mély és döntő átalakulást.

A francia [illegible] gazdasági és [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Csatorna [illegible] oldalán, [illegible] kivívta, a [illegible] [illegible] [illegible] előre[illegible]. A polgárok [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] megváltozott. [illegible] [illegible] [illegible] akadályozta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] volt [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible], [illegible] [illegible] tak és hatalmas [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible]. Ellenőrizte a [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] volt a Parlamentre; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] még túl [illegible] volt ahhoz, hogy a [illegible]

[illegible] volna, mint a szövetkezés joga.

[illegible] ország- [illegible] a királyt.

[illegible] az értékemelke- [illegible] elő. [illegible] a [illegible]ziával [illegible] harcban [illegible] a földbirtokos [illegible] egyetértése [illegible] terjesz- [illegible] túlnyomó [illegible] rhez fűzte [illegible] haton.

[illegible] fel- [illegible] „forra- [illegible] járványszerű [illegible] közvetlenül, [illegible] és rá- [illegible] De a fent- [illegible] nem idézi elő [illegible] szabadult [illegible] ahogy [illegible] a [illegible] környező király- ságok tetszését."

[illegible] hajlam [illegible] elhatározástól, [illegible] nek."

VI.

[illegible] megtegyék! [illegible] einkos- [illegible] Anglia intrikái.

[illegible] meg fogják [illegible] melynek [illegible] fejtette

ki álláspontját. Az egyiket 1792 január 11-én, néhány héttel a Csehország és Magyarország királyának küldött hadüzenet előtt mondta el: „Szeretném tudni, ki akarja a háborút, milyen körülmények között és miért?" Bámulatos a kérdések egyszerűsége. A jakobinus szónoknak a háború vagy igazságos, vagy igazságtalan. Igazságos-e a háború, melyet Brissot javasol? Hallgassuk meg a választ: „Önök magok megállapodtak abban, hogy a háborút akarták az emigránsok, a minisztérium, az udvar cselszövői, az a nagyszámú csoport, melynek közismert vezetői már hosszú idő óta befolyásolják a végrehajtó hatalom intézkedéseit. Megegyeztek abban, hogy az arisztokrácia és a kormány hatalmasai egyszerre adtak jelt a háborúra. Aki ezek után azt hiszi, hogy az Udvar viselkedése a forradalom kitörése óta nem volt mindig ellentétben az egyenlőség alapelveivel s a nép jogainak tiszteletbentartásával, az bolondszámba megy, ha egyáltalán jóhiszemű. Nem nyujt kedvezőbb véleményt ítélőképességéről az sem, aki azt hiszi, hogy az Udvar a saját hatalmának kiaknázása nélkül olyan döntő lépést ajánl, mint a háború. Elmondhatják-e Önök, [illegible] az állam jólétére, hogy a háborús vállalkozást a szabadság szeretete vagy a zsarnokság szelleme, a hűség, vagy az álnokság irányítja?"

Majd így folytatja:

„A nép akarata szerint, a szabadság szellemében fogják végrehajtani az indítványozott tervet? Nem, hanem az Udvar, a tisztek és a miniszterek elképzelései szerint. Önök állandóan elfelejtik, hogy ez a tény megváltoztatja a számításokat. Elhinnék, hogy az Udvar szándékában áll megingatni Lipót és mindazoknak a királyoknak a trónját, akiket üzeneteikre küldött válaszaiban kizárólagos ragaszkodásáról biztosít, — ezt hinnék Önök arról az Udvarról, mely szakadatlanul a külföldi kormányok tiszteletét

prédikálja és ürügyeivel meghiusította a brabanti forradalmat?"

Beszédét végül így fejezi be:

„A legképtelenebb ötlet, mely politikus agyában megszülethet, hogy elégségesnek tartja, ha egy nép fegyverrel betör egy idegen nép területére törvényei és alkotmánya elfogadtatása végett. Senki sem szereti a felfegyverzett apostolokat és a természet, valamint az észszerűség első jótanácsa, hogy mint ellenséget kell kiűzni őket. Megmondottam, hogy ilyen jellegű megszállás inkább idézné fel a Palatinátus fölgyujtása és az utolsó háborúk emlékét, mintsem alkotmányos gondolatokat ébresztene, mert ezeken a vidékeken a nép tömegei alkotmányunknál jobban ismeri és említett személyeket. Jólértesült emberek tudósításaiból tudjuk, hogy ez a nép alkotmányunkért lelkesednek és csapataink után áhítoznak. Mielőtt a Forradalom hatását idegen nemzetekre is éreztetné, szükséges, hogy megszilárduljon."

1792 áprilisában Robespierre és a jakobinusok véleménye ellenére küldenek hadüzenetet Ausztriának.

Egy évvel később Jemmapes és az 1792 december 15-i határozatok után ugyancsak Robespierre véleménye ellenére üzennek hadat Angliának.

Később Robespierre a Konventnek tett jelentésében a következő szavakkal ítéli el ezt az elhamarkodott cselekedetet:

„Eljött a pillanat, amikor az angol kormány, miután annyi ellenséget szerzett nekünk, elhatározta, hogy nyíltan belép a ligába. Ám a nemzet akarata és az ellenzék keresztülhúzták a minisztérium tervét. Brissot megüzente a háborút és ugyanakkor hadüzenetet küldött Hollandiának és Spanyolországnak is, bár csöppet sem készültünk föl az új ellenségek elleni harcra, a spanyol flotta viszont készen állt, hogy csatlakozzék az angol flottához.

Milyen gyáva képmutatással emlegették az árulók, hogy úgynevezett „sértéseket“ követtek el követeinken, akik egyébként előre megegyeztek az idegen hatalmakkal! Milyen merészséggel hivatkoztak a nemzeti méltóságra, amellyel arcátlanul visszaéltek!

A gazemberek! Megmentették a porosz zsarnokot és hadsereget; a legtisztább francia vérrel öntözték Belgium földjét. Hajdan arról beszéltek, hogy egész Európára kiterjesztik a törvényhatósági rendszert, és a szerencsétlen belgákat visszalökték a zsarnokok karjaiba. Kiszolgáltatták az ellenségnek kincseinket, raktárainkat, csapatainkat, védőinket! Támogatásukban bízva és annyi bűnével kérkedve a hitvány Dumouriez a szabadságot szentélyében merte fenyegetni... Istenem! Az elnyelésedre vájt hatalmas veremből miféle gondviselő istenség emelhetett ki a bűn és a viszontagság napjaiban, amikor számtalan ellenségeddel szövetkezve hálátlan fiaid kebledbe mártották apagyilkos kezüket és elszórt tagjaidon marakodtak, hogy még véresen az elleneid esküdött, ádáz zsarnokoknak szolgáltassák ki, — a szörnyű napokban, amikor száműzték az erényt, megkoronázták a hűtlenséget, a rágalom diadalmaskodott és kikötőid, flottád, seregeid, erődeid, vezetőid, képviselőid, mind az ellenség kezére kerültek. Nem volt elég, hogy a zsarnokok fölfegyverkeztek ellenünk: a nemzetek gyűlöletének akartak föláldozni bennünket és a Forradalmat útálatossá akarták tenni a világ előtt.“

Íme, a megfellebbezhetetlen ítélete annak, amit Jaurès forradalmi imperializmusnak nevezett, Robespierre pedig egyenesen a zsarnokok cselszövésének támogatásával vádolt meg. Robespierre nem akarja, hogy a szabadság ügye a szuronyok hegyére kerüljön; előre retteg és milyen éleslátó ez a rettegés! Fél évszázaddal később a német Herwegh a következőképpen támadja meg Franciaországot:

„Nem kértük az idegen [illegible]! Nincs szük-
ségünk arra a kegyre, amit francia katonák tar-
tottak [illegible], [illegible] voltak volna."

VII.

De hogy gondol-e a [illegible] a [illegible] [illegible] állt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] nem [illegible] [illegible]! A Gironde [illegible] eltérőleg a népek nem [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], akik a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Hogyan védelmezte meg a forradalmi [illegible] a [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] így nyilatkozott: „Hála vagy [illegible] a [illegible] [illegible] a [illegible] nem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Láttuk [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], amely [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] a [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], diplomáciai [illegible] lesz [illegible] a [illegible]. [illegible] [illegible] az [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

A Gironde politikája [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]seivel. A Gironde fél a [illegible], mert fél a felfegyverzett nép [illegible]. „[illegible], [illegible] [illegible] a [illegible]" — [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nem [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nem [illegible], hogy [illegible] [illegible] [illegible]törjön. [illegible] a [illegible] [illegible] a kapitalista fejlődés egyenlőtlenségével [illegible]. [illegible] [illegible]

nak lehetetlen volt ugyanilyen külpolitikát folytatnia. Miért nem hallgatott a bölcs Robespierre tanácsaira és miért nem alkalmazta diplomáciai tevékenységét ahhoz az egyenetlen fejlődéshez, amely oly különbözőnek mutatkozott a Forradalom hatalmai által megszállt országokban és oly különbözővé tette a rajnai, a svájci vagy a német felszabadulásokhoz vezető tanácskozásokat.

Robespierre nem túlzásba vitt hatalomvággyal vádolta a Girondeot, de magát viszont nem lehet tétlennek bélyegezni. De a Forradalom vezető fő-fiai közül egyedül a jakobinusok ismerték föl, hogy az európai helyzet szilárd alapjai és realizmussal végrehajtott politikát követel, és a Forradalom diplomáciájának nem szabad támogatnia a Franciaország elleni koalíciót, de nem szabad a szabadságszerető népeket sem elidegenítenie Franciaországtól. Nem követték Robespierre tanítását, ezért olvassák egyszer majd a francia eszméket Franciaország fejére.

Igaz, hogy Anglia harciasságát a Gironde vétkes tévedései táplálták. A Gironde képtelen volt alkalmas politikát folytatni arra, hogy a Forradalom iránt érdeklődő polgárok lelkesedését ébren tartsa, hogy ügyesen éket verjen a nép és a Saint James-i udvar közé, hogy az angol nép érdekében állónak tüntesse föl Franciaország barátságát, melyre egyébként az egyedüli Robespierre mutatott rá, végül képtelen volt, hogy tiltakozzék az angol ellenforradalmi dühöt szító, hatalmas tüntetések ellen. Mindamellett hiába tagadnók, hogy Anglia ellenséges magatartásának mély gyökere volt. Abból a tényből adódott, hogy az angol kapitalizmus jóval fejlettebb volt, mint a francia. Az 1786-ban kötött angol-francia kereskedelmi szerződés bizonyságot tett Anglia terjeszkedési szándékáról. Maga Robespierre írta le, hogyan akarta Pitt, III. György minisztere Angliának biztosítani

Toulont, Dunkerquet és a francia gyarmatokat. „Arra van szó, — jelentette ki Anglia képviselője —, hogy Franciaországot politikailag semmivé tegyük."

„Dunkerque, Toulon és a gyarmatok birtokában — mondja ugyanezt Robespierre — az angol kormány [illegible] hódította volna Amerikát, hogy visszahelyezze György uralma alá. Megjegyzendő, hogy ez a kormány Franciaországban és az Egyesült Államokban egyidejűleg két párhuzamos mesterkedésbe kezdett, melyek ugyanazt a célt szolgálták. Miközben megkísérelte Dél- és Észak-Franciaország kettészakítását, azon fáradozott, hogy Amerika északi államait elszakítsa a déliektől és ahogy nálunk is szövetségi állammá iparkodtak tenni köztársaságunkat, úgy igyekeztek szétválasztani Philadelphiában az amerikai köztársaság államszövetségében tömörült különböző részeit."

A kontinenst az a veszély fenyegette, hogy félig Anglia gyarmatává válik. A Forradalom megvalósította a francia egységet, a nemzeti fölszabadulást és a kereskedelem és ipar fejlődésének feltételeit, ezért mozgósította ellene Anglia a kontinens valamennyi feudális hatalmát.

VIII

Bővebben idézzük Robespierre 1793 november 18-án elhangzott beszédét, mert a legtekintélyesebben fejezi ki a jakobinusok külpolitikájának elveit. A beszédnek páratlan visszhangja támadt mind Franciaországban, mind Európában. Robespierre a köztársaság helyzetéről" szóló beszámolóját egy hónappal Toulon [illegible] és egy hónappal a vendée-i fölkelés [illegible] tartotta meg. Egy hónappal a fleurusi csata után [illegible] Pichegru [illegible]

[illegible]
már győzött Párisban.

[illegible]

„[illegible]
[illegible] ..., Litvány
név vagy csupán!“

[illegible] 1917-es [illegible]
visszaverte az ellenséget.

[illegible] 1793 [illegible] 1794 [illegible]

vikokat illeti, ők összezúzták a maguk thermidorának reakciósait, a trockista műkedvelő forradalmárokat, és diplomáciájukat a girondista hóbortoktól biztonságba helyezték. Erős hadseregüket a nép lelkesedése fűti, akár a francia forradalomét. A mi korunk jakobinusai, barátai és szövetségesei az agresszió áldozatául esett népeinek, országuk függetlenségének védelmére egyszersmindenkorra föltárták békepolitikájukat: „A Szovjet egy talpalatnyi idegen földet sem kíván, de nem enged át egy talpalatnyi szovjet földet sem."

Gabriel Peri
a Ház külügyi bizottságának alelnöke.

A KÜLFÖLD ÖSSZEESKÜVÉSE A FRANCIA FORRADALOM ELLEN[1]

150 éve döntötte porba a régi feudális hatalmat a francia forradalom. A forradalom jó célpontot nyujtott az összeesküvésre Európa reakciós államainak, hiszen nem minden félelem nélkül látták külföldön, milyen mély politikai és szociális változások történnek Franciaországban.

Amikor 1789 áprilisában a francia községek panasz- és kívánságfüzeteiket a rendi országgyűlés összehívása céljából benyújtották, hűségnyilatkozatok és a király személyének szóló tisztelet jellemezte magatartásukat. A néptömegek ragaszkodása a királyságához azonban még nagy változásokon ment keresztül.

Valóban igaz, hogy a panaszfüzetek az egész országot megrázó, hatalmas és mélyreható szociális megmozdulásról tanuskodtak, de azt az általános irányvonalat követték, hogy a királyi hatalommal való visszaélés minden felelőssége alól mentesítsék a királyt, viszont radikális újításokat követeltek az adómegállapítás és a beszedés ügyében, továbbá a birtokjogok, valamint a kiváltságok és előjogok eltörlése tárgyában.

---

[1] A francia eredetiben címe: La conspiration de l'étranger contre la révolution française. Megjelent a Cahiers du communisme 1939 júliusi számában.

A király kísérletet tett a rendi országgyűlést alkotó három rend közös üléseinek megakadályozására, de „határozatai" nem gátolták a Harmadik Rend érdekében dolgozó események menetét. A polgárság az akkori termelőerőknek megfelelő, az emberek között kialakult termelési viszonyok biztosítása céljából szét akarta zúzni a régi rendből mindazt, ami a termelés és a kereskedelem fejlődését akadályozta. (Céhkényszer, nemesi bíráskodás, vámrendszer, hűbéri jogok stb ...)

Tudjuk, 1789 június 23-án XVI. Lajos azt a szándékát fejezte ki, hogy fenntartja a három rend közötti megkülönböztetést s egyben semmisnek jelentette ki a Harmadik Rend küldötteinek határozatait. Azt is tudjuk, hogy Bailly, a Nemzetgyűlés elnöke, így felelt Dreux-Brézé márkinak, aki parancsot hozott az ülésterem kiürítésére: „Úgy gondolom, itt a nemzet gyűlt össze és a nemzetnek nem lehet parancsokat osztogatni." Mirabeau pedig híres rendreutasítását dörgi felé: „Mondja meg az urának, hogy mi a nemzet akaratából vagyunk itt és csak a szuronyok erejének engedünk."

A királyi hatalom vereséget szenvedett. Az utcákon a Harmadik Rendet éltették: a csapatokban nem lehetett többé bízni és a király, értesülve a Nemzetgyűlés ellenállásáról, csak annyit tudott válaszolni: „Ha nem akarnak távozni, ám maradjanak."

A Nemzetgyűlés győzelme maga után vonta a papság nagyobbik és a nemesség kisebbik részének csatlakozását a Harmadik Rendhez. Június 27-én maga a király adott parancsot a „hűséges papságnak" és a „hűséges nemességnek", hogy üléseznek együtt a Nemzetgyűlésben, amely július 7-től az Alkotmányozó Nemzetgyűlés nevet vette föl.

Az abszolút monarchia [illegible] Francia-
országban, a királyi [illegible] ilyen vere-
ségbe nem akart belenyugodni.

Artois grófja, a későbbi X. Károly és Marie-Antoinette [illegible] államcsínnyel akarták megszabadulni a Nemzetgyűléstől.

Június 20-án külföldi ezredeket és más csapattesteket hoztak Párisba. 20 000 embert [illegible]tek így Páris és Versailles körül, miközben különböző hírek keringtek a Nemzetgyűlés feloszlatásáról és a képviselők letartóztatásáról.

A Nemzetgyűlés Mirabeau javaslatára a csapatok visszavonását kérte, de július 11-én gőgös visszautasításban volt része, és másnap Necker megkapta a parancsot, hogy haladéktalanul hagyja el Franciaországot, ami [illegible] a kihívás látszatát keltette.

Könnyen elképzelhetjük, Necker elbocsátása milyen izgalmat okozott a népben, amely a „hazafiak új Bertalan-éjétől" rettegett.

Idegen csapatok Páris népe ellen

Szerte Párisban tüntettek a hazafiak és egy idegen — ú. n. [illegible] — lovasezred támadására, fegyvert ragadtak. A francia gárda kitört kaszárnyájából és csatlakozott hozzájuk.

Páris népe látva, hogy a király idegen ezredet küld ellene, [illegible] nyúlt.

Július 13-án a templomokban megkondultak a vészharangok. [illegible] felfegyverzett csoportok [illegible] követeltek. [illegible] a városházán [illegible] és tanácsosoktól [illegible] együtt állandó [illegible] betöltésére, [illegible]

ország fölkelése, amely már néhány óra alatt 12.000 embert számlált.

Másnap bevették a Bastille-t, amit a király kapitulációk sorozata követett. Július 15-én XVI. Lajos személyesen bejelentette a csapatok elvonulását, 16-án visszahívta Neckert és 17-én a városházára ment, ahol kalapjára tűzte a háromszínű kokárdát. De időközben a hercegek és az udvaroncok az emigráció útjára léptek, hogy összeesküvést szőjenek a francia forradalom ellen.

A Bastille bevétele jeladás volt a vidék fölkelésére. Követve Párizs példáját, a vidéki városok új önkormányzatot alakítottak ki és a milíciát nemzetőrséggé fejlesztették.

A nép fellázadt a bérlők, az intézők, a földesurak ellen. A fölfegyverzett parasztok a kastélyokat sorra fosztották meg és a lángok tisztító tüzének adták át a földesúri jogokat tartalmazó okmányokat.

A tömeg erőszakmegnyilvánulásainak légkörében zajlott le augusztus 4-ének éjjele. A nemesség több képviselője, hogy biztosítsa „a szent tulajdonjogot" a fellázadt néppel szemben, javasolta a közteherviselés egyenlőségét, a rabszolgatartás jellegű földesúri jogok eltörlését és a többi jogok megválthatóságát.

Hajnali két óráig a képviselők megszavazták a robot, a vadászati jog és más feudális járandóságok megszüntetését, továbbá a céhrendszer, a pénzes hivatalok, a városi és vidéki kiváltságok eltörlését, valamint páratlan lelkesedés közepette megszavazták az egyenlő jogot mindenkinek a tisztségek viselésére.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés néhány óra alatt lerombolta a régi feudalizmus épületét, a nemesi kiváltságot és az Ancien Régime legfontosabb alapjait.

Királypárti provokációk

Augusztus 26-án az Alkotmányozó Nemzetgyűlés megszavazta az Emberi Jogok Kiáltványát és meg[illegible], elhatározta, hogy a királyt együttműködésre kérje, de XVI. Lajos sohasem ismerte el a bekövetkezett tényt. Erről tanúságot tett akkor, amikor megtagadta az augusztus 4-i határozatok szentesítését és tüntetést rendeztetett az Alkotmányozó Nemzetgyűlés ellen az erősítésül küldött flandriai ezred Versailles-ba érkezésekor.

1789 október 1-én bankettre hívták az említett ezred tisztjeit a királyi család társaságába. A tisztek ordítozták: „Le a tarka kokárdákkal! Tűzzük föl az igazit, a feketét! (T. i. a királynéét)“ Elterjedt a hír, hogy lábbal tiporták a háromszínű kokárdát, mire, akárcsak júliusban, a nép haragra lobbant.

1789 október 5-én 8000 fegyveres, ágyúkkal fölszerelt asszony vonult Versailles-ba és kényszerítette a királyt, hogy térjen vissza Párisba, ahová október 16-án a Nemzetgyűlés is áttette székhelyét.

A képviselők nyugtalankodtak a tömegmozgalmak láttán, amelyeket az ország rossz gazdasági helyzete, az éhínség és a már-már kész forradalmi mű lerombolásától való félelem idézett elő. A Nemzetgyűlés félt attól, hogy székhelye a fölfegyverzett párisi nép környezetében legyen és 1789 október 23-án megszavazta azt a törvényt, amely jogot ad a törvényhatóságoknak „a gyülekezések erőszakos szétoszlatására“. Csupán két ember szólalt fel a törvény ellen: Robespierre, a Nemzetgyűlésben, és Marat, újságjában, A Nép Barátjában.

Tudjuk, hogy 1790 július 14-én, a Nemzeti Szövetség ünnepén, a király megesküdött az

Alkotmányos [illegible] -ingatta a népet, [illegible] az emigránsok [illegible] Franciaország ellen.

Az európai koalíció

Az emigrálás a Bastille bevételét követő napon vette kezdetét és 1790-ben, a Nemzetgyűlésnek a nemesi címeket megszüntető rendelete, továbbá 1791-ben a király szökésének Varennes-i letartóztatása és felfüggesztése után folytatódott.

Számos tiszt, aki királyhűségét a haza iránti hűség elébe helyezte, emigrált és Wormsban gyülekezett. Ott Condé herceg sereget gyűjtött, miközben a Koblenzbe emigrált provence-i gróf, a későbbi XVIII. Lajos régensnek kiáltotta ki magát bátyja „fogsága" idejére és Calonne vezetésével kormányt alakított.

Ami a királyt és a királynőt illeti, ők is szövetkeztek a külfölddel és akkoriban azt emlegették, hogy „Osztrák Bizottság" működik a Tuileriák-ban.

A francia nép tudatában volt annak, hogy összeesküvés készül az ország ellen, [illegible] helyett azonban erősödött a bizalmatlanság, a király pedig mind gyanúsabb színben tűnt fel.

1792 elején új lázongások ütötték föl a fejüket vidéken. A parasztok felgyújtották a kastélyokat s nem akartak tovább alávetve lenni az elméletben eltörölt, de gyakorlatban még fennálló földesúri jogoknak.

A király továbbra is folytatta kétkulacsos politikáját. 1791 decemberében [illegible] a [illegible] Koblenzben emigrált [illegible] [illegible] hogy [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]".

1792 július 25-én Brunswick herceg közzétette hírhedt kiáltványát. Ez a kiáltvány Ausztria császára és a porosz király nevében a következő fenyegetéseket tartalmazza:

„Továbbá fentnevezett királyi felségek császári és királyi szavukra kijelentik, ha a Tuileriák kastélyát megostromolják, vagy megtámadják, ha a legcsekélyebb erőszakot követik el, a legkisebb sértést okozzák a királynak, a királynénak, a királyi családnak … a fentnevezett királyi felségek példás bosszút állnak és örökre emlékezetessé teszik a napot, Páris városát a katonai megtorlásnak és a teljes megsemmisítésnek szolgáltatva ki.“

És a fenyegetés felkelésre bírta Párist és Franciaországot a király, a külföld cinkosa ellen és a harag nagyszerű lendületével augusztus 10-én bevették a Tuileriákat: így felelt Páris népe Brunswick hercegének arcátlan röpiratára.

A francia királyság az árulás jegyében végezte be napjait, míg a francia nép gyakorlatlan hadserege Valmynál megsemmisítő csapást mért az emigránsokra és az idegen csapatokra, amelyek abban a biztos tudatban léptek francia földre, hogy puszta megjelenésük elég lesz a győzelemhez.

A koldussá lett hazaárulók azt hitték, elég lesz megjelenniök Franciaországban, hogy megfutamítsák a forradalom seregeit és lehűtsék a nép lelkesedését. Az elszenvedett hatalmas vereség után azonban elhatározták, hogy összeesküvéssel érjék el azt, amire a fegyverek erejével nem voltak képesek, t. i. az uj társadalmi rend elpusztítását.

A külföld ügynökei

Már 1792 augusztus [illegible]-én, amikor a köztársaság kikiáltása közeledett, Marat óva intette a népet a külföld ügynökeitől és így írt:

„Gyakoroljátok a csakálát, ismétlem, az ellenség nem fog kímélni benneteket, ha megfordul a kocka." És hozzáfűzi: „Senki sem irtózik jobban nálam a vérontástól, de ha tengernyi vér áradatát akarjuk megakadályozni, engedjétek, hogy ontsunk ki néhány cseppet!"

Ujra olvasva e sorokat, önkénytelenül eszünkbe jut, ha a spanyol köztársaság 1936 július 17 előtt bíróság elé állítja és elítéli Francót és cinkosait, százezrekre menő férfi, asszony és ártatlan gyermek halálát kerülte volna el.

Marat a külföldi ügyekben is mind az éleslátás példáját adta, amikor föltárta a külföldnek a nemzet ellen szőtt összeesküvését, amely az események folyamán a napvilágra került.

D'Antraigues gróf Veronában, Provence grófja oldalán, bizonyos rendőrminiszteri szerepet töltött be és Franciaországban besúgók és följelentők egész hálózatát építette ki. Ezek a besúgók, hála a korrupciónak, mindenhová behatoltak, még a Jóléti Bizottság irodáiba is. Sőt, az angol kormány pontos útbaigazításokat adott megbízottainak. Az angol ügynökök feladata volt a lőszertárak, az élelmiszerraktárak fölgyujtása, stb... Ráadásul ezek az ügynökök parancsot kaptak, hogy az assignáták forgalmát rontsák, és csak olyan pénzt fogadjanak el, amelyen a király képmása van.

Könnyen megérthetjük, milyen cél vezette Franciaország ellenségeit. Gyakorlatban az asszignáták [illegible] nemzeti javakra nyilvánított egy- [illegible] adták. [illegible] tovább a Korona és az emigránsok javait.

Ez a pénzrendszer a földmunkások nagymértékű kiemelkedését és a kisbirtokosok számának tekintélyes megnövekedését eredményezte és való-

[illegible]

[illegible] hálózatát.

[illegible] (rothadtak) néven emlegettek.

[illegible]

[illegible]

> [illegible] makat.
>
> A XVIII. [illegible] forradalom [illegible] első sorában volt és ott van ma is.
>
> [illegible]

[illegible]

[illegible] törekvésekben.

[illegible]

[illegible] a külföldi reakcióval.

> „1793 [illegible] nak előkészítésében."[1]

[illegible]

[illegible]

[1] [illegible] korszakában.

Akármely más ..... ez időben is fontos szerepet játszottak a [illegible] az Első Köztársaság idejében [illegible].

Egy kereskedő szállító, d'Espagnac abbé, Beaufort [illegible] volt gróf [illegible], ugyanennek támogatójául egy Julien de Toulouse nevezetű képviselőt nyert meg. A képviselővé választott volt kapucinus, Chabot, a bankár Frey feleségének húgát vette feleségül; az osztrák fivérek II. József császártól kaptak [illegible] és a „[illegible]” segítségével a hadsereg szállítói és bankárai lettek.

Basire képviselő, Chabot barátja, és Palm d'Aelders bárónő, a holland kormány zsoldjában álló kalandornőjének szeretője, szintén a megvesztegetettek között szerepelt. A Doubs [illegible] való Courtois, Aube képviselője, [illegible] szállít a hadseregnek, de nem teljesíti a megállapodás feltételeit. Courtois szoros kapcsolatban állt Chimay hercegnővel.

A „rothadtak” közül említsük meg Rivière és Poultier nevét, akik [illegible] jutottak [illegible], Barras és Fréron-t, akik Marseille-ben és Toulonban emigránsok bútorait és ezüstneműit tulajdonították el. Említsük meg Tallien-t is, Thérésia Cabarrus, Fontenay márkiné: egy spanyol bankár lányának szeretőjét, későbbi feleségét. [illegible] a hírhedt Robert-t, Páris képviselőjét, aki rumkereskedésből fizette ki adósságait, továbbá Hérault de Séchelles-t, Marie Antoinette régi pártfogoltját, akit Jóléti Bizottságbeli társai azzal gyanúsítottak, hogy idegen érdekeknek adta el magát.

Ezeket a „rothadtak”-at Danton védelmezte a legelszántabban. Ő maga sem kerülte el a gyanú árnyékát, mivel azzal vádolták, hogy gazdag földbirtokos lett Arcisban és Páris környékén, bár 1789 előtt semmije sem volt.

A [illegible] emlékek [illegible] juttatják, hogy ma is hasznos volna számadást követelni a közéleti férfiaktól.

1936 júniusában, a Népfront győzelme után, parlamenti csoportunk határozati javaslatot nyujtott be vizsgálóbizottság kiküldése céljából, hogy fölülvizsgálják azoknak a politikusoknak a vagyoni gyarapodását, akik szegényen kezdték közéleti pályafutásukat és tekintélyesen meggazdagodtak. Sajnos, az akkori kormány nem tartotta szükségesnek, hogy ilyen jellegű határozatot hozzon, pedig a Parlament a legkisebb nehézség nélkül hozzájárult volna. Ezért a mai ,,[illegible]-nak az a fölbecsülhetetlen előnyük is megvan a tegnapiakkal szemben, hogy [illegible] és hasznát megőrizhetik.

A megvesztegetések [illegible] és a megvesztegetést súlyosbítva működtek a külföld közvetlen ügynökei, [illegible], [illegible], a belga Proli, [illegible], a Frey-testvérek és fő munkatársuk, a dán [illegible]. Hozzájuk csatlakozott [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], párizsi [illegible], [illegible], angol bankár, aki a [illegible] [illegible], és végül de Batz báró.

Az árulás és vesztegetés [illegible] a ,,Jóléti Bizottság, élén a jakobinus Robespierre-rel és Saint-Justtel, a [illegible] [illegible] nyúlt, hogy megvédje a Köztársaságot.

Lenin így világítja meg a jakobinusok munkáját:

,,A polgári történészek a jakobinizmusban bukást, a proletárság történészei az egyik legnagyobb emelkedést látják, amelyet az elnyomott osztály a felszabadulásáért vívott harcban elért. A [illegible] jakobinusok a legjobb példát adták a demokratikus forradalomra és az [illegible] [illegible] [illegible]

szemben. Nem adatott meg neki a teljes győzelem. Legfőként azért nem, mert a XVIII. századi Franciaországot a kontinensen maradi országok övezték és azért sem, mert hiányzott a materiális alapja a szocializmushoz: a bankok, részvénytársaságok, a gépesített ipar és a vasutak.

A XX. századi jakobinizmus Európában, Európa és Ázsia határán, a forradalmi osztály, azaz a proletariátus uralmat jelenti és szövetségben a szegényparasztsággal, valamint a szocializmus materiális alapjainak birtokában, nemcsak olyan rendkívüli dolgokat teremthet, mint a XVIII. századi jakobinusok, hanem mindenütt a dolgozók biztos győzelméhez vezethet.

A burzsoázia tulajdonsága, hogy gyűlöli a jakobinizmust. A kispolgárság tulajdonsága, hogy fél tőle. A munkások és az öntudatos dolgozók hisznek abban, hogy az elnyomott osztály forradalmi úton magához ragadhatja a hatalmat, mert ez a jakobinizmus lényege, e válságból kivezető egyetlen út, az egyetlen menekülés a zűrzavarból és a háborúból."

Hazaáruló tábornokok.

A francia forradalomnak a tábornokok árulásával is szembe kellett néznie. Elsősorban Dumouriez-re gondolunk, az Ancien Régime tisztjére, XVI. Lajos bérencére és az új eszmék, valamint a Forradalom szociális változásainak ellenségére.

Mint a girondista kormány külügyminisztere, 1792-ben kísérletet tett az események ütemének meggyorsítására. Kísérlete a háborúhoz vezetett, mivel ez volt a király óhaja. Ő maga abban a kalandor tervben reménykedett, hogy hasznot húz a háború viszontagságaiból.

Mint a köztársasági csapatok parancsnoka Valmynál, 1792 szeptember 20-án elérte, hogy tölthessen(?) ... a győzelmet, tárgyalásokba bocsát(?)

[illegible] a [illegible], [illegible] az [illegible] [illegible] hogy [illegible] nélkül, hogy az [illegible] megszervezné. Néhány héttel később a Tuileriák kastély egyik titkos szekrényében megtalálják Dumouriez és Mirabeau árulásának bizonyítékait.

Dumouriez [illegible] kötő [illegible] a megvesztegethetőségéről közismert d'Espagnac [illegible], de ő maga is [illegible] megállapítható [illegible] megvesztegethetőségének tanujele. A Jóléti Bizottság azzal vádolta, hogy a Közérdekkel ellentétes politikát folytatott Belgiumban és Hollandiában. Amikor vád alá került, Danton ezzel [illegible] a [illegible] védelmére:

> „Igaz, nem tiszteli a Konventet, [illegible] [illegible] bandáinak nevezi. De ő az egyetlen katonai szakértőnk. Tartsuk meg, [illegible] helyezzük felügyelet alá!"

1793 április 1-én a hadügyminiszter és négy biztos érkezett a seregéhez, hogy [illegible] [illegible]. Ezt [illegible] Lafayette példáját akarja követni, akit nyíltan el[illegible]!" Mire a tábornok így felelt: „Megtagadom az engedelmességet, de azt is csak a zsarnokságnak tagadom meg."

A biztosokat és a minisztert az osztrákoknak szolgáltatta ki, de később a Konvent Lille-ben és Valenciennes-ben tartózkodó megbízottai közbelépésének, a katonák nem követték a hazaáruló tábornokot. Dumouriez az angol kormány kegydíjasaként fejezte be életét.

Így [illegible] tábornokot, Custinet, aki ugyancsak [illegible] a Konvent ellen és Poroszországgal tárgyalt, leleplezték, letartóztatták, és 1793 augusztus 27-én halálra ítélték. Houchard [illegible], aki [illegible], Jourdain [illegible] Hoche [illegible] az [illegible] a [illegible]

[illegible] halálra ítélték és ki-végezték, mert a pireneusi [illegible] megjelölve meg [illegible] az ellenségnek [illegible].

Meg kell említenünk, hogyan bántak az árulásra gyanús tisztekkel a spanyol háború idején. 1793 decemberében a spanyol csapatok bevették Collioure-t és Port-Vendres-t, az a [illegible] hátra, hogy elzárják a Languedocba vezető utat az ellenség elől.

A Konventnek gondja volt rá, hogy [illegible] a tábornokok [illegible] a [illegible] a pireneusi hadsereghez küldött két megbízottja, Milhaud és Soubrany-t, akik forradalmi katonai törvényszéket állítottak fel. Ez a törvényszék halálra ítélte Ramel tábornokot, aki Port-Vendres-t kapitulálta, és a [illegible] vétkes [illegible] és [illegible] [illegible]; továbbá halálra ítélte [illegible] de Montferrand de la Prade [illegible] és de la Croix de Pladine hadnagyot: mindnyájan ellenforradalmárok és királypártiak voltak. A forradalmi törvényszék elé idézték Delattre tábornokot is, aki Collioure-t feladta és d'Ouat volt hadtestparancsnokot, aki Collioure-t [illegible] nélkül hagyta, valamint Chaillet de Verges ex-márki dandártábornokot.

A kivégzések után újra megszilárdult a katonai fegyelem és 1794 május 1-én kiűzték a spanyol sereget a francia köztársaság földjéről.

De [illegible] Custine, Houchard és a pireneusi sereg áruló tábornokai [illegible] a forradalmi igazságszolgáltatás [illegible]. [illegible] azoknak az urakat, [illegible] akiket elítéltek és a nemzet parancsára, jogos önvédelmül, kivégeztek.

Barki [illegible], aki semmiféle rokonszenvet sem [illegible] a forradalom [illegible], azt [illegible]. Mit tettek a francia hadsereg La-fayette, Dumouriez, Custine és legtöbb [illegible]

[illegible] De Hoche, Marceau és a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
az effajta rágalmakra.

Paul [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Szovjetunióval) [illegible] [illegible] [illegible] néhány [illegible] [illegible] [illegible] kivégzése után, hogy mit érhet még a Vörös Hadsereg. De [illegible] [illegible] csak [illegible] [illegible], hogy a [illegible] [illegible] és leckéire emlékeztessünk.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], a [illegible] állomány [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] hatta egy napon:

„[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] néhány [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

Láttuk [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] új [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] megmenekült volna, ha nem [illegible] az [illegible] [illegible] példája, mely Hitler és Mussolini terveinek kedvezett.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

„Ha a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] egy tábornok [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ha nem élvezi a köz bizalmát."

[illegible] [illegible] [illegible] jobban Paul [illegible], ha a Vörös Hadsereg [illegible] [illegible] a [illegible] foglalkozik, hogy a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ami [illegible] [illegible] [illegible] a Vörös hadsereg erejének növeléséhez.

[illegible]

[illegible] tette ezt a problémát:

> [illegible] társaink?
>
> [illegible] gyürü veszi körül.
>
> [illegible] között kialakult kapcsolatokat.
>
> [illegible]

[illegible]
Marxista [illegible]
[illegible]
Szovjetunió [illegible]
[illegible]
nökei [illegible]

Mindez [illegible]
kémelhárítók tevékenysége."

A Gestapo munkában

A Szovjetunióban [illegible]
fasizmus [illegible]
loktól. A [illegible]
[illegible]
matlanná, mint [illegible]
jakobinusait [illegible]
országában [illegible]
ról.

Spanyolországban [illegible]
[illegible]
ellenségeinek politikáját.

[illegible]

[illegible] tanulatlanul [illegible] [illegible] Vannak, [illegible] gyalázzák a [illegible] gyalázzák a népet az [illegible] Saint-Michel polgármesterének tette, aki 1792 [illegible], mint az ország és a nép barátja" [illegible] [illegible] és a [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] programjában [illegible].

Az árulásnak egyenesen a munkájából hajlottak végre a köztársasági Spanyolországban a trockista kémek és a Gestapo egyéb ügynökei, akik Franco számlájára tevékenykedtek.

A nép mindig drágán fizeti meg a közhatalom engedékenységét az ilyen nyomorultak iránt.

Ma, amikor fasiszta ügynökök szemünk láttára terjesztik Franciaországban a hitlerista röpiratokat, amikor a P. S. F., a [illegible] párt, a *Mein Kampf* utasításainak megfelelően Franciaország elszigetelésére irányuló politikát folytat; amikor [illegible] helyeslik a polgárháborúra bujtogató cagoulard-okat, a hitleri Németország és Mussolini Olaszországának cinkosait, joggal követeljük, hogy a mai köztársaságiak ne feledjék el atyáink leckéjét a bátorságról és az [illegible]ról.

Ami ránk, kommunistákra, vonatkozik a francia forradalomnak [illegible] és a külföld zsoldjában álló [illegible] véres harcából, emlékezni fogunk arra a leckére, amit Danton híres jelmondata ad az [illegible] és a [illegible]: „Bátorság, megint csak bátorság, mindig csak bátorság." Különösen fogunk Robespierre példája [illegible] megvesztegethetetlenségére is. Amikor annyian keverednek [illegible] piszkos üzletekbe és a korrupció [illegible], hogy úgy mondjam, bevett szokás, pártunk egyik legfőbb erejét harcosainak tisztaságából és önmegtagadásából meríti.

[illegible]
hadoszlopát!

[illegible] *Farvitsa* [illegible]:

„Adhatnak [illegible] ezt azoknak [illegible] leginkább [illegible] hátbatámadja az ellenséget, [illegible] mint ezer zsoldkatona(?). Hiába, a [illegible] . . ."

Küzdjünk a hazaárulók [illegible] ellen! Ők a [illegible] folytatják, — mi, kommunisták [illegible] a Forradalomhoz, [illegible] Mikor annyi [illegible] jakobinizmusról, a [illegible] hogy a jakobinusok igazi örökösei a kommunisták, akik Marx, Engels, Lenin, Sztálin [illegible] az emberiség felszabadításáért!

Jacques Duclos,
a Képviselőház alelnöke,
a Francia Kommunista Párt titkára.

Jegyzet. [illegible] ban. [illegible]

[illegible] földi[illegible] [illegible]
nek rajta.

[illegible] melyet ma országunk [illegible] [illegible]
viselnek.

[illegible] fordulnak elő:

6 izben Clermont-Tonnerre
5 „ Isnard
[illegible]
7 „ Montaigut
4 „ Moustier
14 „ Montalembert
3 „ Saint-Pern
1 „ Grandmaison

[illegible] [illegible]der, Tardieu és Flandin nevekkel.

[illegible] névjegyzékén a de la Rocque név negyvenszer szerepel.

A FELVILÁGOSODÁS ÉS A MODERN GONDOLKOZÁS[1]

„A »Philosophie des lumières« [illegible] a [illegible] francia materialisták [illegible]. Ők tették a századot [illegible], annak ellenére, hogy a francia [illegible] és németektől. [illegible] már a francia forradalom előtt is [illegible], [illegible] angolok, még ma sem [illegible] teljesen magunknál.”

Így írt 1892-ben Engels, Marxnak, a történelmi materializmus [illegible] munkatársa, a XVIII. századi francia materializmusról. A [illegible] fogásokkal [illegible] a figyelmet a felvilágosodás századának uralkodó [illegible]. [illegible] nosságban nagyon is [illegible] repét a történelemben, de [illegible]

[1] A francia eredeti címe: „La philosophie des lumières et la pensée moderne”. Megjelent a Cahiers du Communisme 1939 [illegible] számában.

[2] Ha külön nem [illegible] tek[illegible] lásd a „Szocializmus [illegible] a tudományig” bevezetésében. [illegible] a francia materializmus [illegible] Marx—Engels: „Filozófiai tanulmányok” [illegible] old., francia kiadás.

[illegible] a szellemi mozgalommal, amely a XVIII. századot *„a francia századdá"* tette.

Ezért szeretett a mi pártunk a Forradalom százötvenedik évfordulójának ünneplése közben megemlékezni a „bátorszívű francia materialistákról" is, a Forradalom előkészítőire.[1]

Engels szerint „a XVIII. század francia filozófiai materializmusa volt a francia forradalom előkészítője". Hozzátehetjük: döntő lépés volt azon az úton, amely a dialektikus materializmushoz, és az utópisztikus szocializmusból a tudományos szocializmushoz vezetett.

Érdemes tehát megismernünk a felvilágosodás történelmi szerepét. Keletkezése és fejlődése végighaladó [illegible] mutatja, hogy tudományosan is mi, kommunisták vagyunk igazi örökösei és továbbfejlesztői, e szavak történelmi értelmében.

I. A középkor ideológiája

Lenin azt írja „A marxizmus három forrása és három alkotórésze" című művében:

„Európa egész újabbkori története folyamán és különösen a XVIII. század végén Franciaországban, ahol döntő harc játszódott le minden középkori limlom ellen, az intézményekben és az eszmékben uralkodó hűbériség ellen, a materializmus bizonyult az egyetlen következetes filozófiának, amely hű maradt a természettudományok minden tanításához, ellenséges volt azonban a babonákkal, az álszenteskedésekkel, stb."[3]

Hogy megérthessük a felvilágosodást, nagy vonalakban ismernünk kell a feudalizmust kifejező eszméket és ideológiai rendszereket.

Az obskurantizmus, amely a középkor külön-

[3] Lenin: Válogatott művek I. köt. Szikra kiadás. Budapest, 1948. 66. old.

[illegible] a renaissancehoz.

[illegible] lás áll.

[illegible] nyeket".

[illegible] egymást.

[illegible]

[illegible]

[illegible] benne élő ember. A vallás nem más, mint a világ fejetetejére fordított visszatükrözése az emberi tudatban. És a tudat azért tükröz vissza képtelen módon, mert képtelen világot tükröz.¹

„A visszatükrözött világ: a túlvilág [illegible]. Az ember *[illegible] magát [illegible] — elidegenítve él, nem valósíthatja meg igazán* önmagát a szűk [illegible] valóság közepette, hiszen a társadalmat nem az ő kedvéért, az ő boldogsága kedvéért rendezték be. Nem fejtheti ki valójában emberi lényét, számára minden csupa *nyomorúság*. Valóban, siralom völgyében él.“

Ilyen körülmények közt az embernek *illúzióra van szüksége*. Ezekről gondoskodik a vallás. Dicsfénnyel övezi a siralmak völgyét. Mámoraival [illegible] el kínjait, nyomorúságát, *önmagának földöntúli megvalósulásával* áltatja.

„A vallási nyomorúság — írja Marx — egyrészt a valóságos nyomorúság kifejezése, másrészt tiltakozás a valóságos nyomorúság ellen. A vallás az elnyomott teremtmény sóhaja, a szívtelen világ lelke, a szellemtelen [illegible] civilizáció szelleme. Egyszóval: a nép ópiuma.“

Az ópium, mondják, „mesterséges mennyországot“ teremt. A vallás ugyanígy kínálja a túlvilági mennyország álmát, ahol majd minden jóra fordul.

A marxizmus a legkövetkezetesebb ateizmus: ugyanakkor megadja a vallás [illegible], amely [illegible] vol, ha [illegible] tárgyává tettük az [illegible]. A vallás a valóságos világ kísérteties [illegible], ki kell tehát mutatnunk róla, hogy *illúzió*.

„A vallás bírálata minden bírálat alapja.“

A vallás [illegible], nem ellene harcolva, közvetlenül az ellen a [illegible] har-

---

¹ [illegible] 184. oldal.

valunk, amelyeknek párlata. De a marxizmus szerint a világ elleni közvetett harcnak közvetlenné kell válnia. A vallás világ, olyan világban jön létre, amelyben az embernek szüksége van illúzióra. Nem elég tehát leleplezni az illúziót, meg kell szüntetnünk „az illúziók szükségességét"; ebből a célból át kell alakítanunk a világot. „Ha azt követeljük, hogy szabaduljunk meg illúzióinktól, azt is követelnünk kell, hogy szabaduljunk meg attól *az állapottól, amely szükségessé teszi az illúziókat.*" Nem szorítkozhatunk csupán az égiek bírálatára: többre van szükség.

„A bírálat — írja Marx — leszaggatja a láncokról a művirágokat, de nem azért, hogy az ember dísztelen, vigasztalan láncokat hordjon, hanem azért, hogy eldobva őket, megszedje az élő virágot. A vallás kritikája azért veszi el az embertől illúzióit, hogy illúzióktól mentesen, józanon gondolkozzék, cselekedjék és alakítsa világát, hogy végre valóságos középpontja: önmaga körül forogjon."

Így „alakul át a mennyek bírálata a föld bírálatává ...". A vallás képtelenségei elleni küzdelem most már küzdelem az ellen a világ ellen is, amelynek képtelensége a vallási hiedelmeket táplálja. Egyúttal leleplezhetjük ezzel egy bizonyos hangoskodó antiklerikalizmus természetét is. Némelyek arra buzdítják a munkásokat, hogy csodálattal szemléljék a képzeletbeli mennyei szentek ellen véghezvitt hőstetteiket, noha e szentségtörők mennyire ki vannak szolgáltatva valóságos földi hatalmaknak, többek között magának az Egyháznak is. Meg nem alkuvás az égben. Megalkuvás a földön: ez az ő jelszavuk. Ezzel szemben mi, kommunisták, az ég bírálatát kiegészítjük a föld bírálatával, a bírálatot a tettel; hívők és hitetlenek egységén munkálkodunk a világ képtelenségei elleni harc jegyében. A „kinyújtott kéz" politikájának

[illegible]bb ellenzői viszont azonnal az égbe menekülnek, amint [illegible] van [illegible] a földön.

A középkori egyház Istennel igazolja a társadalmat és az államot, Istenhez vezeti a tudományt is. Minden tanítás az „isteni szellem dicsőítésében" részesül. Az alapvető tételeket, a dogmákat Isten nyilatkoztatta ki; ez a tény megdönthetetlen érv igazságuk mellett. A mindentudó Isten kinyilatkoztatta tudásának egy részét, ő maga írja igazságukat [illegible]. Olyan kérdések tekintetében, amelyekről kinyilatkoztatás szól, semmiképpen sem szerezhetnénk teljesebb, vagy elsőrendű tudást. Így feladatunk marad: megfelelő módon kell értelmeznünk a kinyilatkoztatott szövegek tartalmát, a Szentírást, hiszen azok lényegükben tartalmazzák a tudomány alapjait. Az igazság megtalálására általános szabálynak nem a *tények*, hanem a *szövegek* tanulmányozása.

Az Egyház nemcsak saját hierarchiáját, hanem a szellemi életet és a tudományos tevékenységet is feudális mintára szervezte meg. Akárcsak a feudális társadalom, a tudomány is örökérvényű, hiszen Istenen alapul.

A középkor a görög gondolkodás örököse, bár nem ismerte teljesen a görögök tudományát. Az araboknak köszönheti a legnagyobb ókori filozófus és tudós, Arisztotelész műveinek — igaz, nem túlságosan pontos — ismeretét. Szent Tamás hozzáidomította az Egyház és a középkori világ szükségleteihez. Ettől fogva Arisztotelész tudományos tekintetben egyenértékű a kinyilatkoztatással. Itt is elsősorban a szövegek tanulmányozása az igazság megismeréséhez vezető módszer. *A régi szövegek értelmezése* tehát minden téren a középkori tudomány alapvető módszere.

Akárcsak a társadalomnak, a tudománynak is megvan a maga hierarchiája. Áthidalhatatlan választófalak emelkednek a társadalomban az egyházi

amint az [illegible] olyan tudományok megítélésének kérdésében a Mindkét esetben [illegible] eredet elefénye [illegible] a válaszainkat. Isten ruházta fel a [illegible] javakkal. Így a tudományban is vannak olyanok, akik „az ég különös kegyelme folytán" részesülnek az igazságban. Ezeket hívják tekintélyeknek: pl. az Egyház, Szent Tamás, Aristoteles stb. Az igazság bizonyításából nem egyszerűen előbb írt szövegeket kell magyarázni, ám a kommentárok nem a szövegek és a tények ellenőrzésén alapulnak, hanem írók tekintélyéből merítik érvényüket. A tekintélyekre való hivatkozás módszere gyakorlatilag megakadályozza a tudomány fejlődését. A régi tudományt elnyve különbnek tekinti az újnál.

A kollégiumokban a XVII. században Aristoteles fizikai művét tanulmányozták a fizikaórákon. A jezsuiták szabályai szerint a professzor még csak saját magyarázatokkal sem kísérhette. Az előadás értelmében a legnagyobb tekintély, t. i. Szent Tamás Aristoteles-kommentárjait kellett használnia. Sőt magát Szent Tamást is kiemelt kommentátorok magyarázták. Így a fizikaoktatás tulajdonképpen kommentárok és kommentárok kommentálása volt. Ezért olyan könyvízű a középkor tudománya, szemben az eredeti arisztotelesi tudománnyal. Napjainkban az opportunistáknál találhatjuk meg a tekintélyelvű gondolkozást. A marxizmus egyes, a megváltozott társadalmi körülmények folytán ma már nem alkalmazható tételeihez kapaszkodnak csak azért, hogy gátat vessenek a marxista tudomány fejlődésének és a proletariátus forradalmi mozgalmának.

A görög tudomány örökségét közvetítette a középkoron belül a világi elemet, a „[illegible] [illegible]", vagyis az értelmet szemben a „természetfeletti [illegible]" a kinyilatkoztatással. Kettejük között állandó vetélkedés áll fenn, de

ezen az értelmen belül a természetes ismeretforrást alá kellett rendelni a természetfeletti ismeretforrásnak, a világi eredetű filozófiát a teológiának, hittan és az isteni dolgok tudományának. „Philosophia est ancilla theologiae", a filozófia a teológia szolgálója — íme a kor alapvető elve. Következésképpen igazolták: az emberi ész saját erejéből sohasem juthatott volna el a kinyilatkoztatott igazságokhoz. Az Isten egyik tökéletességéből, igazmondó voltából következik, hogy az emberi ész hitelt érdemel, midőn néhány kinyilatkoztatott igazságra saját erejéből rájön; ha eltérő eredményre jut, bizonyosan eltévelyedett. Az ész feladata az, hogy minél több bizonyítékot bocsásson a teológia rendelkezésére. Hinni kellett abban, hogy a Nap, a mozdulatlan Föld körül forog; hogy négy elem van s ezek közül kettő, a levegő és a tűz, felfelé mozog, mert belső természetük így kívánja, a másik kettő, a víz és a föld pedig, természetükből lefelé kívánkozik, — hinni kellett a teremtés ószövetségi elbeszélésében stb. Mindez olyan örök és érinthetetlen igazságnak számított, mint az Oltáriszentség tana.

„A Renaissance koráig a tudomány az Egyház alázatos szolgálója volt; nem volt szabad átlépnie a hit által megállapított határokat. Ezért nem is létezett egyáltalában tudomány." (Engels.)

A hivatalos tudomány korlátolt ismeretanyagból élt és mindig újból tisztáznia kellett álláspontját a hittel szemben. Végeérhetetlen okoskodásokba merült s mivel itt *új tartalomra* nem találhatott, kifinomult és túlfinomult *formailag*. Az iskolákban tanított hivatalos filozófia, a *skolasztika*, üres formalizmussá fajult, amelynek groteszk vonásait Molière örökítette meg.

Ám ez a tudálékos ideológia nem uralkodott kizárólagosan. Mellette egészen a XVIII. századig *titkos tudományok* virágzottak: az alkímia,

az okkultizmus, a mágia és a varázslás. A társadalom egészében barbár babonák terjesztették a sötétséget, amelyben az enciklopédisták az elnyomás legmegbízhatóbb szövetségesét ismerték fel. A sötétséget, nem a skolasztika értelmi kifínomultságát kívánja vissza az új középkorra áhitozó reakció. A középkornál is sötétebb barbárságot szeretne a fasizmus rákényszeríteni az emberiségre. Keresztényellenességének is abban találhatjuk meg egyik okát, hogy a keresztény erkölcs haladást jelentett a középkor elejének még nagyobb barbárságához képest. A náci fajelmélet azért támadja Szent Tamást, mert túl nagy helyet hagyott az észnek.

A középkor nem volt egyetlen nagy éjszaka, de a tudományos megújhodás teljesen csak a XIV., XV. és XVI. században bontakozott ki. Akkor „következik be a tudomány nagy újjászületése; újra művelik a csillagászatot, a mechanikát, a fizikát, az anatómiát, a fiziológiát; a tudomány fellázad az egyház ellen." Rést törnek a középkori ideológián. Lassanként, hosszú folyamat eredményeképpen létrejönnek az *új eszmék;* újjászületik *a filozófiai materializmus.*

II. A XVIII. századi francia materializmus kialakulása.

A XVIII. századi francia materializmusban két áramlat egyesül. Az egyik angol eredetű és Francis *Bacon* nevéhez fűződik. A másik Descartesból indul ki. Marx és Engels mindig figyelmeztetett a XVIII. századi filozófiának kettős forrására. Ez a felismerés igen fontos. Egyrészt a reakció éppoly keveset akar tudni Descartes materializmusáról, mint az enciklopédisták materializmusáról, másrészt a „mennyből lett ostromló" álforradalmárok, akikről már beszéltünk, közön-

séges skolasztikussá fokozzák le Descartes-ot, csakúgy, mint elődeinek az Egyház szóvivői. „Bátran nevezhetjük — írja Bayet — a rend oldalán álló embernek. Konzervatív vallási tekintetben, konzervatív politikai tekintetben, némely vonatkozásban elmaradottabb, mint sok középkori gondolkodó, mint sok jezsuita."* Ezt a gondolatot egyszerűen a jezsuiták barátainak „munkáiból" írhatta ki.

Bacon szembefordul a középkor könyvízű tudományával: „A természet nagy könyvéből kell tudásunkat merítenünk."

Marx így foglalta össze Bacon tanítását:

„Minden tudomány a tapasztalaton alapul; úgy jön létre, hogy érzékszerveink adatait észszerű módszeres vizsgálatnak vetjük alá. Az észszerű módszer legfontosabb művelete a következtetés, az elemzés, az összehasonlítás, a megfigyelés és a kísérletezés."

Bacon szerint „a mozgás az anyag legősibb, legfontosabb és legfőbb tulajdonsága..." Marx kimutatja, hogy Bacon látja a mozgás teljes fogalmát, nem értelmezi pusztán helyváltoztatásként, mechanikus mozgásként. Már itt „megtaláljuk a materializmus sokfelé ágazó fejlődésének csiráit". Bacon materializmusa Hobbes-on keresztül jut el Locke-hoz. „Hobbes rendszerbe foglalta Bacon-t, anélkül, hogy bizonyítékot talált volna Bacon alapvető tételére, amely szerint ismereteink és fogalmaink érzékleteinkből alakulnak ki. Locke találta meg a bizonyítékot »Essay on the human understanding« (Tanulmány az emberi értelemről) című művében." Locke annak kimutatására vállalkozott, hogy minden emberi fogalom a tapasztalatból származik. Ő már a XVIII. század fia. Műve a felvilágosodás filozófiájának egyik közvetlen forrása.

* „Mi a racionalizmus?" 77. old.

Az a gondolat, hogy minden ismeretet az érzéki világ adatai alapján az érzékszervek közvetítésével kaphatunk, nagyjelentőségű felfedezés. Először is szakítást jelent a misztikus ismeretelméletekkel. Isten létezése mellett többek között azt az érvet hozták fel, hogy az emberrel vele születik Isten fogalma. Descartes szerint a teremtmény tudata a végtelen lény fogalmában teremtőjének bélyegét viseli magán. A velünkszületett fogalmak elmélete a feudális intézmények igazolására is szolgált. Az emberek egyenlőtlenségéről állítólag velünkszületett eszme tanuskodik; tehát az egyenlőtlenséget Isten akarta.

Fogalmaink tapasztalati eredetének bizonyítása egyúttal megcáfolta a velünkszületett eszmék elméletét és halálos sebet ejtett a teológián és a metafizikán. Részint ebben rejlik Locke „*Tanulmány az emberi értelemről*" című művének alapvető jelentősége. Condillac Locke tanítását meghonosította Franciaországban, következetesebben kifejtette és igen népszerűvé tette. Hadd említsük meg, hogy a burzsoázia később felhasználja a *velünkszületett fogalmak elméletét* a kapitalista tulajdon igazolására. Minden emberrel veleszületik, mondják, a tulajdon fogalma, a tulajdon ösztöne. Ebből következnék, hogy a kapitalista tulajdon természeti törvényen alapul és ezért szent és sérthetetlen.

Az a fejlődési vonal, amelyet Angliában Bacon és Locke művei jelölnek meg, Franciaországban Descartes-tól vezet a materialista tudósok és filozófusok csoportjához.

Descartes mindenekelőtt elveti a középkori tudomány egész misztikus rendszerét, mind *fogalmait*, mind *módszerét*. Az „*Értekezés a módszerről*" lángeszű bírálattal dönti meg a skolasztika épületét, a [illegible] tudományos [illegible] elvét [illegible] a tapasztalatokra való hivatkozás [illegible]

val, elvileg is [illegible] álláspontját a *Discours* [illegible]: „Az értelem az a ké-pesség, amely [illegible] minden emberben." [illegible] hogy a [illegible] [illegible] általánosan [illegible] módszer. Szabályainak kifejtésére vál-lalkozik Descartes [illegible] jutott el hozzánk [illegible]. A [illegible] tudományi felfedezések [illegible] részük. A módszer szabályait a tudományos kutatás [illegible] gyakorla-tából vonja le. Az [illegible] a módszernek végtele-nül nélkülözhetetlen [illegible] a tudományos ismeret számára [illegible]."

Descartes [illegible] *fizikájá*t dolgozta ki, amely a modern fizika előfutára. Ő is már [illegible] mindenható a világ teremtésére: [illegible] Isten [illegible] a részt [illegible]. Ám [illegible] nem játszik sem-miféle szerepet metafizikája. Itt az anyag az egyetlen szubsztancia, a lét és a meg-ismerés egyetlen alapja" (Marx).

Descartesnál a tudomány [illegible] teljesen szakított a teológiával, hogy nyíltan szembe-forduljon vele.

III. A feudalizmus „az ész törvényszéke" előtt.*

A descartesi fizikából, a [illegible] és az angol materializmus [illegible] francia [illegible] [illegible] a feudalizmus [illegible]. A feudális társadalom [illegible] [illegible] feudális [illegible] a feu-

* Lásd Marx a Szent család [illegible] (A XVIII. századi Fran-cia materializmusa).

lógia, a metafizika, a vallásos hit uralma ellen, a társadalmi és politikai elnyomás ellen, amelynek igazolására szolgált mindez. A felvilágosodás filozófiája megtámadta a teológiát és a metafizikát, ezzel eltűnt az isteni eredet illúziója, amellyel az Egyház a feudális intézményeket övezte. Megmutatkozott azok profán eredete: kiderült, hogy a tudatlanságra és a barbárságra támaszkodnak. Az enciklopédisták leleplezték az intézmények embertelenségét. Írói tehetségükkel harcoltak a *fanatizmus*, a *türelmetlenség*, az *igazságtalanság*, a *barbárság*, stb. ellen. Nemcsak tudományos téren, hanem politikai és — részint — társadalmi küzdelemben is vallották az emberek egyenlőségét. Nem szorítkoztak a bírálatra és a cáfolatra; a régi világképpel újat állítanak szembe: a materializmus világképét. La Mettrie-nél, Helvetius-nal és d'Holbach-nal különösen jól látható a két áramlat egyesülése a francia materializmusban.

„A franciák — mondja Marx — új életet leheltek az angol materializmusba, közelebb hozták az emberhez, ékesszólóan képviselték. Eddig száraz rendszer volt, hiányzott belőle a könnyedség; a franciák szalonképessé teszik."

Filozófusaink számtalan pamfletje, regénye, tanulmánya nem merül ki a teológia és a metafizika támadásában, a vallásos hit helyébe állított tudományos magyarázatok kifejtésében. Az ideológiai harc szolgálatába állítják minden irodalmi tehetségüket, behízelgő ékesszólásukat, a szatíra nagyszerű fegyverét, könyörtelen iróniájukat, szellemük minden finomságát. Elszánt harcosok módjára támadnak és nem hagyják válasz nélkül az ellenség egyetlen támadását sem. Ragyogó vitatkozó-készségük halomra dönti az ellenség érveit, feltárja tudatlanságát, gyűlölködését és nevetségességét.

A felvilágosodás ebben a tekintetben is a Renaissance, Montaigne és Rabelais, Descartes és Pascal szellemét örökölte.

Az 1637-ben megjelent *Értekezés a módszerről* nemcsak azért remekmű, mert kérlelhetetlen logikájú új gondolatokat fejez ki, amelyeknek teljes értékét még Voltaire sem fogta föl és amelyeknek igazságát csak a mai tudomány fényénél láthatjuk, hanem minden ellentmondást eleve megsemmisítő iróniája folytán is; gondoljunk arra, hogy a skolasztikát ügyes csellel saját gondolkozási formájának vértezetében győzi le, új tartalmat állítva helyébe. Descartes ezt írja a skolasztikusokról:

„Bölcselkedési módszerük nagyon kényelmes a középszerű szellemek számára, hiszen megkülönböztetéseik és alapelveik homályossága lehetővé teszi, hogy mindenről olyan bátran beszéljenek, mintha értenének hozzá és fenntarthassák álláspontjukat igen éleselméjű és hozzáértő emberekkel szemben is, anélkül, hogy hibát lehetne találni gondolatmenetükben. Egy vakhoz hasonlítanám őket, aki úgy kíván egy jószemű emberrel egyenlő feltételek mellett megküzdeni, hogy teljesen sötét pince mélyére csalja."

Mi is ismerünk napjainkban ilyen skolasztikusokat, „finom megkülönböztetések" mestereit.

1656-ban és 1657-ben írja meg Blaise Pascal a „Levelek egy vidéki barátomhoz" címü művét, a világirodalom egyik legnagyobb vitairatát. Ez a jezsuiták ellen irányuló nagyszerű pamflet leleplezi képmutatásukat, *opportunizmusukat* és bármilyen romlottság igazolására kieszelt *kazuisztikájukat.*

A hetedik levélben, amely „szándékunk irányításának módszeréről" szól, Pascal jezsuitája ezt mondja: „Ha nem tudjuk megakadályozni a tettet, legalább megtisztítjuk a szándékot; az eszköz vétségét kiegyenlíti a cél tisztasága."

Nem emlékeztet-e bennünket ez a gondolatmenet egyes urakra, akik „hazug mulatságaikra" hivatkoztak egy becsületes emberrel szemben, aki mondták, nem a könyvére, csak az eljárási módra helyezték? Nem jut-e újból eszünkbe az ilyen megállapítások során a bölcs jezsuiták tanítása, amelyet Pascal a nyolcadik levélben úgy idéz meg, hogy „egészen halkan mondják ki az igazságot, de a hazugságot jó hangon".

1697-től fogva Pierre Bayle *Történelmi és kritikai szótára* a legtöbb fegyver a türelmetlenség, a fanatizmus és a metafizikai spekulációk ellen. Megláthatjuk benne az átmenetet a felvilágosodáshoz.

XVIII. századbeli filozófusaink szatírájára jellemző példa a Candide. Voltaire itt nevetségessé teszi azt a filozófiai állítást, hogy világunk, azaz valójában a XVII. és XVIII. század társadalma, a lehetséges világok legjobbika, és következésképpen minden a lehető legjobban van elrendezve benne, hiszen „minden a legjobban van elrendezve a lehetséges világok legjobbikában". A rossz, még a legnagyobb rossz is, eszerint mindig a *lehető legkisebb rossz.*

Hasonlóan szellemes szatírát ír a fatalizmus ellen Diderot, aki egyaránt nagy volt, mint tudós és mint író, „Jacques le Fataliste" című művében. Bármi is történik, Jacques úgy találja, hogy ez meg volt írva a sors könyvében. Érthető, miért szereti oly kevéssé néhány katolikus, kegyeskedő egykori kritikus a XVIII. századi filozófusokat.

Az ész nevében fognak a vallási szokások bírálatához.

„Ha Luther és Calvin a mi korunkban születtek volna — írja Voltaire — nem keltenének több feltűnést, mint a scotisták és a thomisták. Mi ennek az oka? Egyszerűen az, hogy ma sokkal felvilágosultabbak az emberek."

[illegible] vaniza-
[illegible] ók,
[illegible] jük
alól."

[illegible] bírálják az Egyházat.

Helvétius ezt írja:

„[illegible] más [illegible] szerint vál-
[illegible] erkölcsöt,
[illegible] szüksége,
[illegible] ellent
[illegible] elveit."

„[illegible] szüksége,
[illegible] amelyet [illegible] nyilvánít."

„[illegible] polgárai nevelését."

[illegible] gazdag polgár-
[illegible] bírta, az er-
[illegible] hivatkozva.

A XVIII. [illegible] ve-
[illegible]
és a vallási üldözések ellen.

„[illegible]
[illegible] ellentétben
[illegible] politi-
kai józan ésszel is."

Ám a papi rendről ezt mondja:

„[illegible] gaz fickó
[illegible] nem
[illegible]"

[illegible] hogy
[illegible]
[illegible] a
[illegible]

„Ha a pap érdeke összeegyeztethető lenne a nemzeti érdekkel — írja Helvétius —, a vallások támogatnának minden bölcs és emberséges törvényt."

Ez a feltevés ellentmond önmagának. Az egyházi testület érdeke mindig és mindenütt élesen elkülönül a közérdektől. A papi uralom, a régi druidáktól fogva egészen a pápai államig, mindig megrontotta azt a nemzetet, amely alatta élt.

Diderot a Szent Bertalan-éjszakát nemcsak az erkölcs, hanem Franciaország érdekei nevében is elítéli. „Ez a szörnyű esemény — írja — hasznos polgárok tömegétől fosztotta meg Franciaországot."

Végül *Az apáca* szerzője így elemzi a pap helyzetét:

„Engesztelhetetlen harc folyik a szabadságra vágyó nép és a hatalomhoz ragaszkodó király között. A pap egyszer a király oldalán áll a nép ellen, máskor a nép oldalán a király ellen, ahogy éppen érdeke kívánja. Midőn megelégszik azzal, hogy az istenekhez fohászkodjék, olyankor közömbös számára a harc kimenetele."

A bírálat, amelyben a XVIII. századi filozófusok a teológiát, a metafizikát, az Egyházat, politikáját és erkölcsi színvonalát részesítették, hatalmas lépés az emberiség útján a Marx által megjelölt cél, az „ész kora" felé. Az ész korának eljövetele és ennek várt eredménye: az egész emberiség egyetemes boldogsága a XVIII. század filozófusainak tudatos célja.

Helvétius ezt írja:

„Ha elmondhatjuk, hogy az igazságosság az igazság testvére, akkor csak a tapasztalat lényegének és az ember valódi érdekeinek megismerésén alapuló törvények az igazán hasznosak. Minden olyan törvény, amely homályos, vagy állított kinyilatkoztatáson alapul, szükségképpen káros. Nem

ilyen alapra fogja építeni a felvilágosodott ember a méltányosság elveit."

Rousseau, aki kimutatta a *Társadalmi szerződésben*, hogy a király nem isteni, hanem emberi jogon uralkodik, ezt írja az egyenlőtlenségről:

„.... nyilvánvalóan ellentmond a természet törvényének, akárhogy is értelmezzük, ha a gyermek parancsol az öregnek, az ostoba irányítja a bölcset és maroknyi ember dúskálkodik a fölösleges javakban, miközben az éhező tömeg a legszükségesebbet is nélkülözi."

A XVIII. század filozófusai az észszerű társadalomért és az észszerű államért harcoltak: ebben rejlik nagyságuk, koruk határain belül.

„Az észszerű szabadság — írja d'Holbach — nem más, mint engedelmesség olyan törvények iránt, amelyek ellensúlyozzák az emberek természetes egyenlőtlenségét, azáltal, hogy egyaránt védelmezik a gazdagokat és a szegényeket, a hatalmasokat és az elhagyatottakat, az uralkodókat és az alattvalókat. Ebből kitűnik, hogy a szabadság egyaránt javára szolgál a társadalom minden tagjának."

Ezek a gondolkodók, mint Engels mondta, az „eszményített polgári értelmet" hívják észnek.

„A francia forradalom megvalósította az észszerű társadalmat és az észszerű államot — — írja — de az új intézmények csupán a multhoz képest voltak észszerűek, távolról sem abszolút értelemben."

Ma, midőn a modern polgári tudomány elkeni a felvilágosodás materialista jellegét, félreértéseket elkerülendő meg kell mondanunk, miben áll ez a materializmus.

A felvilágosodás gondolkodói *materialisták*, mert a „világot" az anyag mozgásával magyarázták meg, semmi mással.

Materialisták ismeretelméletükben; azt vallják, hogy minden ismeret a valóságos világból ered az érzékelés útján.

Materialisták, mert a tudomány feltétlen értékét hirdetik.

Materializmusuk lényegében *humanista*; céljuk az ember boldogsága a társadalomban.

A materializmus különböző oldalai nem fejlődtek ki minden egyes képviselőjénél ugyanazzal a határozottsággal; egyikük sem juthatott túl történelmi helyzetén és a kor tudásanak határain. Diderot a legkövetkezetesebb materialista közöttük.

Engels tanulságosan jellemezte a XVIII. századi materializmus és a társadalmi-politikai mozgalom kapcsolatának részleteit.

Kifejti, hogy valamennyi osztály közül elsősorban a polgárságnak állt érdekében a római katolikus egyház kiváltságai ellen irányuló harc. Több ponton került összeütközésbe a vallási intézményekkel. Először is érdekellentétben állt a feudalizmussal. Márpedig „ahhoz, hogy bármely országban meg lehessen indítani a feudalizmus ellen a részletekre menő támadást előbb központi vallási szervezetét kellett lerombolni". Ezenkívül a polgárság felemelkedésével párhuzamosan bontakozott ki a nagy tudományos megújhodás.

„A tudomány fellázadt az Egyház ellen. A polgárságnak szüksége volt a tudományra s ezért csatlakoznia kellett lázadásához.

A jelt az egyetemek és a városi kereskedők adták meg. Hatalmas visszhangra kellett találniok — és találtak is — a falusi tömegekben, hiszen a parasztoknak még puszta létükért is mindenütt harcolniok kellett a világi és egyházi feudális földesurakkal."

Engels ezután rátér a három nagy döntő ütközetre, amelyben a feudalizmus elleni hosszú harc

[illegible] a francia [illegible], az angol forradalomra és a francia forradalomra.

De az első két áttörést vallásos jelmezben vívták meg.

„A nagy francia forradalom, a burzsoázia harmadik nagy felkelése, elsőként vetette el a vallási álöltözetet és leplezetlen politikai alapokra helyezkedett; első volt az is, hogy valóban az egyik küzdőfél, az arisztokrácia pusztulásával és a második küzdőfél, a burzsoázia teljes győzelmével ért véget."

Angliában a materializmus [illegible] a kevesek [illegible] volt, amely [illegible] is [illegible] a polgárság vallásos érzületének [illegible]. [illegible] „[illegible] a [illegible]": mint filozófia, csak a művelt [illegible] a felvilágosult, nagyvilági emberekhez kívánt szólni, nem úgy mint a vallást, amelyet olyan jónak tartott a műveletlen tömegek, többek között a polgárság számára is. Hobbes-nak és követőinek materializmusa „arisztokratikus, ezoterikus tanítás maradt; a középosztály nemcsak mint vallásellenes eretnekséget gyűlölte, hanem gyűlölte polgárellenes politikai következményei miatt is".

A materializmus, mondja, Angliából Franciaországba került, ahol „egy arisztokratikus kisebbség [illegible] maradt. Ám forradalmi jellege hamarosan megnyilvánult." A francia materialisták a vallási [illegible] áttérnek a tudományos hagyományok és a politikai intézmények bírálatára. Megalkotják nagy művüket, az Enciklopédiát. Így válik a materializmus „az egész művelt francia ifjúság hitvallásává, úgy hogy a nagy forradalomban az angol royalisták által alkotott elmélet a francia republikánusok és terroristák [illegible], az Emberi Jogok Kiáltványának [illegible]." A forradalom tette a materializmust a francia kultúra [illegible] részévé.

IV. A XVIII. századi materializmus és a modern materializmus.

A materializmust a XVIII. század természettudományával tették egyenlővé. Az pedig akkor több majdnem teljesen kifejletlen volt. A kémia alig alakult ki. A fejlődéstudományok még nem is léteztek. A fajok evolúciójáról éppen csak kezdenek beszélni.

A XVIII. század materialistái nem is láthatták a természetben folyó mozgást, hanem nagy gépnek tekintették, amely örökké körben forog és éppen ezért mozog is körbe-körbe. Engels, ezzel kapcsolatban, *metafizikus szemléletmódról beszél.* Ennek egyik sajátossága a mechanikus gondolkozásmód: minden a természet életében a mechanika törvényeinek van alávetve. A XVIII. század filozófusai a természetet a mechanikán keresztül látták, mert ez volt koruk legfejlettebb tudománya.

Ezt a szemléletet alkalmazták a társadalom történetére is. A XVIII. századi materialisták nem látják meg az emberi társadalom fejlődési folyamatát. A középkor egyszerű hosszú ájulásnak, a civilizáció teljes pusztulásának tűnik előttük. Úgy gondolták, hogy az egész múlt „csak szemétdomb és megvetést érdemel". Ebből pedig az következik, hogy történelemszemléletük nem materialista. Általában úgy vélik, hogy az emberi cselekedeteket az eszmék irányítják. Nem keresik az eszmék eredetét, nem ismerik okait. Mit sem tudnak a történelem tulajdonképpeni mozgatóerőiről.

Ezeket a gondolati korlátokat a XVIII. századi materializmus nem tudta kikerülni.

Láttuk, milyen képet alkottak maguknak ők a természetről, a társadalomról, a történelemről: itt is megmutatkozik mechanikus materializmusuk fogyatékossága.

A XVIII. századi filozófusok nem vették észre, hogy a világ, mindenestül a folytonos válto-

ság szempontjából bírálják. Kritikájuk, mint láttuk, az [illegible]. Nem egy társadalmi osztály, hanem az egész felszabadulni vágyó emberiség harcosainak tekintették önmagukat. Azt akarták, hogy a társadalmat az ész [illegible] az ész alkossa újjá. Engel [illegible] a valóság az, hogy a francia forradalom a polgári társadalomhoz vezetett. Hatalmas haladást jelentett az emberiség történetében, de nem a burzsoázia az az osztály, amely önmagában az egész emberiséget is felszabadítja.

A polgári társadalom az osztálynak utolsó csatatere; nem [illegible] még az ember ember által való kizsákmányolását, de megteremti ennek anyagi és emberi feltételeit, a kapitalizmus [illegible] hivatott erőt. Igaza van Engelsnek: a történelem megmutatta, hogy az „[illegible]”, a XVIII. századi filozófusok [illegible], a burzsoázia uralmának felmagasztosítása.

„A XVIII. század nagy gondolkozói éppoly kevéssé jutottak túl a koruk által megszabott határokon, mint elődjeik.“

A XIX. század folyamán a tudományos látókör kitágult a XVIII. századhoz képest. Kifejlődött a kémia és biológia. A geológia és a darwinizmus megtanították a tudósokat arra, hogy a természet fejlődő egész, nem pedig örök körforgás. Mi már tudjuk, hogy mindennek története van: a naprendszernek, a földnek, a növényeknek, az állatoknak, az embereknek is. Egyik sem fejlődésben nem áll külön, hanem beilleszkedik egyetlen hatalmas történelmi folyamat [illegible].

A XIX. század első felében már nem áll a tudomány színvonalán az [illegible] materializmusa. [illegible] Marx és Engels *vulgármat*[illegible].

„A materializmus [illegible] az 1850-től 1870-ig [illegible] kizárólag [illegible]

természettudományok [illegible] új fejlődésükben egy-
aránt csak új bizonyítékot láttak a [illegible] a
[illegible] ellen csak annyiban [illegible]
fejlesztették az elméletet" (Engels: Ludwig Feuer-
bach II. fejezet).

A materialisták [illegible] meg a materialista világnézet továbbfejlesztésének irányát. Ezenkívül a XVIII. századi materialisták nem alkalmazták se [illegible]: nem alkalmazták következetesen a materialista szempontot a történelemre, a társadalom fejlődésének vizsgálatára.

Ezt a kettős feladatot oldotta meg Marx és Engels: az elsőt a dialektikus materializmus, a másodikat a történelmi materializmus megalkotásával. Ma bárki megtanulhatja *A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának történetéből*, hogyan vette Marx és Engels át a régi felfogást, hogyan választotta külön a hegeli dialektika „észszerű magvát", és milyen alapvető vonások jellemzik a dialektikus és történelmi materializmust.

Marx és Engels a XVIII. századi materializmus művével folytatták. Lenin ezt úgy fejezte ki, hogy „a dialektikus materializmus a materializmus korszerű formája". De Marx és Engels dialektikus módon fejlesztették tovább a felvilágosodás filozófiáját, egyben meg is haladták. A marxista dialektika sokkal magasabban áll, mint a XVIII. századi materializmus [illegible], amelyeket a tudomány akkori állapota elkerülhetetlenné tett. Elsősorban alkalmazta következetesen a materialista szempontot.

Egyedül a marxizmus oldotta meg azokat a feladatokat, [illegible] a felvilágosodás filozófiájának. Nem is lehet másként: a materializmus csak úgy állhat a modern tudomány színvonalán, ha dialektikus és csak [illegible] tudományos [illegible] Engels a történelmi materializmust, hogy „[illegible]

[illegible]
vizsgálatára."

[illegible] 108. old.)

[illegible] tudománnyá lesz."

[illegible] hogy a [illegible] a XVIII. századi materialisták [illegible]

Az Anti-Dühringben Engels megállapítja, hogy „[illegible] A XVI. és XVII. [illegible] zadban pedig már kifejezetten kommunista elméletek. (Morelly és Mably.) [illegible] megszüntetni, de magukat az osztálykülönbségeket is."

Marx mondja, hogy a materializmus „[illegible]

[illegible] Anti-Dühring, Szikra, Budapest 1948 18. oldal.

[illegible] XVIII. [illegible] érdeklődése az emberre irányul.

„Helvétius, aki [illegible]-ból indul ki, de francia [illegible] a materializmust. Elsősorban társadalmi vonatkozásban fogalmazza meg (lásd Helvétius: Az emberről). A fizikai képességek és az önszeretet, az élvezet és a jól felfogott önérdek szerinte minden erkölcs alapja. Az emberek értelmi képességeinek természetes egyenlősége, a szellemi és az ipari haladás [illegible], az ember természetes jósága, a nevelés mindenhatósága, íme rendszerének főbb pontjai."

Később ezt írja Marx:

„Nem kell nagyon éleselméjűnek lennünk ahhoz, hogy meglássuk: a természetes jóság és az emberek egyenlő értelmi képességei, a tapasztalat mindenhatósága, a nevelés és a szoktatás szerepe, a külső körülmények hatása az emberre, az ipar nagy jelentősége, az élvezethez való jog egyenlősége: mindezek a materialista elvek szükségképpen a kommunizmushoz és a szocializmushoz vezetnek."

[illegible] ki az elméletek tör-ténelmi [illegible], Fourier közvetlenül a francia materializmusból indul ki. Helvétius tanítványa Bentham. Bentham-ből indul ki Owen, „az angol kommunizmus megalapítója". Ebben a formában ismeri meg a kommunizmust száműzetésének idején [illegible] népszerűsítője, Cabet.

Bár a francia materializmus egyik vonása a társadalmi élet jelenségeinek [illegible], itt sem ismerik még fel a társadalom fejlődéstörvényeit. Ugyanezt mondhatjuk el az utópista szocializmus legnagyobb képviselőiről: Saint Simon-ról, Fourier-ről, Owen-ről.

[illegible] filozófi-[illegible] alapvető [illegible]. Egyike:

sem ismerte fel, hogy osztályt képviselt. A filozófu-
sok nem ismerték fel, hogy a polgárságot képviselik.
Az utópisták nem ismerték fel, hogy a proletariátust
képviselik.

Mindketten az egész emberiséget akarták föl-
szabadítani. Mind az utópisták, mind a filozófusok
a tiszta ész és az örök igazságosság nevében
gyakorolták kritikájukat és hirdették reform-
jaikat. Az Ész birodalma azonban nem volt, hogy más
világ valósította a XVIII. századi filozófusok és a
XIX. század utópistái „örök" és „örök igaz-
ságainak". Ezekben azonban kifejeződött a polgári
világ ellentmondása, nyilvánvalóvá lett ellentmondása.
„A filozófusok mechanikus nézetei ugyan a Forra-
dalom előkészítő politikai és társadalmi
intézmények kibontakozó és elősegítő tényezőiként
hatottak."

E világ-élménnyel válik az utópistáktól Fou-
rier egyéniségét bizonyító [illegible] [illegible].
De ugyanakkor azt látták az utópisták, hogy „a
filozófusok eszméin alapuló ésszerű világ" épp oly
ésszerűtlen és igazságtalan, mint a feudalizmus és
a többi megelőző társadalmi forma, hogy „a
tiszta értelem és örök igazság csak azért
nem hatott eddig a világon, mert nem fedez-
ték föl őket" és „hogy eddig nem akadt lángész, aki
megtalálta volna az igazságot, most sem a törté-
nelmi fejlődés szükségszerűsége, hanem puszta vé-
letlenből született meg az az ember, aki felfedezte
és hirdeti. Előbb is születhetett volna s
ezzel a tévedések és a szenvedések ötszáz kínlel-
mes esztendejétől kímélte volna meg az emberisé-
get."

Hozzáteszem még a különféle utó-
pisták, a társadalom fejlődésének, a társa-
dalmi kérdések felfogásának és megoldásának
módja. Változatlanul áll ezzel a történelmi materia-
lizmus ellentéte. Ez a tudományos módszer új

[illegible] helyezte az egész társadalmat, a tár- [illegible] Engels [illegible] [illegible] volt a [illegible] [illegible] hatóvá a [illegible].

A [illegible] tudomány [illegible] tegyi, hogy az [illegible] [illegible].

Az Engels által kidolgozott [illegible] irodalom [illegible] [illegible] Marx és Engels óta tudjuk, [illegible] a társadalom [illegible] való kiszakítását. Az [illegible] kapitalizmus [illegible] erő [illegible] [illegible] ragadását forradalmi úton.

Addig [illegible] társadalom [illegible] a társadalmat [illegible] [illegible] mába.“

A [illegible] Kommunista [illegible] Párt(?) [illegible] [illegible] a Lenin és Sztálin által az új korszakban [illegible] alkalmazott marxizmus a kommunizmus megvalósítását a [illegible].

Ezzel adva vannak az [illegible] XVIII. századi filozófusok [illegible] nek [illegible] A filozófusok az [illegible] [illegible] uralmát [illegible] be Marx és Engels [illegible] emberiség [illegible] felszabadítása. A [illegible]

lizmus felépítése után a valóban emberi társadalom többé nem elvont fogalom, hanem valóság az osztálynélküli társadalom alakjában.

V. *A materializmus és a burzsoázia*

Amint a forradalmi proletariátus komolyan fenyegető hatalommá vált, a burzsoázia visszaemlékezett arra, milyen fontos szolgálatot tett egykor az Egyház és a vallásos hit a fennálló rend ügyének. Elhagyja forradalmár őseinek filozófiáját.

„A francia és a német burzsoázia számára nem maradt más hátra — írja Engels — mint hogy hallgatólagosan cserbenhagyja a szabadgondolatot, mint ahogy a tengerészeti fiatalember lopva elejti a meggyújtott szivart, amelyet hetykén magával hozott a fedélzetre. A „szabad szellemek" sorra jámbor külsőt öltöttek, tisztelettel kezdtek beszélni az Egyházról, dogmáiról, szertartásáról és alkalmazkodtak is ezekhez, amennyire éppen elkerülhetetlen volt. A francia polgárok kezdték megtartani a pénteki böjtöt, a német polgárok izzadva figyeltek templomi törzshelyeiken a végeérhetetlen protestáns egyházi beszédekre. Nem értettek többé egyet a materializmussal. ‚Die Religion muss dem Volk erhalten werden' — mondták —, meg kell hagynunk a vallást a nép számára, másképp nem menthetjük meg a társadalmat a teljes, végső pusztulástól."

Franciaországban, különösen a kommün óta, a reakciós polgárság tervszerűen „feledkezik meg" a materializmusról. Modern materializmus, marxizmus! Egészen a legutóbbi évekig a filozófiai kézikönyvek és lexikonok a „dialektikus materializmusnak" még létezését sem említik.

Csak a vulgármaterializmusról, illetőleg a pozitivizmusról tudtak. Ezeket a tanokat cáfolták „diadalmasan" az egyetemeket egyre inkább benépesítő

[illegible]
vetését és többé-kevésbé misztikus szemléleteket
[illegible]
[illegible]
rének döntő tényezőjét látta.

[illegible]
szerűen [illegible]
[illegible]
lyet Diderot [illegible]
[illegible]
hasonlóan [illegible]
[illegible]

„[illegible]
[illegible]
nem [illegible]

„[illegible]
[illegible]
csúfította. Hosszú volt, hosszú …"

Ez a [illegible] meg
akarták [illegible] volt
más, mint a [illegible]
sok [illegible] a XVIII.
század [illegible]
megmondani, hogy [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
könyvében a XVIII. [illegible] mate-
rializmust felejtette ki.

Amint [illegible]
lentmondásban, a [illegible]
misztika kell a népnek. [illegible]
[illegible]
[illegible]

A kapitalizmus [illegible]
[illegible] munkások
[illegible]

[illegible] birtoko- [illegible] a marxista [illegible] osztályok, [illegible] *[illegible]harc*, csak [illegible] durva hamisítás. Nyilvánvaló, [illegible] az osztályharcról akarja elterelni a figyelmet.

[illegible] elegendő annak [illegible] közötti küzdel- [illegible] hivatalos kép- [illegible] hirdeti, hogy [illegible] a fajok és [illegible] határát [illegible] — mondja. A [illegible] akadályozza [illegible] rendszere- [illegible] A demokra- [illegible] a tudománynak is [illegible] helyét a misztikának. A [illegible] ellen.

[illegible] az embereket a [illegible] tevékenység [illegible] akik alkal- [illegible] nevel ez a [illegible] van szó; [illegible] A nevelést [illegible] helyettesíti. A rend- [illegible] ember; az [illegible] való. A faji lélek, a „[illegible]", amelyet a nácik [illegible] oltani az [illegible] és arra [illegible] váljék a *robot-*[illegible] után a német nagytőke [illegible].

[illegible] az országot, [illegible] kiala- [illegible] felvilágosodás, az *Aufklärung*. Ez a

szó a német klasszikus filozófia és irodalom leg-
nagyjairól, [illegible] Kantot és
Goethét. [illegible] Goethe [illegible] mindig [illegible]
akart; [illegible] A [illegible]
[illegible]
nak. Így az [illegible]
hallgatják, [illegible]

A [illegible] sok
Szüksége volt a tudományra, [illegible] le
az Egyház [illegible]. Ma a [illegible]
sége a tudománynak; [illegible]

A XX. századi [illegible] azt hirdeti,
hogy [illegible] a [illegible]. A [illegible]
a misztika [illegible] a [illegible]
misztikájában [illegible]
akar a lelkekben, hogy megnyerje [illegible]

[illegible] tudja, [illegible] a
faj fogalmának [illegible] hogy nem
a „szőke, kékszemű, magasnövésű árjáról", ha-
nem a kapitalista-[illegible]
van szó. Nem [illegible] a [illegible] a
kékszemű, [illegible] nem szőke
szemű, [illegible] nem [illegible] hogy
csak árja [illegible]
nem létezik. Az [illegible] árja faj
nevében beszél és a [illegible] üzérke-
letet űznek.

A [illegible] nem [illegible] ne
a tényt, hogy [illegible]
Hiába árulja el a XX. századi [illegible] a
X. századi [illegible]
álló [illegible] a XX. századi [illegible]
ellen [illegible]
riatlan [illegible]
munkásait, [illegible] a [illegible]
[illegible]
kat, mindaddig [illegible]
kíméletlen [illegible] hogy

a [illegible] alapja megvalósítani. De ez a kíméletlenül gyarapodó [illegible] ellen, fordítja a dolgozó tömegeket, [illegible] [illegible] a kapitalizmus ellentmondásait, amelyeket a fasizmus nem old meg, hanem, ellenkezőleg, súlyosabbá tesz.

Hitlert is [illegible] a földi poklot a [illegible]. De a tömegek és a háború [illegible] tömegek [illegible] nem az egektől várják a segítséget.

A materializmus [illegible] a fennálló rendet [illegible] a [illegible]. A forradalmi proletariátus [illegible] a modern materializmust, a dialektikus és történelmi materializmust, amely a *Bolsevik Párt [illegible]* szerint „a kommunizmus és a marxista párt elméleti alapja".

Egyedül a kommunista pártok marxista pártok. A II. Internacionálé pártjai nyíltan megtagadták a dialektikus materializmust, pedig nélküle — láttuk — történelmi materializmus nincs. Mivel egyedül a dialektikus materializmus lehet csak a politikai akció tudományos alapja, ezért egyedül a mi pártunk tevékenysége alapul a tudományon. A mi pártunkban nem lehet szó arról, hogy döntő pillanatokban a legkülönbözőbb eredetű [illegible] kell [illegible] és [illegible]. A mi pártunk elhatározásait a tényeknek és a népmozgalmak [illegible] elemzése alapján határozza meg a [illegible]. A mi tudományunk hosszú [illegible] és e [illegible] legdöntőbb [illegible] a felvilágosodás filozófiája volt. Ezért vagyunk örökösei és folytatói.

S még egy más ok miatt is. Egyedül a mi pártunk végzi el [illegible] azt a munkát, amely a XVIII. században az enciklopédistákra hárult. Egyedül a mi pártunk terjeszti a tömegekben a [illegible], társadalmi és politikai kérdések tudo-

mányos ismerőről. A többiek [illegible] nél-kül, nem nevezik [illegible] hamut. Descartes szava szerint, „egy [illegible] get kínálnak neki, aranyként és gyémántként". S ez még a legjobb eset.

Ugyanakkor egyedül a mi pártunk [illegible] következetesen a tudományt [illegible] ben; ezért rokonszenveznek vele a francia tudomány és irodalom legjobb képviselői. A [illegible] nemcsak politikai [illegible] hanem létezik a fegyvert [illegible] tika előtt is. Nem hiába [illegible] a szellem is [illegible] a [illegible].

A gyáva és [illegible] egy osztály hanyatlását, amely már [illegible] forradalmár. A kommunista párt, a [illegible] járó erőinek pártja, [illegible] pártja. A mi pártunkban él a [illegible] enciklopédisták [illegible]. Igazi követőik vagyunk: [illegible] ben kibővül, eleven és [illegible].

George Politzer
a filozófia rendes tanára.

A FRANCIA FORRADALOM ÉS A TUDOMÁNYOK[1]

A francia forradalom mélységesen kihatott minden emberi dologra, így a tudományokra is. Ha nem is történt e rövid forradalmi időszak folyamán különösen számos és jelentős tudományos felfedezés, a Forradalom először megvalósította a kutatási intézmények és a tudományos oktatás új szervezését, másrészt kapcsolatot teremtett a tudományok és a nemzet érdekei között, harmadsorban pedig felszabadította a tudományos gondolkodást.

A modern természettudományok fellendülése három évszázaddal előbb kezdődött, az ipari és kereskedelmi burzsoázia kifejlődésével egyidejűleg és az egész feudális korszakon végighúzódó hosszú tespedés következett. A XV. század arab orvosai, koruk legkiválóbb természettudósai, még nem haladtak túl azon, amit már az ókori emberek is tudtak, például a tizennyolc századdal előbb élt Aristoteles. A keresztény országokban a helyzetet még rontotta az egyház befolyása: a szerzeteseknek nagy szerepük volt az antik kultúra megőrzésében, de szinte semmit sem tettek hozzá. Ha egyáltalán beszélhetünk ebben a korban haladó természet-

[1] A francia eredeti címe: La revolution française et les sciences. Megjelent a Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

megmaradt csak az alkimisták jóvoltából a mű-tásba, de ezek titokban dolgoztak, nehogy varázslás gyanújába kerülhessenek. A feudális társadalomnak nem volt szüksége tudományokra.

A XV. század végétől kezdve a helyzet másképp alakult. A polgárság meggazdagodásának alapjai: a nagy hajóutak, messzi országok felkutatása mind pontos csillagászati mérőeljárásokat kívántak meg és alkalmat adtak az első csillagászati távcsövek elkészítésére. Az egzotikus országokból nagyszámú, addig ismeretlen állatot és növényt hoztak, részint érdekességként, részint, mert valami hasznukat remélték; ugyanakkor a nagyítóüvegek egy másik alkalmazása, a kis mikroszkópok, megnyitottak a tudományos vizsgálódások számára a parányi élőlények világát: mindez rövid időn belül a természettudományok hatalmas fellendülésére vezetett. Az alkimisták tanulmányai az új ipari gyakorlatban alkalmazható eljárásokat szültek: gondoljunk például az arany foncsorozására, amelynek XVI. századi felhasználása az amerikai spanyol gyarmatokon megvetette a spanyol király gazdagságának alapját.

A renaissance tudományos mozgalma a XVI. században indul meg, a következőkben bontakozik ki teljesen. Az új tudományok, különösen a csillagászat szükségletei alakítják ki a matematikát. A szaktudományok eredményei új gondolkozási formákhoz vezetnek. Hadd idézzünk kapásból néhány nevet: Gutenberg, Rabelais, Galilei, Descartes, Pascal, Newton. A fizika csak a XVII. század óta lett igazi tudomány. Egyetemeket, múzeumokat, állatkerteket és növénytani intézeteket alapítanak Európa számos városában. A tudósok társaságokba tömörülnek és itt közlik egymással felfedezéseiket.

A XVIII. században mindezt továbbfejleszti a burzsoázia egyre nyilvánvalóbb gazdasági hatalma. Az állattan és növénytan odáig fejlődött

[illegible], hogy fokozatosan ki kell [illegible] az elméletek [illegible], amely [illegible] is alapjául szolgál. Végül a kémia igazi tudománnyá alakul és eltávolodik az alkimisták zavaros fogalmaiból. Nagyszerű tudományos eredmények születnek. Buffon, első határozottan ugyan, felállítja az élet fejlődésének elméletét. Az enciklopédisták koruk valamennyi ismeretének összegyűjtésére és értelmezésére törekednek, előkészítik az időt a materialista filozófiák kifejlődése számára. Mindenek iránt már [illegible] érdeklődik: a nemesség és a polgárság felvilágosodott köreiben sokan foglalkoznak [illegible] fizikával és a többi természettudománnyal: füvészkednek, különösen a Rousseau-rajongók; a jó társaság fizikai tanfolyamokra jár, pl. Nollet abbéhoz, aki [illegible] és más érdekes jelenségekkel [illegible] kísérleteket. Lavoisier, a jómódú [illegible] fiatalember veti meg a modern kémia alapját.

Nemcsak a politikában, hanem tudományos téren is időszerűvé vált a dolgok új rendezése a francia forradalom előestéjén. A tudományos intézmények nem voltak [illegible] az új szükségletek ellátására és elavultak [illegible] akadályozta a tudományok fejlődését, amint a politikai intézmények [illegible] jellege hátráltatta a gazdasági kibontakozást.

Találunk pl. Párisban egy Királyi Állatkert nevű, XIII. Lajos által alapított intézményt. Itt elevenen [illegible] országok érdekes állatait és növényeit. Az Állatkerthez tartozott az úgynevezett Királyi Természetrajzi Gyűjtemény; itt ugyancsak az országokból való példányokat helyezték el és osztályozták. Működtek ugyan az említett intézményekben [illegible] jó természettudósok, de túl kis számban voltak egyre növekvő feladataikhoz képest. [illegible] hogy az Állatkert irányítását a király természetesen udvaroncai közül kinevezett

felügyelőre [illegible]. Megtörtént, hogy a felügyelő jó természettudós volt, [illegible] Buffon, [illegible]ben [illegible]. [illegible] elhagyta állását [illegible] tudatlan ember követte: Angiviller [illegible] Billarderi-ről. [illegible] az Állatkert és a gyűjtemény fejlődését, nem annyira [illegible], mint inkább a [illegible]. [illegible] kedő [illegible]; pl. halomra nélkül [illegible] állatokat, hogy kellemesebb [illegible] nyújtsanak.

Az Állatkert [illegible] hogy valami nincs rendjén, de csak 1790-ben tudták megindítani a maguk [illegible] a [illegible], amely az Állatkertnek Nemzeti Természettudományi Múzeummá való átalakításához vezetett. [illegible] adott erre alkalmat, [illegible] katársuk [illegible] 1790 júniusában [illegible] ütletek kidolgozásával bízták meg a felügyeleti bizottságot, amely a [illegible] megvizsgálta az állatkert [illegible] állás [illegible] volt. Az egyik [illegible] a híres Lamarck, a [illegible] töltötte be. Az [illegible] a Nemzetgyűlés előtt tiltakoztak és utaltak arra, hogy [illegible] felügyelői állás [illegible] nagyobb megtakarítást is eredményezne, hiszen a felügyelő évenként [illegible] kapott. Az állatkerti természettudósok [illegible] kértek arra, hogy reformtervezetet készíthessenek intézetük átalakítására. 1790 augusztusában [illegible] tek a terv kidolgozásán, [illegible] a felügyelő megjelent a király [illegible], [illegible] választottak [illegible]. [illegible] személyében. A második [illegible] La Billarderie felügyelő [illegible], a harmadik [illegible]től kezdve nem [illegible]. A [illegible]-

[illegible] egy[illegible] [illegible] az meg[illegible] és az [illegible] a [illegible] forradalom, míg ott egy ideig elakadt. Csak a Konvent vezette el megvalósítását 1793 júniusában. Így alakult meg a Nemzeti Természetrajzi Múzeum. Itt nem volt többé [illegible] felügyelő [illegible] az [illegible]et, amely eddig az [illegible] természet[illegible] került [illegible]: [illegible] professzori [illegible] [illegible]. [illegible] egészítették ki [illegible] útján és maguk között választották utódjukat. A tananyagot megháromszorozták; a már 1793 előtt említett három tanszékhez, a kémiához, a növénytanhoz és [illegible] két továbbit csatoltak: a gerinctelen állatok [illegible] anatómiát, és végül [illegible]. A [illegible] a [illegible]lók [illegible] [illegible] fejlődött. [illegible] a [illegible], amelynek a Konvent [illegible] talajt [illegible], [illegible] természetrajzi [illegible] megszervezésével [illegible] újonnan alapított központi iskolái, a mai [illegible] számára.

Látjuk, a Múzeum [illegible] reformot a Konvent valósította meg. A nagy forradalmi akció [illegible] [illegible], az állatkerti [illegible] [illegible] a királyi [illegible] elé. Az [illegible] jelentékeny [illegible] volt a természet[illegible]oknak. Ám itt [illegible] a forradalom elvi [illegible]. Hanoi [illegible] művében, a *Francia Nemzet Történetében* [illegible] nem átallotta azt írni, hogy [illegible] a forradalom múlt[illegible], ha a természettudományok nem pusztultak el. Most látjuk, hogy valójában a legnagyobb [illegible] tette nekik.

Ugyanez a szerző azt is szemére veti a forradalomnak, hogy megszüntette az *Académie des Sciences*-t, az Ancien Régime [illegible] intézményét, amelyet még Colbert alapított 1666-ban. A Konvent valóban hozott 1793 augusztus 8-án egy

rendeletet, amely feloszlatta az összes akadémiákat, irodalmi és tudományos társaságokat; könyvtáraikat és gyűjteményeiket a [illegible]tolta. De el kell ismernünk, hogy ezt a rendszabályt elegendő mértékben megmagyarázza az *Académie des Sciences* multja és szervezete. Tagjainak nem voltak egyenlő jogaik, öt különböző osztályokba voltak sorozva, ezek közül némelyik még szavazati joggal sem járt. Az Ancien Régime alatt az első osztály műkedvelő nagyurakból, a király által kinevezett udvaroncokból állt; csak ezek lehettek elnökök vagy alelnökök. A forradalom eltörölte az akadémiát és jól tette. Különben 1795-ben újjászervezték a mai *Institut de France* alakjában, az új és egészségesebb alapokon nyugvó Természettudományos Akadémiával együtt.

De a tudományos élet régi keretei nem elégítették ki többé az élet-halálharcban álló és mindenféle kérdéssel szembekerülő új rendszer szükségleteit. Katonai szempontból salétromra volt szükség: új ágyúöntési eljárások, új fegyverek kellettek, tökéletesíteni kellett technikai felfedezéseket, amelyek egyszer már beváltak a gyakorlatban, például a katonai léghajózást és a Chappe-féle optikai távírót. A kereskedelem szükségletei a súly- és mértékrendszer egységesítését követelték. Általános érvényre emelték a tizes rendszert, új mértékrendszert teremtettek. Maga a méter meghatározása, amely a földgolyó nagyságviszonyain alapult, új csillagászati mérőeljárásokat kívánt meg. Ezek és még más kérdések a kutatások egész sorozatához vezettek. Itt csak a súly- és mértékrendszer egységesítésének munkálatairól akarok beszélni.

Ezt az egységesítést 1789-ben számos panaszfüzet követelte, hiszen a különböző vidékeken különböző mértékegységek voltak használatban, sőt, bizonyos egységeket nem a tizes rendszer szerint osztották, és ez bonyolulttá tette a számításokat.

Mindez sok kényelmetlenségre és időpazarlásra vezetett a kereskedelemben. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés már 1790-ben elfogadott egy egységesítési tervezetet. Arra törekedtek, hogy a reform ne korlátozódjék a francia határokra (ugyanezt az egyetemességet akarja kifejezni az Emberi Jogok Kiáltványa is), sőt, ezért olyan mértékegységeket akartak választani, amelyeknek meghatározása minden ember számára egyaránt érvényes. Egy bizottság, amelynek a nagy Borda, Lagrange, Laplace, Monge és Condorcet voltak tagjai, alapegységül a negyedföldi meridián tízmilliomod részeként definiált métert vette. Az 1791 március 30-i törvény elrendelte a szükséges csillagászati műveleteket, elsősorban Dunquerque és Barcelona szélességi különbségének megállapítását. Ezt a munkát két csillagász: Délambre és Méchain 1792-től 1799-ig végezte el. A III. évi germinal 18-i törvény, anélkül, hogy megvárta volna ennek az eljárásnak befejezését, meghatározta a méterrendszer valamennyi egységét és Lefèvre—Gineau fizikus megállapította a kilogramm viszonyát a különféle használatos súlyegységekhez. A munka befejezése után a direktórium felhívhatta az összes civilizált nemzeteket, hogy vegyenek részt a rendszer végleges felállításában. Ebben az időpontban csatlakozott Spanyolország, Dánia, Sardinia, Toscana és az olasz testvérköztársaságok. Tudjuk, hogy azóta a világ majdnem minden nemzete átvette a méterrendszert használhatósága miatt s így siker koronázta a forradalmárok azt a vágyát, hogy az egész emberiség számára dolgozzanak.

Mindez a tudománynak a közjó iránti érdeklődését mutatja. A polgári, ipari fejlődésnek technikusokra is volt szüksége. Így alapították meg 1794-ben [illegible] az Ecole centrale de Travaux Publiques-t, amely később az Ecole Polytechnique nevet vette fel és sok kitűnő tudós, katonatiszt és

[illegible] a Conservatoire des Arts et Métiers-t.

Ez utóbbi intézmény gép- és munkaeszköz gyűjteményének magja az a gépgyűjtemény volt, amelyet a híres Vaucanson [illegible] a királyi kormányzatnak hagyott örökségül. Miután különböző hozzájárulásokkal gyarapodott, a Konvent a III. évi vendémiaire 12-én alapító határozatában a Conservatoire des Arts et Métiers-nek [illegible]. A határozat szerint [illegible] a feltalált vagy tökéletesített eszközök és gépek eredeti példányait a Konzervatóriumban kell elhelyezni és ugyanott magyarázó előadásokat kell tartani a tudományok és mesterségek [illegible] szerszámok és gépek szerkesztéséről és használatáról. Ebből a célból három demonstrátort és egy rajzolót helyeztek oda, [illegible] együtt. Láthatjuk, milyen [illegible] érdeke fűződött ehhez az alapításhoz a hatalmon lévő burzsoáziának és a születő proletariátusnak.

[illegible] még néhány, részben vagy teljesen tudományos célú, [illegible]: a *Mértékhivatalt*, a *Bibliothèque Nationale*-t, az *École Normale Supérieure*-t, több orvosi főiskolát. A tudományos oktatás fejlesztésére irányuló törekvés a középiskolai oktatás szervezését is áthatotta. A megyei [illegible] több helyet kaptak a konkrét tudományok, mint az Ancien Régime kollégiumainak tantervében, ezzel szemben csökkent a latin és a görög jelentősége. Már láttuk, hogyan szervezték meg a Múzeum [illegible] a konkrét tudományok [illegible]. Felismerték, hogy [illegible] gyűjteményeket a központi iskolák számára. S még ezek után [illegible] a forradalmat [illegible] [illegible]

Ne felejtsük el, hogy a tudományos alapítások idején a Forradalom válságos helyzetben volt: háborút viselt csaknem egész Európa ellen, hátában a vendéei és girondista lázadóktól. De a montagnardok által vezetett Konvent nyugodt biztonsággal iskolákat, gyűjteményeket, könyvtárakat alapított. Mutatja ez azt, hogy a népuralom a legnagyobb veszély közepette sem téveszti szem elől a tudomány és a művészet szempontjait. E példát láttuk az 1871-es kommün, az 1918-as szovjet hatalom és a szovjet kormány három harcos éve.

A Forradalomnak gyakran szemére vetik ellenségei a nagy kémikus Lavoisier halálát. Igaz, ez minden bizonnyal veszteség volt a tudománynak. De ne feledjük el, hogy Lavoisier nemcsak kémikus volt, hanem adóbérlő, a királyság gazdasági intézője s ebben a minőségében keményen zsarolta a népet. Ezzel szemben hány igen kiváló tudós töltött be fontos tisztséget: Monge, a matematikus, miniszter volt, két kémikus: Fourcroy és Guyton de Morveau a Konvent tagjai; élvonalbeli tudósok, mint pl. Lagrange, Berthollet, Vauquelin, Haüy, Jussieu, Brongniart, Lacépède és sokan mások hűségesen szolgálták a köztársaságot. Bichat-t, az anatómust 20 éves korában nevezte ki a Konvent a párisi orvosi főiskola professzorává és ez a választás annyira szerencsés volt, hogy Bichat még nem harminc éves korában teljesen új alapokra fektetett több tudományt. Külön említsünk meg három nagy természettudóst: Lamarck-ot, Cuvier-t és Geoffroy Saint-Hilaire-t. Láttuk, hogy az első 1789-ban tudományos állást töltött be a Királyi Növénykertben és most ez a megfelelő is veszélyeztetve. A Forradalom nevezte ki múzeumi professzorrá, a Forradalom teremtette meg lángeszű alkotásainak összes feltételeit. A szintén fiatal Cuvier-t és Geoffroy Saint-Hilaire-t [illegible] a Konvent a Múzeum [illegible]

tudására. És a három forradalom hozta meg a XIX. század elejének nagy tudományos fejlődését. Ha csak azt vesszük tekintetbe, hogy egyedül az élettudományok terén hányat [illegible] alatt professzorrá nevezte ki a forradalmi kormányzat ezt a három embert és Richard-t, el kell ismernünk, hogy nagy szolgálatot tett a biológiának.

Igazságtalanságot követnénk el, ha elfelejtenénk, hogy amint anyagilag a forradalom tette lehetővé Lamarck és Geoffroy Saint-Hilaire számára a későbbi fejlődéselméletek kifejlesztését, a forradalom teremtette meg ennek erkölcsi feltételét is. Tudományos és objektív értelemben az élő fajok evolúciójának elmélete, mai meggyőződésünk szerint az emberi szellem egyik legszebb és legvalóságosabb vívmánya, kiérlelővé vált már a XVIII. század folyamán, hiszen akkor elég szót ejtett már [illegible] az állati és növényi ősformákról. Buffon természetrajzában körvonalazta, Diderot a maga teljességében sejtette meg ezt a gondolatot. De túlságosan nyilvánvaló volt ellentéte a fennálló renddel és a vallási előítélettel. Buffon a Sorbonne teológiai karának intésére visszavonni kényszerült. Midőn Lamarck 1809-ben szilárdabb tudományos alapot adott magának az elméletnek, még mindig volt társadalmi [illegible], [illegible]. De legalább nem állt szemben egy hivatalos hatalommal, amely személyes biztonságában fenyegethette volna. Közben ugyanis a francia forradalom bevitte a gondolatszabadság győzelmét.

A francia forradalom [illegible] hatalmának jogvédője, [illegible] véghez. Kiszabadította a tudományokat egy meghaladott társadalmi rendszer bilincseiből, szoros kapcsolatba [illegible] a tudományt és a népet. Napjainkban a fasiszta reakció egyszerre, ugyanúgy [illegible] [illegible] a tudomány [illegible] 1789 [illegible] [illegible].

Amint a nagy francia forradalom idején, ma is diadalmaskodni fog a multnak akadályain a tudomány és a nép egységfrontja, meg fogja valósítani nagy forradalmáraink álmát az emberi testvériségen, a szabadságon, a tudományon alapuló társadalomról.

Marcel Prenant
a Sorbonne tanára.

A FRANCIA FORRADALOM ÉS A SZÉPMŰVÉSZETEK[1]

A francia forradalom százötvenedik évfordulójának szerény megünneplése nem különbözik módszerében a hasonló történelmi megemlékezésektől. A művészi dokumentumok segítségével idézhetjük fel ezt a kort is, amely Goethe szerint „a világtörténelem új szakaszát“ nyitja meg.

A legtöbb művészettörténész elhallgatja vagy félreismeri ezeket a dokumentumokat, pedig ugyanannak a belső erőnek tanúi, amely megnyilatkozott a nagyrészt még ma is élő emlékművekben és intézményekben.[2]

A Forradalom művészei természetesen éltek a Forradalom előtt is és utána is; csupán ezért a

---

[1] A francia eredeti címe: La revolution française et les beaux-arts. Megjelent a Cahiers du Communisme 1939 júliusi számában.

[2] A forradalmi periodusról egyetlen forrásmunkánk van: François Benoit: „A francia művészet a Forradalom és a Császárság idején“. Sajnos, összekeveri a Császárság és a Forradalom alkotásait. Nem választja külön azokat az alkotásokat, amelyek a Forradalom szellemében keletkeztek, azoktól, amelyek ellene irányulnak. Kívánatos lenne ezt a területet materialista módszerrel s a marxista kutatás már eddig is elért eredményeinek segítségével megvilágítani. F. Benoit már 1897-ben panaszkodott a rendelkezésre álló adatok szegénységéről és töredékes jellegéről; az ő erőfeszítése figyelemreméltó.

XVIII. és a XIX. században tárgyalják őket élet-rajz [illegible]. [illegible] művészettörténet [illegible] [illegible] az egyes műalkotásnak és az [illegible] [illegible] és történelmi feltételek [illegible] [illegible] s így elhallgatják a művészi fejlődés [illegible] szempontjából döntő éveket.

Következésképpen félreismerik az új társadalom, a XIX. század művészeinek [illegible] élményforrásaiban és [illegible] [illegible], hanem még technikájukban is [illegible] befolyását. [illegible] sor került az [illegible] és hamisan általánosító vélemény revíziójára: [illegible] kellett ismerni a francia forradalom jelentőségét a szépművészetek alkotómunkája és fejlődése szempontjából.

A szépművészetek helyzete a Forradalom előtt

Éppen a Forradalmat megelőző és előkészítő években a francia társadalomnak a művészetet befolyásoló és [illegible] része, vagyis az udvar, a nemesség és a [illegible] nagypolgár a művészetet hatalma jelének, [illegible] [illegible] és élvezeti eszközének tekintette, a művészeket pedig a lakájaiknál [illegible] [illegible] és [illegible] befolyású szolgáknak.

Csak a Királyi Festészeti és Szobrászati Akadémia, vagy az Építészeti Akadémia tagjai számíthattak [illegible] [illegible] megrendelőkre. A hivatalos [illegible] [illegible] a [illegible] tekintélyüket féltékenyen [illegible] [illegible] régi tanítványai előtt nyitották meg kapuikat. Az egyéni [illegible] kívántak s így nem fejlődhettek ki [illegible] sajátos képességei.

A [illegible] megismerése [illegible], a mester-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

részesült is és előírta előbb a [illegible] iskolá-
[illegible] tudásukon kívüli világot. [illegible] csak
[illegible] a megkezdett rajzaik; [illegible] A Forradalom
előtt csak a királyi Akadémia szalonjaiban kiállító
művészek remélhettek sikert. A nagy Akadémián
kívülálló művészek csak az Académie de Saint Luc
és az Académie de Jeunesse révén állíthattak ki.
De még a Saint Luc esetében is föltétel volt a tag-
ság: a céhhez kellett tartozni. A [illegible] festé-
szetben az ismert [illegible] vonalból; [illegible]
ellenszegültek minden újításnak, minden kezdemé-
nyezésnek azon az úton kívül, amelynek érvényesü-
lésüket köszönhették. Innen származik a [illegible]
XVIII. századi művész számára [illegible].
Eleinte arcképfestők, címerfestők, illusztrátorok,
kapualji díszletfestők, [illegible] és [illegible]
ügyességgel [illegible] ki a [illegible], melyek
üres könnyedsége ma is megtévesztően hat.

Egyébként a Forradalom előtt nem voltak még múzeumok. A művészek csak mesterük műtermében sajátíthatták el technikai tudást, mesterükön kívül csupán [illegible] régi és külföldi művészt ismertek, akiknek alkotásait néhány műkedvelőnél láthatták. Csak a Forradalom tette lehetővé, hogy a művészek az addig udvari, egyházi, kolostori és magángyűjteményekben felhalmozott műkincsek példáján keresztül elsajátíthassák a történelmi fejlődés tanulságait.

A filozófusok és az enciklopédisták is felrázó erkölcseikkel javították a művészek helyzetét. Több elismerésre, megbecsülésre tettek szert [illegible] révén, az uralkodó [illegible] divatjával [illegible].

Az ókori Rómában, [illegible] végzett archeológiai [illegible] alakultak ki, amelyeknek ellentmondott a társadalom belső [illegible]. Valamennyi nyíltan szembehelyezkedett a XVIII. század [illegible] a [illegible] hatalmával,

amelyet [illegible] meg-
oldani [illegible]

Ma [illegible] Win-
ckelmann és Goethe [illegible] és
Kant [illegible] a Quatremère de Quincy és
Emeric David [illegible]
rekké, de [illegible]
muk [illegible] mint az [illegible]
körök kísérletei a javak [illegible] és az ember
társadalmi [illegible] megálla-
pítására. Itt is [illegible] a forradalom előtti
idők érdeklődése a művészet [illegible], különösen
társadalmi jelentősége, nevelő szerepe és civilizá-
ciós küldetése iránt: [illegible] a művészet
elvben már [illegible] le.

Csak a Forradalom [illegible] a
művészetnek, művészeti [illegible] csak a
Forradalom [illegible] a művészet [illegible]
érzékenység és tudatosság kifejlődését. Így [illegible]
hatott csak meg az [illegible]
a XIX. századi [illegible]

A forradalom művészeti intézményei

A Forradalom előtti idők [illegible] már ha-
tározatlanul, de ugyanakkor [illegible]
kult egy [illegible] a művészet
kapcsolatáról, valamint a [illegible]
művészek életének [illegible]
azokban is [illegible] hogy
az Ancien Régime [illegible]
Polgári [illegible]
cseréljék fel.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1790 decem-
berében [illegible]
a műkincsek [illegible]

egyházi javak kezelésére kinevezett bizottságokhoz. Az 1791 augusztus 21-i rendelet megszüntette a Királyi Akadémia szalonjának kiváltságát és egyúttal biztosította a kiállítási jogot a francia és az idegen művészek számára. Befejeztette a Sainte-Geneviève templomot és Nemzeti Pantheonná alakíttatta.

A Törvényhozó Nemzetgyűlésnek egy érdeme volt ezen a téren: megóvta az elhanyagolt műemlékeket a pusztulástól és a nyerészkedőktől.

De a művészképzésre és a közízlés kialakulására legnagyobb hatással a Konvent tevékenysége volt. Egyrészt múzeumokat alapított, másrészt megszervezte a szakoktatást.

Az a gondolat, hogy a mult remekműveit a közönség rendelkezésére kell bocsátani, már a XVIII. században megszületett: az Enciklopédia hangot is adott ennek. De nem járt sikerrel sem Lenormant de Tournehem 1750-es, sem d'Angivilliers 1775-ös kezdeményezése. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1791 július 26-án elrendelte a tudományos és művészi szempontból értékes műemlékek összegyűjtését a Louvre és a Tuileries területén és utat mutatott a Konventnek, amely 1792 szeptember 27-én kimondta a Louvre átalakítását múzeummá. A II. év brumaire 28-án (1793 november 18) nyílt meg a közönség előtt.

Ez az első *„Louvre"* távolról sem volt tökéletes. Sok mű hiányzott belőle: ezeket a különböző királyi kastélyokban felejtették. Elégtelen volt a rendelkezésre álló térség is; sok helyet foglaltak még el a régi királyi udvar élősdi intézményei. Csak 1794-ben, a régi Akadémia kiűzése után, foglalhatta el végre ennek termeit. A III. év floréal havában hozzátartozott a *„Salon Carré"*, az *Infánsnő kertje*, az *Apolló-csarnok*, az *Antik-Galéria* és a nagy vízparti csarnok.

Igazgatták először egy *„Múzeumi Bizottság"*

került kezelés [illegible] egyes festményeit. [illegible] egy- [illegible] Vernet [illegible] Kisebb a 11. [illegible] évben 22-én kezdte a Múzeum. Konzervatórium volt, így elsőként a tulajdonképpeni konzervá- [illegible] nyeim. [illegible] évvel [illegible] [illegible] ták. [illegible] A múzeum [illegible] nem volt hiányos [illegible] a múzeum [illegible] Ezenkívül [illegible] számlálókat [illegible] is követ- ték el. A múzeumrendezés ma is [illegible] eredmé- nyekhez [illegible] a [illegible], mind a [illegible] szempontjából.

A [illegible] az V. évben a „*Musée central des Arts*" (A Művészetek Központi Múzeuma) nevet vette fel. Ezen kívül a Konvent mellett még a Luxembourg-palotában és Versailles-ban a „*Musée spécial de l'École Française*".

A [illegible] egyik [illegible] intéz- ményben volt [illegible] Alexandre Lenoirnak, az addig [illegible] képező mű- kincsek egyik [illegible] Lenoir gyűjtötte össze a Petits-Augustins-kolostorban volt „Mon- [illegible]" az „[illegible] Múzeum-[illegible]" [illegible] a Konvent [illegible] 179[illegible] [illegible]-i határozatában. A [illegible] [illegible] IV. évben a „*Francia Emlékek* [illegible] *Múzeuma*" nevet vette fel s bár a Köz- ponti Múzeum [illegible] Louvre, a Pantheon és a Saint- Denis Múzeum [illegible] megcsonkította, állandóan gyarapodott. Végre 1811-ben több mint 500 időrendi sorrendben [illegible] műemléket találunk benne.

Ha a központi intézményeken kívül még a „*Ke- rületi műhelyek*" alapítására is gondolunk, ezt az 1790 [illegible] [illegible] rendelete [illegible], akkor [illegible] meg [illegible] a [illegible] vá- lalkozóinak [illegible] jelentőségét. Toulouse kapta az első ilyen intézményt: az 1793 december 12-i rendelet alapította a „*Musée du Midi de la Ré-*

gyűjteményeiből. 1793 augusztusában nyitották meg. A VIII. év fructidor 14-i konzuli határozat vidéki múzeumokat is megjelölt, így a tanulmányi cél így alakult meg a Louvre mellett gyűjtemény Lille-ben, Nancy-ban, Strassburg-ban, Lyon-ban, Rouen-ban, Marseille-ben, Toulouse-ban, Bordeaux-ban, Nantes-ban, Dijon-ban, Caen-ban, Rennes-ben, Brüsszel-ben, Mayence-ban és Genf-ben, később sorra került Grenoble és Montpellier. Valamennyi múzeumot kezdettől fogva állami ajándékokkal bővítették ki.

A művészoktatás terén a Forradalom egészen konzervatív és demokratikus szemmel lépett fel. Eltörölte az akadémiákat, de megtartotta legfőbb intézményüket, a modellrajz oktatását. Másfelől egész országban rendszeresen terjesztette ki a rajztanítást, beillesztve azt az *École Centrale* (központi iskolák), valamint az *École Centrale des Travaux Publics* (Közmunkák központi iskolája) tantervébe és utalták az egyházi iskolák tantárgyai közé. [illegible] művészeti főiskolák, például a *festészeti és szobrászati akadémia*, az *építészeti akadémia*, helyettesítették a vidéki akadémiákat. Továbbá be is rendezték egyes mesteriskolák, sőt újak is [illegible] tanfolyamokat szerveztek.

Végül az állam a művészet szervezeti kérdései iránt is érdeklődött a kormány 1793 júliusában a *Commune des Arts* (Művészeti Tanács) megalakításával, amelyben Davidnak volt nagy szerepe. Ez a testület a forradalmi művész fogalma. A Tanácsot a Konvent feloszlatta és a II. év germinal 1-én, Dupont javaslatára, megalakításával, a *Népi és Köztársasági Művészeti Társaság* helyettesítette. E hó 11-én a szalonok választmány tagjait megválasztották a *Nemzeti Művészeti Klubját*. Ennek az egyesülésnek helye a Louvre volt. Ezek nagy szerepe az állami támo-

salon és egyes tagjai, pl. David, Vergnaud, Wicard, Chaudet, Prud'hon, Gérard, Vigée-Lebrun, Isabey, stb. tekintélye.

A III. év thermidor 3-án a Konvent, régebbi számítást megváltoztatva, megalapította a „Tudományok és művészetek Nemzeti Intézeté"-t: ebből lett később az Institut National. Ugyanaz a szakosztály foglalkozott a képzőművészettel, mint amelyik az irodalommal.

A Népnevelési Bizottság irányítója és ellenőrzője a Tudományos és [illegible] szakosztály volt, 1793 szeptemberétől. Tagjai között ott voltak David, Guyton, Monge, Thomas Lindet, Grégoire, Mathieu, Lakanal, Chénier. Állandó támogatást kapott a Konventtől, a Jóléti bizottságtól és a párisi községtanácstól; [illegible] egyenesen a [illegible] kivételes volt.

„Valóban [illegible] a csodálattól — jelenti ki E. Benoit — a Forradalmi kormányzat [illegible] legkiválóbb [illegible] látta. Köztudomású, hogy a thermidor utáni időben hirtelen [illegible] a [illegible], amely [illegible] akarta helyezni, a [illegible] pártot, [illegible] a tudósokat, [illegible] a tények, hogy [illegible] a valóság tényszerűsége. ifjú Mathieu [illegible] hirdette, hogy a művészetekkel, a tudományokkal és a filozófiával szemben a Forradalomnak kötelességei vannak: mindent meg kell tennie értük!"

Ez az egy állásfoglalás méltóan fejezi ki annak a szerepnek a jelentőségét, amelyet a művészetek a mindennapi élet kialakításában betöltenek; [illegible] a Forradalom minden [illegible] művészeti téren. Alapjaira építették — azt hangsúlyoznunk kell —

[illegible] Forradalomnak [illegible]

A Forradalom és a művészek

[illegible]
livre-t osztottak ki.

[illegible]

A XVIII. [illegible] mint Vien [illegible]

[illegible]

[illegible]

szemben?

[illegible]

koztak.

[illegible]

Brüsszelben, 1825-ben.

[illegible]

[illegible] [illegible] fest, vagy [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] után [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 17[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ben állott.

Fragonard [illegible] szerepet játszott a Forradalom idején. 1732-ben [illegible]. 1793-ban [illegible] [illegible] [illegible], de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] és a Muzeum [illegible] [illegible].

Greuze (1725—1805) [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] a Forradalmat, amely feloszlatta az őt addig háttérbe szorító királyi Akadémiát. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] pierre, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Az Ancien Régime [illegible] közül lett még néhány [illegible] a Forradalom [illegible] [illegible] eszméinek [illegible], vagy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (17[illegible]—17[illegible]), [illegible], [illegible] le [illegible] (17[illegible]—17[illegible]), Robert Lefèvre (1755—1830), Hennequin (1763—1833) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] megörökítése [illegible] [illegible] [illegible] hivatalos tevékenységet [illegible] a [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Debucourt (1755—1832), Hubert Robert (1733—1808), Moreau (1741—1814), Vincent (1746—1816), az ifjabb Lagrenée (1740—1821). Gamelin (1735—1803).

Mások, kik nem [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] és [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], vagy éppen megkönnyítette pályafutásukat a művészetpártoló forradalmi kormányzat [illegible] [illegible] pl. Regnault (1754—1829), [illegible] (17[illegible]—18[illegible]), Gérard (1770—1837), Gros (1771—1835), Swebach (1769—1823), új irányukkal együtt [illegible] [illegible] [illegible] fejlődnek ki. [illegible] (17[illegible]—18[illegible]) [illegible] [illegible] [illegible]szert, kinek művei a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tudásáról, mint [illegible] [illegible] tanuskodik.

[illegible] [illegible] és csoportokat ábrázoló művészekhez [illegible] [illegible], pl. M[illegible]. Alix, Levachez, Demarteau, Albin, Coqueret, Coppia és Debucourt.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Forradalomban mint festő; [illegible] is ihletett meg [illegible]. Chaudet (1763–1810) és Bosio (1768—1846) inkább a Császárság korához tartozik. De Pajou (1730–1809) és Chinard (1756–1813) a Forradalom szobrászai. Houdon (1741–1828), minden idők egyik legnagyobb szobrásza, páratlan [illegible] [illegible] képmásokat készített a forradalmi idők nagy személyiségeiről is [illegible] előbb a [illegible] és az [illegible]ról.

A [illegible] volt forradalmi korszaknak nem volt sem ideje, sem alkalma az építkezésre. Az építészek, akik nagyobbára klasszicista nevelést kaptak, a [illegible] római klasszicizmusába próbáltak új életet lehelni. De a technikai eszközök elégtelensége — a fémszerkezet bevezetésének hatása még nem érezhető művészi tekintetben — elzárja az építészet elől az új társadalmi osztály lendületét [illegible], [illegible] utal. A XIX. század elején [illegible] [illegible] [illegible] dicsőségének szolgálatára [illegible] a nagy múlt ünnepélyeire kell szorítkozni s így megmarad hideg múzeum íze.

Összefoglalás

Nem akarjuk tovább nyujtani ezt az amúgyis [illegible] száraz és egyhangú, vázlatos ismertetést.

Pedig hasznos lenne jobban feltárnunk a Forradalom művészeinek életét, hogy időtálló emberi jelentőségüket valóban értékelhessük oly kevéssé ismert [illegible] [illegible] ezen a téren.

A [illegible] [illegible] színvonalának emelkedése a [illegible] alapítása, az oktatás kifej-

lesztése és demokratizálása, a kiállítási szabadság — mindez jelentős mértékben átalakította a művészek életfeltételeit, új irányt szabott érdeklődésüknek és lehetővé tette a technikai kísérletezést, a XIX. század gazdag fejlődésének alapját. Az új gazdasági körülmények közé került közönség pedig kifejleszthette ízlését a múzeumok tarlatain.

Láttuk: a Forradalom jelentősége a művészet fejlődésében nem oly elhanyagolható, amint azt a legtöbb műtörténész szándékos hallgatása el szeretné hitetni. Éppen ellenkezőleg: a Forradalom érdemei jelentősek, annyival is inkább, mert olyan kevés idő és lehetőség állt rendelkezésre. Ezen a téren is időtálló művet alkotott: mint a többi forradalmi intézmény esetében, itt is csupán meg kell szabadítanunk alkotásait a kapitalista kötöttségektől, amelyek végső fokon úgy sem árthattak nekik.

Ma, midőn a fasiszta rendszerek, a kapitalizmus beteges elfajulásai, kiüldözik a művészeket és megsemmisítik műveiket, bensőleg meg kell újítanunk magunkban őseink 1789-es és 1793-as kulturális szenvedélyének nagy példáját. A Kommunista Párt, a francia forradalmárok legjobbjainak hivatott örököse, szintén méltó helyet szán a művészeknek abban a nevelő munkában, amellyel a munkásosztályt előkészíti a szocialista társadalomra.

Joseph Billiet
a Nemzeti Múzeum tanársegéde.

TARTALOM

Maurice Thorez: A százötvenedik évforduló . . . 5
Jean Bruhat: A francia forradalom és a néptömegek 11
Étienne Fajon: A munkásosztály az 1789-es forradalomban 32
Paul Bouthonnier: A parasztok a forradalomban . 49
Jacques Solomon: A forradalom pénzügyei . . . 73
Gabriel Peri: A forradalom és Európa 106
Jacques Duclos: A külföld összeesküvése a francia forradalom ellen 124
George Politzer: A felvilágosodás és a modern gondolkozás 146
Marcel Prenant: A francia forradalom és a tudományok 179
Joseph Billiet: A francia forradalom és a szépművészetek 190

7.— Ft

TUDOMÁNY ÉS HALADÁS

A Szikra nagysikerű könyvsorozata

Minden kötete egy-egy magyar vagy külföldi tudós alapvető munkáját tartalmazza, közérthető előadásban

1.	Rudas László:	Marxizmus és természettudomány
2.	Marcel Prenant:	Darwin
3.	Andics Erzsébet:	Munkásosztály és nemzet
4.	Georges Sadoul:	Az atom titka és hatalma
5.	Molnár Erik:	A szocializmus történetéből
6.	J. B. Haldane:	A marxizmus filozófiája és a tudományok
7.	Szabó Árpád:	Sokrates és Athén
8.	Sz. I. Vavilov:	Isaac Newton
9.	Alexits - Fenyő:	Matematika és dialektikus materializmus
10.	N. A. Dobroljubov:	Orosz realizmus (Goncsárov, Turgényev és Osztrovszkij)
11.	James S. Allen:	A monopolkapitalizmus és a béke
12.	Ch. Hill:	Az angol forradalom 1640.
13.	Thomson-Klingender:	Marxizmus, költészet, művészet
14.	Clark:	A vadembertől a civilizációig
15.	Labérenne:	A világok keletkezése
16.	Politzer:	A filozófia alapelemei
18.	M. Cornforth:	Tudomány az idealizmus ellen
19.	Timirjázev:	Mi a darwinizmus?
20.	F. Konsztantinov:	Az egyéniség és a tömegek szerepe a történelemben
21.	T. D. Liszenko:	A biológiai tudomány állásáról
22.	Albert Soboul:	A francia forradalom 1789—1799
25.	M. Thorez:	Tanulmányok a francia forradalomról (1789)

ELŐKÉSZÜLETBEN:

17.	M. Prenant:	Biológia és marxizmus
23.	S. Lilley:	A történelem, az ember és a gépek
24.	Lukács György:	Marx és Engels irodalomelmélete

SZIKRA KIADÁS